

**Driemaandelijks tijdschrift
van de heemkundige kring**

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstooigmerk

JUNI 1988 – JAARGANG XIX – AFLEVERING 2

Afgiftekantoor 9850 Nevele

Bij de kaffoto:
Antoine Janssens, stichter en conservator van het museum „Rietgaverstede”.

Driemaandelijks tijdschrift van de heemkundige kring

HET LAND VAN NEVELE

Vereniging zonder winstoogmerk

JUNI 1988 – JAARGANG XIX – AFLEVERING 2

Verantwoordelijke uitgever:

J. LUYSSAERT

Veldestraat 26

9841 Nevele -Merendree

Het tijdschrift „HET LAND VAN NEVELE” is een driemaandelijkse uitgave van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w.

Redactieraad: J. LUYSSAERT- voorzitter
A. STROBBE
J. VAN DE CASTEELE

Redactieadres: J. LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE - Merendree

Voor verdere informatie in verband met de opgenomen artikels en bijdragen voor het tijdschrift, gelieve contact op te nemen met de redactievoorzitter. Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

De heemkundige kring „Het Land van Nevele” is een vereniging zonder winstoogmerk die ernaar streeft, enerzijds de heemkundige studie van de streek te bevorderen, te beoefenen en de verworven kennis te verspreiden; anderzijds actief bij te dragen tot beheer, bescherming en vrijwaring van het cultureel en natuurlijk patrimonium van de streek.

Daartoe organiseert zij ook geregeld voordrachten, dia- en filmvoorstellingen, tentoonstellingen, uitstappen en wandelingen.

Alle leden worden op die manifestaties uitgenodigd en kunnen eraan deelnemen.

Zijn werkgebied wordt gevormd door volgende deelgemeenten:

Bachte-Maria-Lerne, Hansbeke, Landegem, Lotenhulle, Meigem, Merendree, Nevele, Poeke, Poesele, Sint-Marens-Lerne, Vinkt, Vosselare en Zeveren.

De zetel van de vereniging is gevestigd in de gemeente Nevele.

Briefwisseling in verband met de werking van de heemkundige kring „Het Land van Nevele” v.z.w. dient te worden gericht aan het secretariaat van de vereniging, Heistestraat 45, 9840 NEVELE.

– **Abonnement en lidmaatschap:** 450,-fr. per jaar.
vanaf 1.000,-fr. per jaar
steunend lid.

te storten op rekening 000-0627981-03 of 290-7431460-20 van „Het Land van Nevele” v.z.w., Beentjesstraat 24, 9850 NEVELE

– **Losse nummers:** voor zover voorradig.
– **Opzegging abonnement:** vóór 1 december.
– **Overname van teksten:** toegestaan mits bronvermelding.

Lay-out: P. D'Hoker.

Gedrukt in de Beschutte Werkplaats „Nevelland” te Nevele.

ONDER VIER OGEN MET ANTOINE JANSSENS

Motto: „Ik wilde altijd al het leven uitbeelden”. (A. Janssens)

INLEIDING

Maandag 28 maart. Een miezerige regendag. Weer om binnen te blijven. Antoine Janssens had 's voormiddags samen met vrouw Agnes het plafond van zijn living „een eerste couche verf” gegeven en 's namiddags een tweede. Tegen half vier was het werk klaar. We hadden afgesproken dat ik hem omstreeks zestien uur mocht interviewen. Toen ik om kwart vóór vier aanbelde, stelde ik vast dat iemand me vóór was. Brusselse nazaten van oud-burgemeester Foncke van Nevele waren speciaal langsgesproken om informatie in te winnen over hun grootvader. Zoals zovelen vóór hen, staken ze hun licht op bij Antoine om meer te weten te komen over hun Nevelse „roots”. Antoine is zo 'n beetje de man van Nevele die „het” allemaal weet en bewaard heeft. Wat „het” allemaal inhoudt, zouden we straks tijdens het interview naspeuren.

Na een kwartiertje waren de bezoekers vertrokken. Tevreden, want Antoine had hun heel wat nuttige gegevens kunnen doorspelen.

Moeder Agnes had zich ondertussen moederlijk over mij ontfermd. Mijn natte regenmantel moest netjes over een stoelleuning openhangen en ik moest kiezen tussen een pintje of een druppelken. Het pintje genoot mijn voorkeur. Antoine dronk liever een glas water „om zijn stem te spoelen”. Het interview naar aanleiding van 25 jaar Rietgaverstede kon beginnen.

Heb je de microbe van de heemkunde van je ouders overgeërfd, Antoine?

Nee, mijn ouders waren twee werkmensen. Mijn vader was een vogel-liefhebber en een visser. Tijdens de week werkte hij en op zondag dronk hij een pint en legde een kaartje zoals de meeste werkmensen. Hij woonde hier in ons oud huis, dat 20 jaar geleden afgesmeten is.

Was je vader een echte Nevelenaar?

Nee. Hij was afkomstig van Mechelen. Zijn ouders waren met hun 7 kinderen gevlucht voor de bombardementen van de Duitse invallers in Mechelen in 1914. Ze zijn in Nevele in het rustoord terechtgekomen. Mijn vader was tijdens de oorlog tewerkgesteld als voermansknecht bij August Bettens op de markt in Nevele.

Huwelijksfoto van Frans Janssens en Margareta Van Hese

Tijdens de oorlogsjaren maakte hij kennis met mijn moeder Margaretha Van Hese. Na de oorlog zijn zijn 3 broers en zijn 3 zusters naar Mechelen teruggekeerd, maar mijn vader Frans Janssens is in 1921 in Nevele getrouwd en hier gebleven. Hij was schrijnwerker van opleiding. Direct na de oorlog heeft hij eerst gewerkt bij Louis Van Maldegem, enkele huizen verder in de straat, later bij de firma Van den Kercke in Gent. In 1922 kwam mijn moeders broer terug thuis uit Amerika. Hij had er een goede cent verdiend en bouwde zich in Landegem een huis. Mijn vader deed het timmerwerk. Dit viel zodanig mee, dat hij „op zijn eigen begonnen is”.

Zijn werkplaats bestond uit een klein schuurke hier op het hof. In 1932 heeft hij machines bijgekocht en in 1937 werkte hij al met 5 man.

Uit welk gezin kwam je moeder?

Haar vader was een werkmens die gedurende 38 jaar als voerman gewerkt heeft bij de firma Buysse-Loveling. Thuis waren er 11 kinderen. Mijn moeder was een van de jongsten van het gezin. Ze kon lezen en schrijven. Ze deed bij ons thuis het schrijfwerk en regelde alles. Mijn vader kon wel lezen, maar niet goed schrijven. Ik was het enige kind thuis en mijn ouders lieten me voortstuderen bij de Broeders van de Christelijke Scholen in de Holstraat te Gent. In 1937 is mijn vader plots ziek geworden. Ik moest toen halverwege 't jaar rechtstreeks van de schoolbanken naar de werkbanken om het bedrijf van mijn vader over te nemen. De 5 werklieden van mijn vader hebben mij „mijne stiel” geleerd. In 1940 is mijn vader gestorven.

Heb je nog herinneringen aan je Nevelse schooltijd?

Ik volgde het eerste en tweede jaar kleuterschool bij de Zusters van Vincentius a Paulo in Nevele. Ik weefde er veel matjes bij Zuster Lucilla. De beste herinneringen bewaar ik aan Zuster Renata, die mij met veel geduld en oefenen een spraakfout afgeleerd heeft. Ik zei altijd een /t/ voor een /k/. Na de kleuterschool volgde ik de lessen in de „meesterschool” bij meester H. Ruyffelaert en meester L. Reel.

Heb je van die meesters iets meegekregen dat invloed had op je latere belangstelling voor heemkunde?

Ik denk dat meester Leon Reel een beslissende invloed had. Ik heb altijd zeer graag geschiedenis, aardrijkskunde en natuurkunde geleerd. Het waren mijn lievelingsvakken. Meester L. Reel bezat de geschiedenis van Nevele van Frans de Potter. Telkens als hij een stuk geschiedenis gaf - zoals over de

Klasfoto 1936-37. Instituut Sint-Jean Baptiste de la Salle,
Holstraat, Gent. Zittend op de eerste rij leraar Meuleman;
tweede rij, tweede van links: A. Janssens;

middeleeuwen en over de burchten - verwees hij ernaar. Zo zei hij dat waar nu het klooster van Nevele stond, eens een versterkte toren gestaan had. Als kind bleef dat „in mijn bolle nazinderen”. Ik ben toen achter de Poekebeek gaan kijken, maar ik bespeurde natuurlijk nergens iets wat op een toren geleek. Ik geloof toch dat die lessen de grondslag geweest zijn van mijn belangstelling voor het verleden. Ik was er in alle geval zelf mee bezig.

Hoe is je belangstelling dan verder geëvolueerd?

In 1937, 't laatste jaar dat ik in Gent naar school ging, had ik zelf een boekje van een zestal bladzijden samengesteld met allerlei gegevens over Nevele: over de oppervakte, de inwoners, de straten, de beken enzovoorts. Ik had 9 prentkaarten van Nevele van het jaar 1932 gekocht en zelf als versiering erbijgekleefd. Ik herinner me dat ik ook een foto van de voetbalclub en van de pompiers als illustratie gebruikte. Dat was zo een beetje „mijn” geschiedenis van Nevele. In 1942 - ik was toen pompier - moesten we alle kelders in Nevele optekenen. Ik kwam toevallig bij Madam Van Nevele, bij Mietje Verheecke, terecht. Daar kreeg ik voor het eerst in mijn leven De Potter in handen. Ik mocht het boek meenemen en thuis lezen. Je begrijpt dat ik die 36 bladzijden in kleine druk overgeschreven heb. Erna heb ik aan de hand van de gegevens uit De Potter mijn geschiedenis van Nevele herwerkt. Op een keer zei mijn moeder me dat er over Nevele oudere kaarten moesten

bestaan. Ik ben toen naar de winkel van de dochter van uitgever Mielke Dossche getrokken. Daar heb ik me een serie van 42 prentkaarten tegen een frank en een kwart per exemplaar gekocht. Toen de oorlog in 1945 ten einde was, had ik 145 zichtkaarten van Nevele in mijn bezit. Ik had ook lijsten opgesteld met de namen van oude herbergen, burgemeesters, gemeentesecretarissen en pastoors.

Wanneer ben je voor 't eerst naar buiten getreden met je schatten?

Een week na het einde van de oorlog, op Sinksenkermis 1945, heb ik mijn eerste tentoonstelling gegeven in Nevele. Ze greep plaats in de huidige trouwzaal van het gemeentehuis. Tijdens de oorlog werd het gebouw als school gebruikt, doordat dokter Wannijn het eerste leerjaar uit het klooster naar de huidige gemeenteschool overgebracht had. Na de oorlog verhuisde het eerste leerjaar weer naar het klooster, zodat het gebouw tje leegstond. Dank zij die tentoonstelling kreeg ik een 120-tal zichtkaarten meer in mijn collectie.

Wat was er zoal te zien tijdens die eerste tentoonstelling?

Ik had drukker Gerard Lootens van Nevele gevraagd het lange schoolbord van het klaslokaal met een papier te bedekken, waarop ik dan 3 zichtkaarten kleefde met het centrum van Nevele erop (marktplein, klooster en kerk). Het papier hangt nu nog in het museum. Verder bestond de tentoonstelling vooral uit prentkaarten die aan de muren hingen of op tafels tentoongespreid lagen. De gemeente Nevele gaf me de toelating enkele oude landboeken tentoon te stellen. Boeken van Cyriel Buysse durfde ik niet tonen, want dat was verboden lectuur. Ik had wel een lijst opgesteld met beroemde Nevelenaars, waarop Cyriel Buysse en de gezusters Loveling vermeld stonden, maar meer niet. Twee jaar later, in 1947, vroeg onderpastoor Staelens me de tentoonstelling over te doen in 't zaaltje van het Volkshuis, waar nu Emiel Van Lerberghe woont. In 1949 organiseerde ik een derde keer de toonstelling. Het spreekt vanzelf dat ze elke keer een beetje aangroeide.

Kreeg je tijdens die tentoonstellingen veel nieuwe foto's of prentkaarten erbij?

Er waren mensen die bij mij kwamen en me zegden dat ze kaarten hadden die er niet bijhingen, bijvoorbeeld over de vernieling van Nevele tijdens de eerste oorlog. Ze wilden hun kaarten echter niet weggeven, omdat ze er persoonlijk waarde aan hechtten. Ik mocht ze meestal wel laten aftrekken bij

de fotograaf, maar dat kostte me telkens 40 frank per foto. Een keer kan dat gaan, maar niet altijd. Ik heb me dan een tweedehands foto toestel gekocht en een schriftelijke cursus fotografie gevolgd. Bij fotograaf Verstraete in Deinze leerde ik hoe ik van mijn oude Gevaert „plaquen” foto's kon maken.

Bleefbelangstelling uitsluitend beperkt tot zichtkaarten?

Als je toen, in de jaren vijftig, een tentoonstellingske gaf, had je dadelijk 50 prentkaarten erbij. Aanvankelijk waren zichtkaarten de hoofdzaak voor mij. Van het ene, volgt dan het andere. Toen ik bijvoorbeeld die prentkaarten van de kerk van Nevele in mijn bezit had, begon ik uit te vissen of er niets over de geschiedenis van onze kerk bestond. Zo tikte ik natuurlijk een exemplaar van De Potter op de kop. Dan vroeg ik me af: „Zijn er geen beschrijvingen van de vaart?” Ik kocht dan het boekje over het Kanaal van Schipdonk. Zo groeit dat, een beetje met ne keer. Ik heb in de jaren '50 ook de Poppkaarten van de streek tegen 100 frank per exemplaar gekocht.

Kreeg je van niemand hulp of raad bij je opzoekingen?

Ik heb alles zelf moeten zoeken en veel dingen verkeerd gedaan. Je leert natuurlijk het vlugst, als je een kemel uithaalt. Ik was ondertussen wel lid

Opening heemkundige tentoonstelling in 1957. V.l.n.r. dhr. Guy Buysse, kleinzoon van Cyriel, de feestcommissie van Nevele met Frans Van Maldeghem, Carlos Dias, Julien Van Nevele, René De Steur, Guido Isebaert, Roger Claeys, gemeentesecretaris Astère Van de Castele, Schepen Cocquyt, burgemeester A. De Pauw en A. Janssens

bestaan. Ik ben toen naar de winkel van de dochter van uitgever Mielke Dossche getrokken. Daar heb ik me een serie van 42 prentkaarten tegen een frank en een kwart per exemplaar gekocht. Toen de oorlog in 1945 ten einde was, had ik 145 zichtkaarten van Nevele in mijn bezit. Ik had ook lijsten opgesteld met de namen van oude herbergen, burgemeesters, gemeentesecretarissen en pastoors.

Wanneer ben je voor 't eerst naar buiten getreden met je schatten?

Een week na het einde van de oorlog, op Sinksenkermis 1945, heb ik mijn eerste tentoonstelling gegeven in Nevele. Ze greep plaats in de huidige trouwzaal van het gemeentehuis. Tijdens de oorlog werd het gebouw als school gebruikt, doordat dokter Wannijn het eerste leerjaar uit het klooster naar de huidige gemeenteschool overgebracht had. Na de oorlog verhuisde het eerste leerjaar weer naar het klooster, zodat het gebouwtje leegstond. Dank zij die tentoonstelling kreeg ik een 120-tal zichtkaarten meer in mijn collectie.

Wat was er zoal te zien tijdens die eerste tentoonstelling?

Ik had drukker Gerard Lootens van Nevele gevraagd het lange schoolbord van het klaslokaal met een papier te bedekken, waarop ik dan 3 zichtkaarten kleefde met het centrum van Nevele erop (marktplein, klooster en kerk). Het papier hangt nu nog in het museum. Verder bestond de tentoonstelling vooral uit prentkaarten die aan de muren hingen of op tafels tentoongespreid lagen. De gemeente Nevele gaf me de toelating enkele oude landboeken tentoon te stellen. Boeken van Cyriel Buysse durfde ik niet tonen, want dat was verboden lectuur. Ik had wel een lijst opgesteld met beroemde Nevelenaars, waarop Cyriel Buysse en de gezusters Loveling vermeld stonden, maar meer niet. Twee jaar later, in 1947, vroeg onderpastoor Staelens me de tentoonstelling over te doen in 't zaaltje van het Volkshuis, waar nu Emiel Van Lerberghe woont. In 1949 organiseerde ik een derde keer de toonstelling. Het spreekt vanzelf dat ze elke keer een beetje aangroeide.

Kreeg je tijdens die tentoonstellingen veel nieuwe foto's of prentkaarten erbij?

Er waren mensen die bij mij kwamen en me zegden dat ze kaarten hadden die er niet bijhingen, bijvoorbeeld over de vernieling van Nevele tijdens de eerste oorlog. Ze wilden hun kaarten echter niet weggeven, omdat ze er persoonlijk waarde aan hechtten. Ik mocht ze meestal wel laten aftrekken bij

de fotograaf, maar dat kostte me telkens 40 frank per foto. Een keer kan dat gaan, maar niet altijd. Ik heb me dan een tweedehands fototoestel gekocht en een schriftelijke cursus fotografie gevolgd. Bij fotograaf Verstraete in Deinze leerde ik hoe ik van mijn oude Gevaert „plaquen” foto's kon maken.

Bleefbelangstelling uitsluitend beperkt tot zichtkaarten?

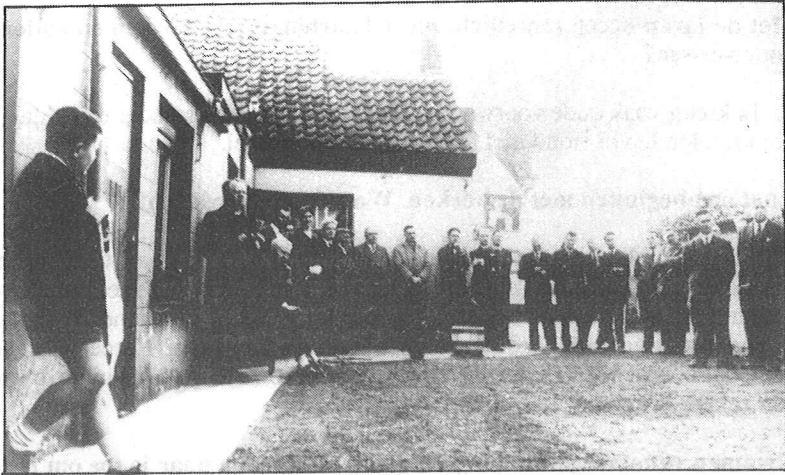
Als je toen, in de jaren vijftig, een tentoonstellingske gaf, had je dadelijk 50 prentkaarten erbij. Aanvankelijk waren zichtkaarten de hoofdzaak voor mij. Van het ene, volgt dan het andere. Toen ik bijvoorbeeld die prentkaarten van de kerk van Nevele in mijn bezit had, begon ik uit te vissen of er niets over de geschiedenis van onze kerk bestond. Zo tikte ik natuurlijk een exemplaar van De Potter op de kop. Dan vroeg ik me af: „Zijn er geen beschrijvingen van de vaart?” Ik kocht dan het boekje over het Kanaal van Schipdonk. Zo groeit dat, een beetje met ne keer. Ik heb in de jaren '50 ook de Poppkaarten van de streek tegen 100 frank per exemplaar gekocht.

Kreeg je van niemand hulp of raad bij je opzoekingen?

Ik heb alles zelf moeten zoeken en veel dingen verkeerd gedaan. Je leert natuurlijk het vlugst, als je een kemel uithaalt. Ik was ondertussen wel lid

Opening heemkundige tentoonstelling in 1957. V.l.n.r. dhr. Guy Buysse, kleinzoon van Cyriel, de feestcommissie van Nevele met Frans Van Maldeghem, Carlos Dias, Julien Van Nevele, René De Steur, Guido Isebaert, Roger Claeys, gemeentesecretaris Astère Van de Castele, Schepen Cocquyt, burgemeester A. De Pauw en A. Janssens

Opening museum 25.5.1963.

V.l.n.r. Dirk Verstuyft, onderpastoor Jamee, zittend Jozef Weyns, leden van „Ons Heem”, pa Van der Vennet, René De Brabander, Gaston Hebbelynck, Renaat Van der Linden, André, Carlos, Arthur Dias, notaris Westerlinck, Medard De Nevele, onderwijzer Cyriel De Pestel, schepenen Van Haver en J. Wannyn.

geworden van de Vereniging van Oostvlaamse Volkskundigen in het begin van de jaren '50. Voordien al was ik lid van het tijdschrift „Ons Heem”. Ik heb de dunne boekjes van J. van Overstraeten vanaf het jaar 1942 nog bewaard. Op het eind van de jaren '50 heb ik me een plan aangeschaft van Nevele en van de andere gemeenten uit de streek met het oog op de organisatie van een tentoonstelling over windmolens in het kanton Nevele. Met rode draden verbond ik op de kaart de verschillende molens. De tentoonstelling had plaats in de gemeenteschool van Nevele in het molenjaar 1960.

Twee jaar later had er in Sint-Martens-Latem t.g.v. de Landdag van het Verbond voor Heemkunde een tentoonstelling plaats over de windmolens van heel Oost-Vlaanderen.

Op verzoek van Jozef Weyns en van Raf Vandenaabeele heb ik toen voor het eerst buiten Nevele een tentoonstelling gegeven. Men wilde er aantonen hoe een amateur zo'n tentoonstelling opzet en hoe een openbare dienst, i.c. het provinciebestuur, dat deed.

Met de jaren kreeg je wellicht meer kaarten, foto's, boeken en andere voorwerpen?

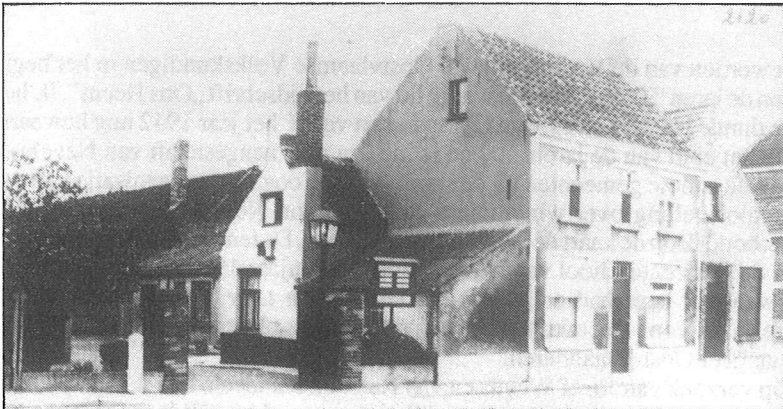
Ja. Ik kreeg vaak oude voorwerpen. Ik zette ze hier thuis onder een afdakje dat krioelende vol stond met allerlei soorten rommel.

Laat ons beginnen met de boeken. Waar installeerde je die?

Mijn eerste bibliotheek bestond uit een rekske, dat ik zelf gemaakt heb, onder het afdak naast ons huis. Ik bezat een 150-tal Abraham Hanskes en ontelbare Vlaamse Filmkes en Ivanovkes. De laatste kocht ik me elke donderdagmiddag, want dat was vroeger de wekelijkse verlofdag op school. Het eerste echte boek dat ik ooit bezat, handelde over de maan, een Meulenhoff-uitgave van een zekere Wanders.

Kwamen vanaf de jaren '60 geen geïnteresseerden naar je toe om je te steunen?

Nee. Ik kreeg geen reactie. Niets, niets. In 1962 zette ik eens een oproep in 't Parochieblad voor de oprichting van een volkskundige groep, zoals die in Gent bestond. Het lag niet in mijn bedoeling wetenschappelijke dingen te gaan doen, maar wel bijvoorbeeld de ovenmuren van Nevele op te meten, er tekeningen van te maken, fiches samen te stellen van interessante schuren enz. Maar niemand in Nevele reageerde erop.

Oude woning in 1966. Naast de ingang de plaat met de dagen en openingsuren van het museum en de straatverlichtingspaal. Het huis werd omgebouwd in 1967.

Tentoonstelling C. Buysse op 26.10.1959 in de salons van het jeugdhuis van de schrijver. Staatsminister Camiel Huysmans op bezoek.

Iemand van de K.O.K. van Deinze moet die oproep wel gelezen hebben. G.P. Baert, L. Matthijs en R. Vandenabeele hebben me toen uitgenodigd bestuurslid te worden van hun kring. Ik zat er als „kleine kloefkapper” tussen „sjieke mannen” in Deinze. Ik heb er me nooit echt op mijn gemak gevoeld. Die mannen kwamen naar de bestuursvergaderingen met hun auto en ik kwam er toe met mijn fiets. Elk jaar schreef ik een bijdraagske o.a. over de markt van Nevele, over de pompiers en over de windmolens. Dat heeft geduurd tot we in Nevele de kring „Het Land van Nevele” opgericht hebben.

Hoe is onze heemkundige kring eigenlijk ontstaan?

Op ne keer in 1969 kwamen Jan Luysaert en Johan Taeldeman hier binnen. 'k Weet niet meer of het een zondag of een weekdag was. Ze stelden voor een heemkundige kring op te richten en ze vroegen me voorzitter te worden. Ik antwoordde hun dat ik dat niet kon. Ik weet nog dat ik hun gezegd heb dat veel universitair en of andere „geleerden” nogal gemakkelijk lachen met een amateur, maar dat een amateur ook gemakkelijk met hen lacht omdat ze zelf niets doen. Ik zei hun: „Bewijs nu eens dat gij anders zijt en dat gij wel wat doet!” Jan en Johan zagen er toen - zonder hun baard - nog twee heel jonge

gasten uit. Zo is dat gegaan. Toen hebben we meester R. Leenknecht, meester A. Bauwens, meester A. Vandenberghe en de andere stichters gevraagd. Sommigen van hen zijn gauw afgevallen, anderen zijn gebleven.

Wie kwam op het idee de kring „Het Land van Nevele” te noemen?

Dat kwam ter sprake op die eerste ontmoeting. Ik zei: „Als ge mij wilt meehebben” zou de kring „Het Land van Nevele” moeten heten. Als de naam geen betrekking op Nevele heeft, doe ik niet mee. Jan en Johan woonden toen nog allebei in Landegem en we vermoedden nog helemaal niet dat het later bij Groot-Nevele zou horen. Ik had tijdens mijn opzoekingen die naam al vaak gelezen en ik vond dat hij schoon klonk. Op het moment dat ik de naam voorstelde, wist ik niet dat hij 13 gemeenten omvatte. Pas later hebben we dat ontdekt en we hebben ons werkgebied dan ook tot die gemeenten beperkt.

Heeft de gemeente Nevele de kring van bij het begin gesteund?

In 't begin zei men hier in Nevele: „En 't zijn allemaal mannen van Landegem!” 't Was waar ook. Jan Luyssaert, Johan Taeldeman en Guido Schaeck, de penningmeester: ze waren allen van Landegem. De gemeente Nevele heeft ons wel gratis een lokaal, het oud gemeentehuis van Merendree ter beschikking gesteld. Aalter en Deinze hebben ons echter van bij het begin financieel gesteund omdat sommige gemeenten ervan tot ons werkgebied behoren.

Laten we terugkeren naar je eigen heemkundig werk. Hoe zocht je gegevens op over een onderwerp b.v. over de molens n.a.v. de molententoonstelling?

Vooraf raadpleegde ik de Popp-kaarten. Vervolgens bezocht ik de mensen zelf en vroeg of ze foto's, schilderijen of afbeeldingen hadden van de molens. Op een fiche vermeldde ik een vaste reeks gegevens: het bouwjaar - het soort molen - de grootte en de soort van de molenstenen - de namen van de eigenaars of uitbaters, liefst met foto's -of er geketst werd, door wie en hoe... Al die afzonderlijke bezoeken gebeurden toen nog per fiets.

Sinds wanneer richtte je je heemkundige blik ook naar andere gemeenten?

Aanvankelijk interesseerde ik me uitsluitend voor de gemeente Nevele. Later verzamelde ik ook documenten en voorwerpen uit de randgemeenten

Een geluk dat ik het gedaan heb, want de meeste aangrenzende gemeenten zijn later bij Nevele aangesloten.

Staan de mensen in onze dorpen gemakkelijk iets af voor u en uw museum?

Ja, zelfs nu nog. Je hebt verschillende soorten mensen. Sommigen menen dat een oud, waardeloos stukske papier een miljoen waard is en je hebt anderen die echt iets waardevols bezitten en het spontaan geven.

Zijn ze misschien geruster als het in het museum bewaard wordt?

Er is niemand die weet wat ermee ooit zal gebeuren. Je mag op je sterfbed aan je kinderen vragen. „Je moet dat zeker bewaren!” Ze zullen je antwoorden: „Ja, vader, je mag gerust zijn”. Maar eens je in dat houten bakje ligt, doen zij toch wat zij willen. Je bent zelfs niet zeker als je iets ter bewering geeft in het rijksarchief. Vraag er maar eens naar de oude kaart van Merendree van 1624: ze is verdwenen, gestolen! Is iets ergens honderd procent veilig? We trachten waardevolle zaken te bewaren, maar ja, laat ons hopen dat wie na ons komt ook zoveel verstand wil hebben om hetzelfde te doen.

Hoe kwam je aan al die oude voorwerpen en documenten. Vraag je ze?

Ik kan je verzekeren dat ik de mensen nooit wat gevraagd heb. Nooit is natuurlijk veel gezegd. Ik heb het wel meegemaakt dat ik iets vroeg dat ergens rond te slingeren lag. In Meigem bijvoorbeeld werkte ik eens op een boerderij. Er lagen twee aarden kruiken buiten achter een hok. De varkens waren ze aan het besnuffelen. Ik dacht bij mezelf: 'k zal aan de bazin vragen of ze die kruiken nog nodig heeft. „En ligt dat daar, jongen?”, zei ze. „Dat mag niet, dat moet binnen!” Daarmee vroeg ik liever niets meer voortaan. Als ik iets vroeg, dachten de mensen onmiddellijk: dat moet veel waard zijn, want anders zou hij er niet naar vragen. Ik deed het anders. Ik zei het aan de elektricien of aan de metselaar, als ik iets interessants zag liggen. Die mannen haalden die dingen veel gemakkelijker naar buiten dan ik. Ze zeiden: „dat mag hier toch zeker weg met de vuiligheid?” of „ge moet dat toch niet meer hebben zeker?!” Tegen zo'n mannen zeiden de eigenaars meestal: „Pak dat maar mee, dan moeten wij het niet wegsnijten!” Zo brachten die mannen veel oude dingen naar hier. Ook bij de oud ijzer- handelaars zoals bij De Zutter van Bellem heb ik heel veel interessante zaken gekocht. Die kerels haalden voor 25 of 30 frank naar buiten wat ik nooit zou gekregen hebben. Zij konden altijd zeggen: „Dat is niets waard, madam, dat is oud ijzer!” De mensen waren blij dat zij hun oude rommel wilden opruimen.

Waar stapelde jij al die oude voorwerpen ?

Al die verzamelde voorwerpen stak ik onder een afdak met platen tegen ons oud huis aangebouwd. Het kotje was gemetseld met betonstenen en er zat één deurke in. Het gebouwtje zat stampvol met dingen die ik verzameld had vanaf het jaar '40 tot het jaar '60 ongeveer. Het was er helledonker en ik moest met een zaklamp mijn weg zoeken tussen al mijn schatten. Alles lag of stond links en rechts verspreid. Tegen de muren had ik zelf overal rekken getimmerd.

Welke voorwerpen verzamelde je vooral?

Allerlei soorten oude lantaarns, de maquette van een windmolen, het alaaam van oude ambachten zoals van een kloefkapper, een kuiper, een imker, enz. Veel oude wapens ook. Allerlei soort rommel die je kon krijgen. Ik stapelde alles op in die tijdelijke verzamelplaats, want in ons huis hadden Agnes en ik maar twee kamers ter beschikking. Ik kon moeilijk die voorwerpen in weer en wind laten liggen. Mijn stapelplaats werd stilaan zo vol, dat ik er zelf bijna niet meer in kon.

Je hebt dan een groter gebouw gemetseld?

Mijn oom René Van Hese heeft dat gedaan. Hij ging toen juist met pensioen. Hij is 40 jaar metselaar geweest. Zijn eerste werk was Nevele - kerk, zijn laatste was mijn kapel. Hij heeft het gebouwtje gemetseld dat nu de keuken voorstelt in het museum. Al het overige werk heb ik natuurlijk in mijn vrije uren opgeknapt. Jozef Weyns heeft dit eerste gebouwtje van „Rietgaverstede” plechtig opengesteld. Het gebouwtje was algauw weer te klein. Ik heb later nog driemaal bijgebouwd. In 1971 voor het laatst; dit is de ruimte voorzien voor letterkunde.

Hoe kwam je op het idee Jozef Weyns, de stichter van Bokrijk en zo'n beetje de peetvader van de Vlaamse heemkunde, uit te nodigen!

Ik heb niemand gevraagd. Dat ging zo. Het bericht over de openstelling van het museum was verschenen in de krant „Het Volk”. Enige tijd later kreeg ik onverwachts bezoek van de heer Vandekerckhove, de vroegere voorzitter van de Oostvlaamse volkskundigen, samen met Renaat Van der Linden, de huidige voorzitter. Ik zag die mannen toen voor het eerst. Ik fietste immers nooit naar de vergaderingen van de bond in Gent, dat was me te ver. Die twee heren liepen hier een beetje rond, vroegen uitleg over mijn verzameling en ze zegden tot slot: „We gaan dat openen, hé!” Zij hebben die officiële opening

- 25 jaar geleden - verzorgd, zonder dat ik daar iets voor geschreven of gedaan heb. Het gebeurde op zaterdagmiddag 21 mei 1963. Het hof stond hier vol. Ik wist niet dat ze burgemeester A. de Pauw, de schepenen J. Wannyn en E. Van Haver, notaris L. Westerlinck, deken B. de Pauw van Nevele en de familie Dias uitgenodigd hadden. Mijn zoon Jan en z'n neefje Dirk Verstuyft hebben het lint vastgehouden en de burgemeester heeft het doorgeknipt. De heren Vandekerckhove en Vanderlinden hebben een woordje gesproken waarin ze me de gewone lof toezwaaiden. Ik herinner me echter vooral de speech van Jozef Weyns. Die man stond natuurlijk op een hoger niveau en hij gaf heel wat kritiek op onze burgemeester en op onze schepenen omdat ze te weinig voelden voor hun eigen heem. Ik weet nog goed dat ik me achteraf bij het gemeentebestuur ben gaan verontschuldigen voor zijn harde Kempische uitdrukkingen aan hun adres.

Vanwaar haalde je de naam „Rietgaverstede“?

Als je het boek van F. De Potter leest, was hier op het einde van de Kasteeldreef een oude heerlijkheid „Ten Rietgaver”. Het was een van de grootste heerlijkheden van Nevele, met veel voorrechten. Vroeger al had ik aan het gemeentebestuur gevraagd die naam aan onze nieuwe wijk te geven. Maar zij hadden daar geen oren naar toen. Ze hebben de wijk simpelweg „den akker” genoemd. Doordat de gemeenteverantwoordelijken die naam niet gekozen hadden, besloot ik hem te gebruiken voor mijn museum. Het tweede deel van de naam „stede” komt van het woord „hofstede”. Ik liep in die tijd vaak op hofstedekes naar aanleiding van mijn heemkundige opzoekingen. Een hofstede bezat vroeger stenen gebouwen. Een gewoon „hof” had enkel houten of lemen gebouwen. Ik dacht: het museum is ook een gebouw in metselwerk. Ik zal het laatste deel van het woord „hofstede” met „Rietgaver” samenvoegen. Zo is de naam ontstaan.

Was vrouw Agnes gemakkelijk akkoord met je initiatief?

't Was zij die er nog het meest achter zat. Ik had er nog niet op gepeinsd. Zij was de eerste die voorstelde achteraan op ons land iets te bouwen. Ik had wel 10 jaar lang al mijn soldij van de pompiers gespaard op een spaarboekje en zo had ik centen vrij om het eerste museumgebouwtje te beginnen. Na een week was oom René al klaar met de ruwbouw. Ik heb er na mijn werkuren en ook op zaterdag en zondag veel aan gewerkt. Vergeet niet dat ik overdag mijn dagelijks brood moest verdienen als schrijver en dat ik altijd met tenminste een knecht gewerkt heb. Het heeft anderhalf jaar geduurd vóór het gebouwtje binnen en buiten volledig af was.

Hoe heb je je museum ingericht?

Als je binnenkomt, heb je eerst de „oude tijden”. Je ziet er stenen en dakpannen van een Romeins gebouw, die opgegraven zijn bij de rechttrekking van de Poekebeek. Er was in Nevele ook een Romeinse heerbaan. Van de werklieden van de rioleringswerken heb ik een hele zak oude hoefijzers gekregen in ruil voor een fles jenever. Tijdens de installatie van de verwarming in de kerk van Nevele stootten de werklieden op oude, kleine, mozaïeken vloertegels. Ik heb die tegels kunnen redden door die mannen over de middag tijdens de schafttijd een pint bier te geven in het café naast de kerk. Terwijl ze dronken, kon ik ongestoord de tegels, die ze losgemaakt hadden, meenemen. Ik wilde vooral ook alles opmeten. Er lagen ook skeletten van mensen in de opengegraven sleuven, die de werklieden al gedeeltelijk buitengesmeten hadden in een kruiwagen om ze op het kerkhof te laten begraven. Je begrijpt dat ik alleen moest zijn om alles rustig te kunnen opmeten. Dank zij mijn tractatie kon ik een kwartier lang ongestoord werken.

Wat deed je met de resultaten van je opzoekingen?

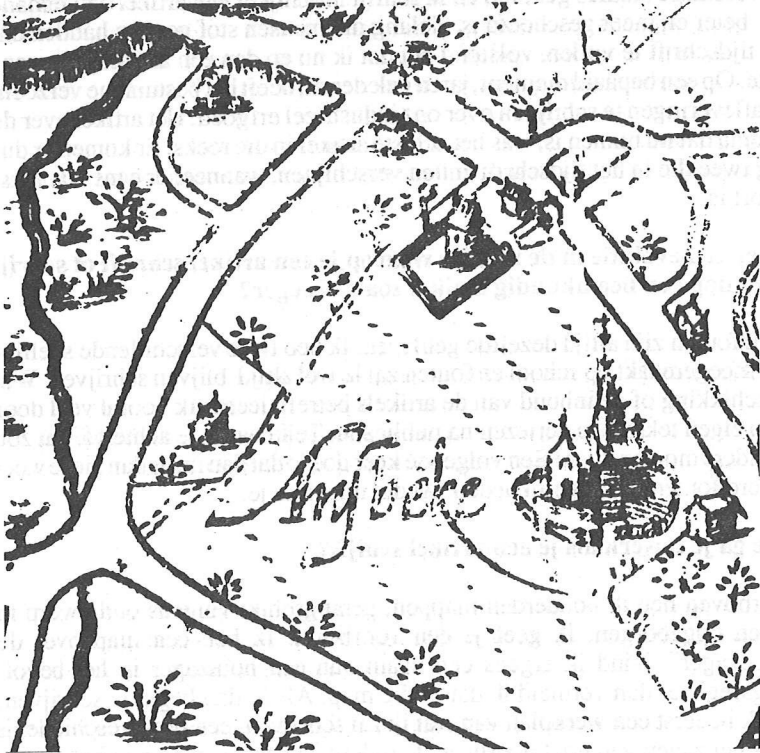
Ik liet die resultaten verschijnen in het Jaarboek van de K.O.K. van Deinze in 1968 onder de titel: „De tegelvondst in de kerk van Nevele”.

Had je vroeger al iets gepubliceerd?

Mijn eerste artikel handelde over de post van Nevele. Ik had het zomaar geschreven voor mezelf. J. Baert van de K.O.K. van Deinze heeft het gelezen, toen ik bestuurslid van de Deinse kring geworden was. Hij raadde me aan het artikel uit te breiden met allerlei andere interessante gegevens, die in verband stonden met de post. Ik heb het artikel dan herwerkt en uitgebreid tot een tekst van 30 pagina's die verscheen onder de titel: „Het post-, handels- en reisverkeer in Nevele”.

Heb je in die beginperiode nog elders gepubliceerd?

Ik heb toen ook kennis gemaakt met Achiel de Vos uit Evergem. Door hem heb ik enkele artikels gepubliceerd in „De Appeltjes van het Meetjesland” o.a.: over de male au poste, over de weekmarkt van Nevele, over de molens van Landegem en Hansbeke, over de omwenteling van 1830...

Uittreksel van de kaart uit 1615 van Jacques Hoorebault (RAG, fds. Kaarten en Plannen, nr. 97).

Hansbeke

Straat van het dorp naar de vaart, waarlangs o.a. de pastorie nadat d'e kerk met omheind kerkhof en het omwalde kasteel van de heer met aanpalend neerhof of kasteelgoed.

Ik heb de indruk dat je de laatste tijd meer publiceert dan vroeger in ons tijdschrift. Is dat juist?

Je moet dat zo verstaan. In het begin kwamen de artikels vooral van Johan Taeldeman, Jan Luysaert en Jozef Van de Castele. Je verstaat, ik heb geen universitaire studies gevolgd en ik schrijf moeilijker een artikel dan iemand die beter en meer geschoold is. Zolang die mensen stof genoeg hadden om het tijdschrift te vullen, volstond het dat ik nu en dan een artikeltje tussenlaste. Op een bepaald moment, jaren geleden al, heeft het bestuur me verzocht 10 afleveringen te schrijven over ons industrieel erfgoed. Het artikel over de cinema dat nu binnen is, was het achtste artikel in die reeks. Er komen er dus nog twee die in het tijdschrift zullen verschijnen, wanneer er eens wat tekst tekort is.

Zit er een evolutie in de manier waarop je een artikel schrijft of schrijf je nu nog een heemkundig artikel zoals vroeger?

Mijn fouten zijn altijd dezelfde gebleven. Ik heb twee verschillende spellingen meegemaakt op school en fouten zal ik wel altijd blijven schrijven. Wat de schikking of de inhoud van de artikels betreft, leerde ik vooral veel door mijn eigen teksten te herlezen na publicatie. Telkens zie je achteraf: dat zou ik anders moeten doen! Een volgende keer doe je dat dan maar dan zie je weer andere fouten of mogelijkheden. Al doende, leer je.

Hoe ga je tewerk als je een artikel schijft?

Hierboven heb ik honderden mappen, gerangschikt volgens onderwerp in dozen opgeborgen. Ik geef je een voorbeeld. Ik heb een map over de „berdzager”. Vind ik ergens een naam van een houtzager in het bevolkingsregister dan vermeld ik dat in die map. Als ik dan begin te schrijven, maak ik eerst een werkplan van wat ik zal schrijven: een brok geschiedenis over het zagen van hout doorheen de tijden; de beschrijving van het alaam; een lijst van de Nevelse houtzagers; de produktie; de houtsoorten die ze verwerkten; de illustraties. Ik leg alles open wat ik totdantoe verzameld heb in mijn map. Ik rangschik mijn documentatie erna per pakje over de verschillende rubrieken, die ik in mijn werkplan opgesteld heb. Dan neem ik pakje per pakje en verwerk ik mijn gegevens tot een tekst. Mijn eerste tekst krabbel ik altijd zeer snel neer. Gewoonlijk laat ik hem een week liggen zonder ernaar om te kijken. Dan lees ik hem weer, verbeter allerlei woorden, meestal met een groene kogelpen een laat hem dan weer een tijd liggen. Ten slotte schrijf ik de tekst een derde keer opnieuw. Dan stop ik ermee: de ene keer typ ik de definitieve tekst, een andere keer schrijf ik hem.

Antoine Janssens met vrouw Agnes

Leest Agnes je teksten?

Ze leest ze meestal alleen vóór ik ze binnenlever. Ze bemerkt dan altijd hier en daar een fout. Ik ben er echter gerust in: de redactieraad verbetert ze wel.

Welke boeken heb je totnogtoe gepubliceerd?

Mijn eerste publicatie was „Nevele in oude prentkaarten”, uitgegeven bij de Europese bibliotheek in Zaltbommel (1971). Ik zorgde voor de foto's en Johan Taeldeman stond in voor de teksten. We waren afgesproken de winst te delen, maar je begrijpt: „je moet bij den Hollander zijn om wat te verdienen!” We kregen samen 1.500 frank en 6 boekjes gratis voor onze moeite. Johan heeft me zijn 750 frank nog terugbezorgd omdat hij zich al meer dan voldoende beloond achtte met de boekjes. Mijn tweede boek was „Het Lyskanaal, Nevele mei 1940” uit 1980. Ik bezat zeer veel documentatie over de oorlogsgebeurtenissen maar doordat ik nooit soldaat geweest ben, ken ik weinig van de typisch militaire vaktaal. Ik kende wel goed Jacques De Vos, die een specialist is in die materie. Samen hebben we het boek uitgegeven. Ik deed het opzoekingswerk en hij heeft mijn teksten herwerkt. De opbrengst ging integraal naar de heemkundige kring. In 1986 ten slotte, gaf ik „Beelden van toen uit” in samenwerking met Carlos Lips. Het boek bestaat hoofdzakelijk uit foto's uit onze collecties. Ik schreef de teksten bij de foto's en zoon Jan heeft ze verbeterd en bijgewerkt.

Waarom is de geschiedenis van ons heem volgens jou belangrijk?

Als je het verleden kent, ken je ook een stukske van je toekomst, meen ik. Indien onze grote mannen het verleden beter kenden, zouden ze alleszins minder grote kemels schieten. Door dingen van vroeger te lezen of op te zoeken, vind je vaak iets wat de meeste mensen niet meer weten of over het hoofd zien.

Zijn het vooral de dingen of de mensen van vroeger die je interesseren?

Allebei, zowel de levenswijze als de mensen zelf van vroeger. Ik zit er dikwijls mee in mijn hoofd. Als ik iets opzoek van vroeger denk ik er vaak aan hoe hard de mensen het vroeger hadden. Onlangs kopieerde ik op het gemeentehuis gegevens uit de volksregisters van 1650. Ik vond dat er in een pruts van een huizeken dertien mensen moesten leven. Je vraagt je dan toch af: hoe hebben die mensen hun plan getrokken? Je begrijpt dan ook beter de levenswijze van die mensen, zoals professor C. Vandenbroecke ze uitgelegd

heeft op onze jongste jaarvergadering. Ik heb ook altijd bewondering gehad voor de oude ambachten. Ik sta echt verstomd over de grote stielvaardigheid van de mensen vroeger. Kijk maar eens hoe ze vroeger al het hout van een binnendeur schaafden met de hand of hoe ze een simpel kruiwagenwiel vervaardigden! Ze moesten het vroeger allemaal met de hand doen. Nu doen we het allemaal met elektrische machines. Een moderne schrijnwerker zou niet meer kunnen wat die mannen konden.

Ik geloof dat Agnes je altijd gesteund heeft in je hobby?

Ja, want anders zou het nooit zover gekomen zijn. Als je vrouw niet kan verdragen dat je iets in dozen bewaart op een of andere kamer, ben je nen duts. Dan moet je ruzie maken of heel je collectie van de hand doen. Er zijn ook heemkundigen die heel hun huis volsteken met antiek zodat er voor hun vrouw geen plaats overblijft. Dan loopt zij weg en dat is ook begrijpelijk.

Hoe zie je de toekomst van je museum?

Soms loop ik alleen in mijn museum en ik heb dan plezier in mijn binnenste. Ik peins dan: Als ik dood zal zijn, dan zullen ze vloeken zeker, als ze al den boel die hier zit naar buiten moeten halen!

Ik heb natuurlijk Jan, mijn zoon, die ook voor de heemkunde is. Maar toch behoort hij tot een andere generatie. Hij ziet het anders, hij zal het anders aanpakken en dat is normaal. Het kan even goed beter zijn. Toch denk ik soms bij mezelf dat de ziel eruit zal zijn, wanneer ik het niet meer doe. Na mij moeten ze doen wat ze graag doen. We zijn toch van niets zeker. Zelf tracht ik altijd vooruit te kijken. Ik kijk liever niet naar wat ze na mij zullen doen. Ik zeg het zoals onze huidige pastoor K. Tieleman: „Ne keer dat ge dood zijt, hebt ge toch zo weinig te zeggen, jongen!”

Heb je behalve de heemkunde nog een andere hobby?

Ach ja, de sterrenkunde. Toen ik nog in de Holstraat in Gent naar school ging, was ik geabonneerd op een weekblaadje: „Weetlust”. De uitgever ervan was de natuurkundige Van Limbergen. Na de oorlog veranderde de naam in „Natuurwereld”. Langs dit blad om kon je lenzen bestellen, waarmee je zelf een microscoop kon bouwen. Dat heb ik dus gedaan. In het jaar 1937 al heb ik me op m'n eentje een sterrenkijker vervaardigd in mijn vaders werkplaats. Na de oorlog heb ik spiegels gekocht voor een nieuwe sterrenkijker die ik nog gebruik. Hij heeft natuurlijk een beperkte kijkmarge. Ik kan de maan met al haar kraters en grote formaties goed zien, Venus zegt weinig, rond Jupiter zie

ik de vier maantjes spelen, Saturnus met zijn ring zie ik nu en dan. Ik heb me voor die hobby een gebouwtje gezet van 3 meter in 't vierkant met een draaibaar koepeltje erbovenop. Ik heb er al veel plezier beleefd!

Wanneer heb je Cyriel Buysse ontdekt?

In de bibliotheek van Nevele was Buysse uiteraard een verboden schrijver. In de school in Gent gebruikten we in de lessen moedertaal de bloemlezing „De bloeiende boomgaard”. Er stond ook een bladzijde tekst van Cyriel Buysse in. Er stond vermeld dat hij in Nevele geboren was. Ik was er trots op dat ik ook van Nevele was. Ongeduldig wachtte ik het moment af waarop de broeder aan die bladzijde zou komen en mij iets over Buysse zou vragen, daar ik ook van Nevele was. Toen we eindelijk aan Buysse kwamen, sloeg hij de bladzijde om en ging gewoon door met de volgende tekst. Het eerste werk van C. Buysse dat ik in handen kreeg, was een goedkoop groen boekje. „Van arme mensen” was de titel. Ik kreeg het als geschenk van meester C. de Pestel op een feestavond van de Nevelse toneelbond tijdens de oorlog in 1943. Ik was lid van de bond en hielp bij het ineentimmeren van het decor. Nu en dan heb ik ook wel eens een kleine rol gespeeld. Toen ik met het geschenkboekje thuiskwam, zei mijn moeder: „Maar van Buysse, jongentje, dat is ne slechte schrijver! Ge moogt gij dat niet lezen!” Ik heb het natuurlijk toch gelezen „in den duik” en 't stond er niets slechts in. Zo kwam ik met Buysse in contact. Ik heb de hele serie gekocht die bestond uit 6 groene boekjes. Later heb ik ook „Het Ezelken” en „Het Bolleken” aangeschaft. In 1959, ter gelegenheid van de tentoonstelling over Buysse in Nevele, had ik ruw geschat ongeveer een veertigtal van zijn 83 werken in mijn bezit.

Vertel eens iets meer over die tentoonstelling?

In 1959 was het 100 jaar geleden dat C. Buysse geboren was. Ik nam contact op met het gemeentebestuur van Nevele. Ik stelde hen voor een tentoonstelling over Buysse te organiseren. Het kon echter niet in het gemeentehuis. Ik ben dan uiteindelijk bij baron René Buysse zelf gegaan. Hij was onmiddellijk enthousiast over mijn voorstel. Samen met twee vrienden Georges Boone en Daniël Dhooge hebben we in twee salons van het huis de tentoonstelling ingericht. Ze is de gehele maand oktober open gesteld voor het publiek. Erna is ze verhuisd naar de aula van de rijksuniversiteit in Gent. Achteraf verscheen er een artikel over de tentoonstelling in de krant. Op zekere morgen kwam er een heer uit Gent, een verantwoordelijke van de uitgeverij Rombout, die een serie boeken van Buysse uitgegeven heeft. Hij schonk me zo maar een hele stapel boeken van Buysse. „Dat is voor u”, zei hij, „ze

worden toch niet gekocht!” Zo had ik weer een twaalfstal nieuwe titels bij in mijn collectie. De zoon van Cyriel Buysse, baron René Buysse was zo tevreden over de ingerichte tentoonstelling dat hij me een zestal oudere werken van zijn vader cadeau gegeven heeft o.a. „Het Recht van de Sterkste”, „Het Blauwhuis”, „Schoppenboer”, „Wroeging” en zijn enige Frans werk „Contes des Pays-Bas”. Ik schreef ook naar antiquariaten in Holland en zo is mijn Buysse-collectie stilaan gegroeid. Nu is ze volledig. Hetzelfde is gebeurd met de werken van de gezusters Loveling. Ik heb slechts de helft van hun werken kunnen bemachtigen via antiquariaten.

Welk is volgens jou het beste werk van Buysse, dat je las?

Voor mij is dat „Het Leven van Rozeken Van Dale” omdat het zo echt menselijk is. Ik heb persoonlijk ook dergelijke dingen meegemaakt zoals in het boek. Het verhaal speelt zich af in een boeregezin waar een vrouw haar man verliest. Ze blijft alleen achter, zoals mijn eigen moeder dat tegengekomen is, toen ik 17 jaar was. Er zit daar een knecht bij die de weduwe uitbuit tot hij ze dwingt met haar te trouwen zodat hij er baas wordt. Eens hij baas is, verstoot hij haar. Misschien hou ik het meest van dit boek omdat ik er iets van mijn eigen leven in terugvind. Voor Nevele zelf, zijn „Het Recht van de sterkste”e en „De Biezenstekker” wel de meest typische romans. Ik heb over „Het Recht van de Sterkste” een paar proeven gedaan, omdat Buysse er over een zekere „Balduck” schrijft. Die naam bestond in Nevele niet in Buyssses tijd. Pas jaren na het verschijnen van het boek is er een Balduck uit Ruiselede naar Nevele komen wonen. Waarschijnlijk heeft Buysse de naam op een van zijn vele uitstappen per auto in de streek links of rechts opgeraapt.

Wat vind je van Buyssses toneelwerk?

Dat spreekt me minder aan, omdat het bijna uitsluitend „boerespel” is, wat ik persoonlijk zelf niet beleefd heb.

Heb je C. Buysse persoonlijk gekend?

Mijn grootvader Jan Van Hese was gedurende 36 jaar voerman bij de firma Buysse-Loveling. Het ging er daar streng aan toe. C. Buyssses vader stond altijd bij de toegangspoort met het horloge in de hand. Als Jan een minuut te laat aan kwam, moest hij 's avonds één minuut langer werken. Ik heb Cyriel Buysse maar één keer gezien in de fabriek in 1932, een vijftal maand vóór hij stierf. Ik mocht van mijn ouders lijm halen bij Guust Haenebalcke, onze

buurman, die brander was in de firma Buysse-Loveling. Die lijm had ik nodig om er een vlieger mee te maken. Terwijl ik bij Guust was, kwam Cyriel er toevallig in de werkplaats. Hij zag er oud uit, met een hoge rug. Guust zei me: „Hij is daar. Ge moet zeggen „Meneer Buysse!” „Dag, meneer Buysse” zei ik. „Dag manneke!” antwoordde hij. Dat was mijn enige ontmoeting met Cyriel Buysse. Mijn peter, Jan Van Hese, heeft hem beter gekend. Hij vertelde vaak deze anekdote over Buysse. Cyriel had eens defect met zijn automobiel langs de Drongense weg in Gent. Hij wist dat mijn grootvader er met paard en kar zou passeren omstreeks een bepaald uur. Hij wachtte tot mijn grootvader er aankwam. Jan moest dan de automobiel met een ketting aan zijn wagen vastmaken en getrokken door twee paarden sleepte hij de automobiel met Buysse erin naar huis.

Cyriel Buysse is in zijn jeugd naar Amerika getrokken. Heb jij een vermoeden van de ware reden?

Er wordt verteld dat hij een meisje uit de wijk „den Hul” in verwachting gebracht heeft. Het meisje zou het achteraf zelf gezegd hebben. Ik kan dat wel geloven. Het kindje heeft echter maar enkele maanden geleefd. Het meisje is daarna naar Amerika uitgeweken. Nog een tijdje later is ook Cyriel naar Amerika vertrokken. Ik geloof niet dat hij dat meisje achternaging. Ik vermoed eerder dat zijn ouders hem hier eens weg wilden hebben, hem in een andere omgeving wilden brengen zodat hij andere gedachten kon opdoen. Het is natuurlijk mogelijk dat Buysse naar Amerika trok ten gevolge van een affaire zoals hij ze beschrijft in zijn boek „Zoals het was” of in „Uit de bron”. In de fabriek Buysse-Loveling waren er ontelbare hoekjes waar iemand tussen de balen cichorei een meisje kon afwachten. Heeft hij het zelf gedaan of is het alleen fictie? Ik was er niet bij, ik weet het niet.

Laten we terugkeren naar de heemkunde. Welke kwaliteiten moet een goede heemkundige volgens jou bezitten?

De liefde is het belangrijkste. Veel kinderen beginnen in hun schooltijd muntjes, postzegels of iets anders te sparen. Na een bepaalde tijd deemstert die bevlieging weg als je geen liefde voor de zaken krijgt. Ik heb hier in Nevele al verscheidene jonge gastjes gekend die 't vel van hun voeten liepen om oorlogskogels en helmen te zoeken. En ze halen heel wat zeldzame dingen op hoor, echt om jaloers op te zijn. Veel mensen geven aan zo'n kleine kerels zaken mee om van hun gezeur af te zijn. Die kinderen komen dan naar huis met dingen waarvan ze de waarde niet kennen. Ze komen achteraf bij mij om uitleg te vragen. Ik geef die uitleg graag. Telkens opnieuw vragen ze me dan. „Hoe weet ge dat allemaal?” Ik antwoord hen telkens opnieuw: „Door erover te lezen natuurlijk. Ik heb het ook zo moeten leren”

Zijn er veel kinderen of jongeren die boeken lezen om de achtergrond van de dingen op te sporen?

Nee, maar ze worden dan ouder. Ze beginnen oog te krijgen voor de geldwaarde van die voorwerpen en zo verkopen ze aan wildvreemden. Eerst kopen ze met dat geld een brommer, later een autootje. Als ze dan wat ouder geworden zijn, zullen ze misschien met spijt tot zichzelf zeggen: Had ik toch maar mijn verzameling gehouden of voortgespaard, dat was beter geweest. Maar dan is het te laat. Soms zijn het typische of onvervangbaar eigen dingen uit ons dorp of uit onze streek die zo verloren gaan.

Hoe staat het met de belangstelling van de mensen voor het museum?

Onze oudere mensen hebben schrik om een museum te bezoeken. De drempelvrees is groot. Op de kermisdagen in Nevele is dit wel anders. Dan hebben we altijd veel bezoekers. De poort staat dan open en veel mensen lopen met den hoop mee naar binnen. Eerst zijn ze nieuwsgierig maar uiteindelijk als ze binnen in het museum zijn, worden ze echt geboeid door wat ze zien. Ik heb al veel mensen binnengekregen die meenden dat het hier een antiekzaak was, waar je wat kunt kopen. Ik heb al vrouwen meegemaakt, die kwaad naar buiten gingen omdat ze bepaalde zaken niet konden kopen. Ze verstaan niet dat je een museum binnenstapt om er te komen kijken.

Vindt de jeugd de weg naar je museum?

De jongeren komen naar me toe wanneer ze iets aan het verzamelen zijn. Als ze met iets geen weg meer weten, komen ze me uitleg vragen. Als ze 16 jaar geworden zijn, zie je ze niet meer. Ze gaan dan liever naar een bal of naar hun eerste lief. We zijn ook zo geweest. Ten slotte trouwen ze en dan willen ze hun huis inrichten. Ze willen bijvoorbeeld een oude lantaarn boven hun stoof maar ze weten niet hoe die dingen eruitzien. Ze komen hier dan eens kijken naar welke lantaarns er vroeger bestonden. Als ze ouder worden keren ze dus weer. De doorsnee-jongere heeft meestal andere zaken om het hoofd.

Heb je ooit belangrijke schenkingen ontvangen voor je museum?

Ja. Ik heb veel schone zaken gekregen van mensen die het me spontaan brachten. Ik zei hen: je kan het verkopen hoor en voor hoeveel maar ze wilden het me geven. Vaak stond ik er versteld van. Sommigen van die schenkers heb ik achteraf nooit meer weergezien. Er zijn er natuurlijk ook anderen die een stukje ijzer of hout brengen, dat goed is voor de vuilnisbak en ze denken dat ze me de schat van Toetanchamon brengen.

Is er ooit iets gestolen uit het museum?

Een keer, vier jaar geleden: een pistool.

Wat zijn je plannen voor de toekomst?

Rustig uitbollen. Ik zal nooit meer het oorspronkelijk plan van mijn museum kunnen uitvoeren. Ik wou nog twee vertrekken bijbouwen: een oude winkel en een herbergske. Voor de herberg had ik al de meubels: een oude toog, een buffet, een tafel met vier stoelen, oude affiches voor aan de muur...

Toen kwamen ze hier in Nevele de film „Mira of de teleurgang van de Waterhoek” draaien. Ze moesten een oude café hebben en ik zei hen: 'k Heb hier ne goeien staan. De meubels stonden nog bij Agnes thuis in het poortgebouw. Ze hebben de meubels gebruikt. Na de filmopnamen heb ik tot die filmmensen gezegd: pak alles mee naar Holland. Ze zijn daar waarschijnlijk al verkocht als antiek. Ik had echt geen ruimte. Nu is de museumoppervlakte al 184 m² groot. Met twee vertrekken erbij, die toch tenminste 4 m² moesten beslaan, moest mijn gebouw weer 8 meter langer worden.

Vind je het niet spijtig dat de gemeente of een sponsor je geen oud gebouw of een ruimte ter beschikking gesteld heeft?

Dit heeft altijd al in mijn hoofd gezeten. Ik wilde altijd al het leven uitbeelden, een stuk geschiedenis tonen: de huisraad van de mensen vroeger, kleine nijverheden, de oorlog, klederdrachten enz. Ik had alles staan, maar dat betekende telkens nieuwe ruimten van 4 m² erbij. In het begin leefde mijn moeder nog (+1973) en die zag zo graag haar lochting die alsmaar verkleinde. Ze zeurde en treurde erover dat ze minder en minder aardappelen kon planten. Ik heb ten slotte resoluut besloten niet te beginnen aan die uitbreiding.

Hoeveel bezoekers per jaar telt Rietgaverstede?

Gemiddeld komen er ongeveer 1.500 betalende bezoekers per jaar. Ik sta zelf niet graag aan de ingang want ik vind het als Nevelenaar vervelend de mensen 30 frank uit hun zak te halen. Mijn schoonzus ontvangt de toegangsgelden tijdens Sinksen-kermis, onze beste dag. Maar wat betekent zo'n bedrag aan toegangsgeld!? Als ik een keer het museum aan de buitenkant verf, ben ik mijn toegangsgeld van drie jaar kwijt. Tijdens de Sinksen-kermis hou ik vaak een extra-tentoonstelling in de garage. Het minimum-aantal bezoekers (650)

kreeg ik voor de tentoonstelling over „Sport in en rond Nevele”. Het maximum aantal bezoekers kwam op voor de tentoonstelling over de Planckaerts (1700). Tijdens de Sinksen-kermis komt gemiddeld één derde van de toeschouwers van de tentoonstelling ook naar het museum zelf afgezakt. In het museum schrijft de helft van de bezoekers iets neer in het gastenboek.

Over welke onderwerpen richtte je nog tentoonstellingen in tijdens de kermis?

Ik vermeldde al de meest en de minst succesrijke. Andere tentoonstellingen belichtten C. Buysse, P. Cocquyt, de gezusters Loveling, de gouden huwelijken, de fusie Nevele in prentkaarten, de wielersport, het voetbal, de schuttersgilden in Nevele...

Heb je er nooit aan gedacht te werken met het medium film?

Ik heb hier 15 rollen smalfilm over bijna alle oude ambachten die in Nevele uitgeoefend werden. Ik heb ook een film gemaakt „Ons dagelijks brood”. Die film geeft een overzicht van het ontstaan van een brood: vanaf het zaaien van het graan, het pikken met de pik, het stuiken, het inhalen met een kruiwagen, het dorsen met de vlegel, het wannen, het vervoer van het graan met de ezelskar naar de mulder, het malen en tenslotte het bakken bij bakker Blomme in Lotenhulle. Ik heb ook een film over de opeenvolgende bewerkingen bij het klompenmaken, de werkzaamheden van kuiper Waelput van Merendree en de activiteiten van een schoenmaker. Ik nam ook drie rollen film op over ons dagelijks leven.

Deze film handelt over alle gebeurtenissen die binnen een jaar in Nevele plaats hadden: vlaggewijdingen van een of andere bond, de boomplanting van de eik door „Het Land van Nevele”, de viering van een gouden huwelijk, een overstroming enz. ... Ik filmde ook de laatste werkdag in de cichoreifabriek Buysse-Loveling en een overzicht van de werkzaamheden van de laatste week in de melkerij Sint-Mauritius.

De laatste tijd film ik niet zoveel meer. Mijn toestel is verouderd, ik zie minder goed dan vroeger en mijn reacties zijn ook trager geworden. Ik heb ook veel dia-reeksen samengesteld en bandopnamen gemaakt met mijn Bell-toestel. Mijn eerste bandopname deed ik in 1960: drie bandjes met de eerste woorden en liedjes van zoon Jan. Vanaf 1963 heb ik verschillende oude mensen geïnterviewd: een oude boer, een imker, enz...

Hoe ging je te werk voor een interview?

Ik werk altijd met een vragenlijst. Ik ga eerst eens bij de betrokkene en ik geef hem de vragen waarop ik graag een antwoord wil. Hij kan die lijst rustig een weekje bij zich houden. Ik vraag hem ook na te kijken of ik geen interessante vragen vergeten ben. Op een afgesproken uur nemen we dan alles rustig op. Ik heb een bandopname van een oude vrouw uit Nevele, die 45 oude liedjes kende die ze van haar grootvader geleerd had. Ze stammen dus zeker uit het midden van de vorig eeuw. Ze had die liedjes in een schrijfboekje genoteerd. De toenmalige BRT-radiomensen heb ik verwittigd. Ze zijn afgekomen en ze hebben al die liedjes opgenomen. We hebben die BRT-mannen hier twee dagen gratis laten meeëten. Na de opnamen hebben ze het boekje van de vrouw meegenomen. Ik heb twee keer naar die heren moeten schrijven en lang moeten wachten vóór ze het boekje van die vrouw teruggestuurd hebben. Ik heb dus allesbehalve goede ervaringen met de B.R.T.!

Slot:

We praatten nog wat na over die slechte ervaringen tijdens het lekkere avondmaal, dat Agnes klaargemaakt had. Ondertussen donkerde het al buiten. Het regende nog altijd. Moe, maar met een volle maag, een vol hart en twee volle bandjes verliet ik mijn gastheren, vrouwe Agnes en heer Antoine van Rietgaverstede. Het ga hen beiden nog vele jaren goed!

A. STROBBE

NOOT

Op 15 mei 1977 werd aan Antoine Janssens de Reinaertprijs uitgereikt. Deze prijs wordt elk jaar toegekend door het gouvbestuur van de heemkundige kringen in Oost-Vlaanderen aan een verdienstelijk heemkundige uit de provincie.

Op 25 september 1980 ontvingen J. De Vos en A. Janssens voor hun historisch werk *Het „Lyskanal“* de jaarlijkse prijs van de provincie Oost-Vlaanderen voor populair - vulgariserend werk.

HEEMKUNDIGE WANDELING LANGS DE CONTOUREN VAN HANSBEKE AAN DE HAND VAN EEN REEKS PENTEKENINGEN VAN WOUTER LANGERAERT

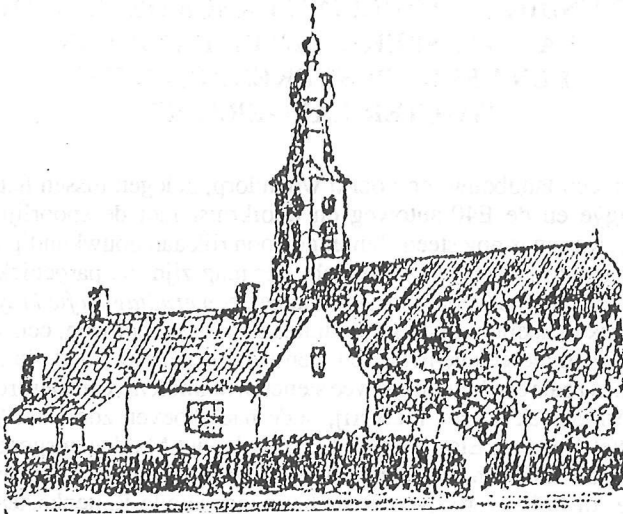
Hansbeke, een landbouw- en vooral woondorp, gelegen tussen het kanaal Gent-Brugge en de E40-autoweg en doorkruist met de spoorlijn Gent-Oostende, was en is nog steeds buitengewoon rijk aan bouwkundig erfgoed waarover iedere Hansbekenaar terecht fier mag zijn: de parochiekerk, de pastorie, het godshuis met klooster en kapel, een *ermitagie ofte kluyze*, zes toegankelijke kapellen, oude schoolhuizen en klasgebouwen, een wet- of schepenhuis, oude gemeentehuizen, een stationsgebouw, oude industriële constructies zoals een houten en twee stenen windmolens, een bierbrouwerij, een suikerijfabriek en een melkerij, oude pachthoeven zoals het Goed te Voorde, het Goed ter Elst, het Goed t'Exaarde, het Maldegemsgoed en het Kasteelgoed, kastelen en herenhuizen, gerenommeerde huizen *van plaisance* of buitenverblijven zoals het zogenaamde Rattenkasteel, oude herbergen en talrijke wevershuisjes en hoevetjes die om hun esthetische en landschappelijke waarde bij Koninklijke Besluiten gerangschikt en beschermd zijn.

Reeds meerdere eenheden van dit bouwkundig erfgoed zijn heden ten dage helaas voor altijd uit het eigentijdse landschap verdwenen, bezweken onder de tand des tijds, opgeruimd na verkrotting of gesloopt wegens moderniseringswerken en verkavelingen. Onder dit verloren patrimonium telt men de drie windmolens, een schoolgebouw de kluizenaarswoning, een zeker aantal dorpshuisjes.

Pol De Boever en Willy Quintyn brachten de voorbije jaren in hun zeerge- waardeerde diavoorstellingen „Hansbeke in beeld” een bijzondere kijk op het landschappelijk en bouwkundig heem en mogen zich bovendien de grote verdienste toemeten het heemkundig erfgoed en diverse landschappen op de gevoelige plaat te hebben vastgelegd.

Wouter Langeraert deed hetzelfde op zijn eigen manier, in een reeks lieflijke pentekeningen waarvan reeds een eerste groep in *Het Land van Nevele* werd gebundeld (1). Een tweede groep van zijn heemschetsen wordt hier, met zijn welwillende toestemming, waarvoor onze hartelijke dank *in tansbeeks*, samengebracht en voorzien van bondige heemkundige notities.

Deze notities, die nog verre van volledig zijn, lichten toch een tipje van de sluier waarmede de kleine Hansbeekse dorpsgeschiedenisjes toegedekt liggen. Mogen ze een aansporing zijn om het landschappelijk en bouwkundig erfgoed van Hansbeke intenser te waarderen.

1.- 2. Kerktoren en boerenwoning in de Kerkakkerwijk

1.-2. De neo-classicistische kerktoren, bestaande uit een vierkantige klokkamer met galmgaten en wijzerplaten aan de vier windzijden en een door een merkwaardige sfeerconstructie onderbroken spits, werd volgens een ontwerp van Valentin Vaerwijck bouwmeester (2) in 1922-23 opgetrokken, nadat de vorige spitstoren op 19 oktober 1918 door de Duitsers bij hun aftocht werd opgeblazen. Tijdens deze naoorlogse bouwwerken viel August Van Laecke, metserdienaar te Hansbeke, op 2 december 1922 om 8 uur 's morgens van de toren op het kerkplein te pletter (3).

Aan de westzijde van de kerk in de Kerkakkerwijk staat in de schaduw van de toren een gerenoveerde boerenwoning met zuidgeoriënteerde voorgevel. Het is één van de landelijke dorpswoningen, eertijds met inrit langs de Melkerijstraat en dubbeltoegang langs de zogenaamde Kattewegel, die bij de aanleg van de nieuwe Kerkakker-verkaveling behouden bleven.

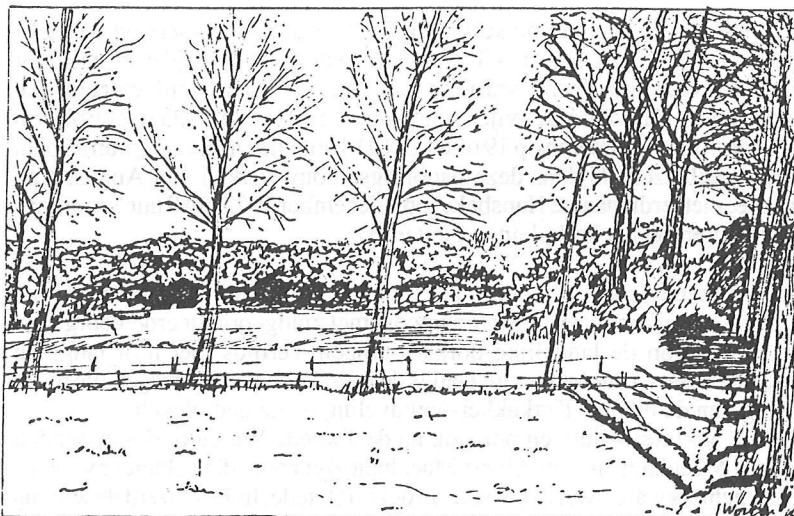
Tijdens het Interbellum en ook nog na de Tweede Wereldoorlog woonden Eduard Maenhaut en later Albert Maenhaut zijn zoon, die achtereenvolgens veldwachters waren van Hansbeke, in deze hofstede. In 1987 werd de woning verbouwd en gerenoveerd waardoor echter haar landelijk uitzicht en karakteristieke eigenheid verloren ging.

Reeds op het einde van de 17e eeuw, toen de Kerkakker nog praktisch onbewoond was en enkel met kerk- en veldwegen werd doorkruist, stond er op hetzelfde perceel een hoeve met schuur en stallen die in 1700 aan Boudewijn Lamberechts toebehoorde en door Christoffel De Muynck *d'houde* werd gepacht (4).

3. Volgens het landboek met bijhorende *figurative caerte* anno 1700 van Joos De Deken senior, werd Hansbeke ingedeeld in vier belopen: I Kercke en Voorde, II Ro en Sande, III Reybroeck en Kippendonck, IV Velde en Ham (5).

Op deze nadien door Joos De Deken junior anno 1744 bijgewerkte kaart, was er onder het derde beloop sprake van een *Romeye Wyck*, gesitueerd tussen *de Veltstraete* en *het Meulestraetien* aan weerszijden van een waterloop die thans nog steeds in zuidoostelijke richting afvloeit naar het westelijke uiteinde van de huidige kasteelwal.

Het toponiem *romeye* werd reeds tevoren vermeld in het Xe penningkohier uit 1575 (6), *de romeye*, *op de romeye*, later verschreven als *de rameye* (1619), *de verre rameye* (1623), *de rameye* (1640), *de rameye* (1700), *de romeyen* (1700). Deze plaatsnamen verwezen in 1700 naar aaneensluitende partijen land, gelegen ten westen van het huidige kasteelpark op de zuidkant van de vernoemde waterloop, die door De Potter en Broeckaert tot *Romijnenbeek* werd verbasterd.

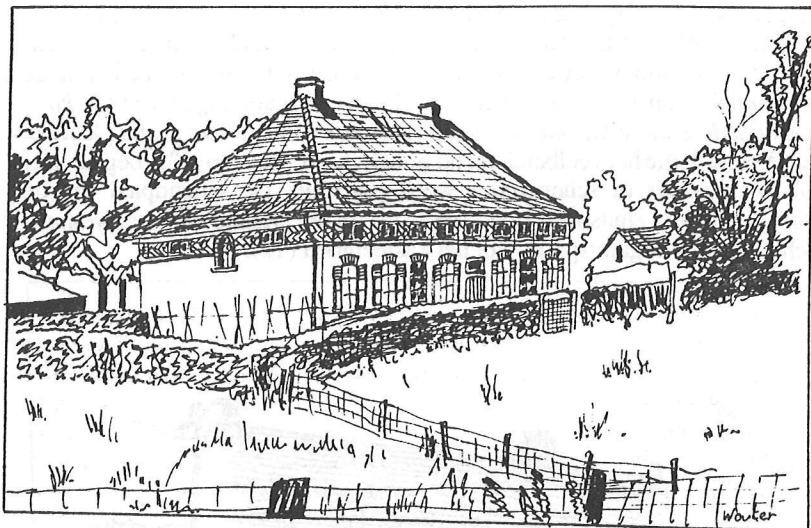
3. De „Romeyen” in Kippendonk

Vanop de spoorwegdijk in de *Klinkaert* heeft men een onbelemmerd uitzicht op de *Romijnen*, zoals deze omgeving sedert 1867, ook nu nog op het gangbare kadastrale plan, Nevele 3e afdeling sectie A 1e plangenoemd wordt.

4. Het Kasteelgoed behoorde vanouds, samen met nagenoeg 33 bunder zaailand, meers, bos en water tot het foncier van de Heerlijkheid van Hansbeke.

Deze heerlijkheid hing af van het leenhof der Burchtgravij van Gent te Heusden. Ze strekte zich uit over het grootste deel van de *prochie* Hansbeke en bezat enclaves in talrijke andere *prochien*. De oorspronkelijke leenhouders droegen de naam van het dorp. Door huwelijk van een dochter van de heer van *Hansbeke* ging de heerlijkheid in het midden van de 12e eeuw over aan de familie van Steelants en werd vervolgens gehouden door de families van Gistel, van Halewijn, van Akspoel, de Waele van der Cameren, van Nieuwenhuysen, de Guernoval en van de Woestijne (7).

De kasteelhoeve was in vroegere eeuwen het neerhof van het aloude kasteel van de heer dat, binnen zijn eigen omwalling, op een *motte* langs de *strate commende vande Leye naer de kercke* aan een kromming van de Grote Beek stond.

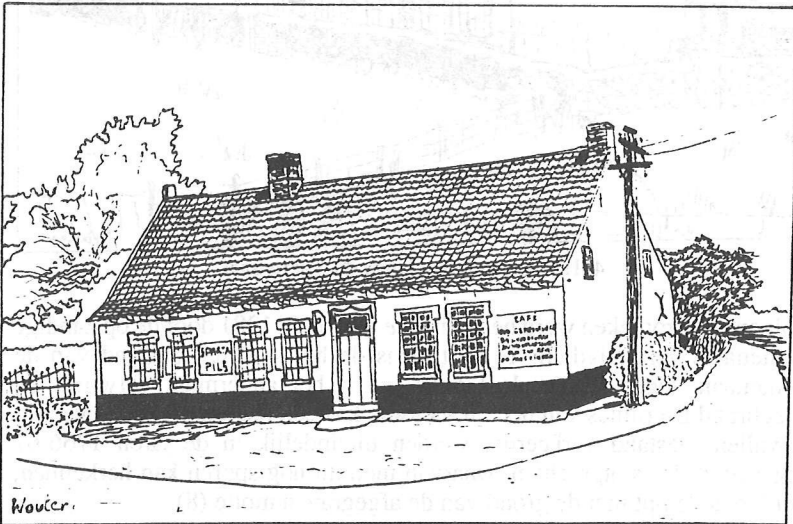
4. Het Kasteelgoed langs de Vaartstraat

Volgens de kronieken werd het *heerlijke* kasteel in 1381 door de opstandige Gentenaars vernietigd. In 1452, tijdens de hardnekkige opstand van de Gentenaars tegen Philip de Goede, werd het andermaal verwoest en uitgebrand. De ruïnes van het 17e-eeuwse kasteel, dat anno 1700 alweer in vervallen toestand verkeerde, werden uiteindelijk in de jaren 1766-67 opgeruimd. De slotgrachten, waarvan men nu nog sporen kan herkennen, werden gedempt met de grond van de afgegraven motte (8).

De kasteelhoeve werd in het *ancien régime* o.a. door verscheidene schepenen (Geeraert Martens, Arent Van Wassenhove, Christoffel De Muynck, Baudewijn De Muynck, Pieter Standaert) en burgemeesters (Pieter Vande Veirre, Geeraert Standaert) van de Heerlijkheid van Hansbeke bewoond, ook al eens door de baljuw (9). De welbekende sage „Spokerij op het neerhof” situeerde zich op deze kasteelhoeve (10). Het huidige bakstenen woonhuis, bestaande uit een anderhalve bouwlaag onder een schilddak, dateert uit de 19e eeuw.

5. Het langwerpige woonhuis aan het driehoekig pleintje tegenover de kasteelhoeve in de Vaartstraat is alom bekend als de afspanning „Het oud gemeentehuis”, tot voor kort uitgebaat door het echtpaar Jozef Van De Walle-Germaine Nieuwlandt. De gevels van deze laagbouw met overkragend geknikt zadeldak bezitten een laat 18e-eeuws karakter.

Volgens het *denombrement*, overgelegd in het begin van de 16e eeuw door Willem de Waele ridder heer van Akspoel en Hansbeke, stond toen reeds aan de kasteelhoeve een *taveerne* die eveneens tot het foncier van de heerlijkheid van Hansbeke behoorde (11). De vergaderingen *vanden hove heerlijchede ende vierschaere* van Hansbeke vonden doorgaans plaats in deze herberg, die het veelbetekenend uithangbord „Ten Hove” droeg en later ook het wethuis of schepenhuis werd genoemd. De schandpaal van de heerlijkheid van Hansbeke stond trouwens op het pleintje vóór het wethuis, rechterover de ingangspoort van het kasteelgoed (12).

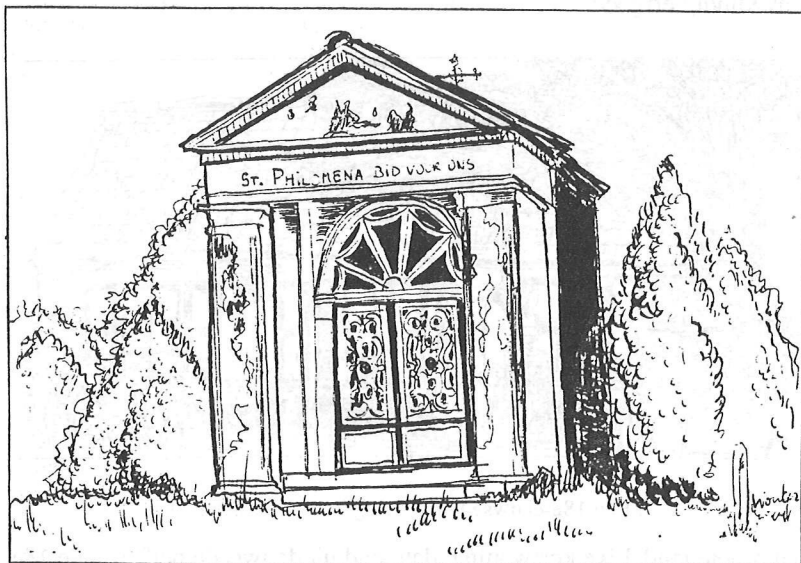
5. Het „Oud Gemeentehuis” op de hoek van de Voorde -en Vaartstraat

In de loop der eeuwen werd dit schepenhuis meestal bewoond door de officier van de heerlijkheid, op het einde van het *ancien régime* door Antoon Van Maldeghem laatste baljuw van de heerlijkheid. De woning stond vanaf dan ook als het baljuwshuis bekend.

Omstreeks 1750 bestond de herberg „Hove”, toen bewoond door Pieter Rommel en Godelieve Carette, uit een *ceucken, suytcamer, noortcamer, cleen camerken, vautien, kelder, botterye, solder*. De keuken werd als gelagzaal en de zuidkamer als vergaderzaal van de wethouders gebruikt. Op het hof stond een *brauwerye* met bijhorende kelder en een stal (13).

Deze herberg was in vroegere eeuwen meermaals het toneel van pikante dorpsgebeurtenissen (14).

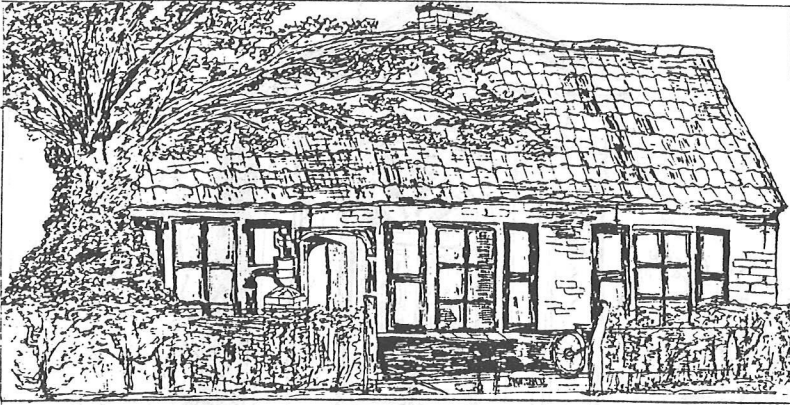
6. De Philomenakapel in de Vaartstraat, aan het ingangshekken van de kasteelhoeve tegenover de herberg „Het oud gemeentehuis”, is een neo-classicistisch gebouwtje met absidiale uitbouw aan de altaarzijde, aan de voorzijde versierd met een driehoekig fronton op twee ronde zuilen.

6. De Sinte-Philomenakapel ten noorden van het dorp

De H. Philomena van Rome die eertijds in onze gewesten werd vereerd, was volgens de biografie opgetekend door Francisco di Luccia een maagd-martelares, geboren omstreeks 301 als dochter van een Griekse koning (15). De verering van Sinte-Philomena te Hansbeke dateert uit het midden van de vorige eeuw. In 1849 kwam de kerk in het bezit van een relikwie van deze heilige. Op 15 januari 1853 werd op de parochie een confrerie van Sinte-Philomena ingesteld. De kapel, toegewijd aan Sinte-Philomena, werd vermoedelijk reeds te voren of nog in hetzelfde jaar opgericht. De bouwheer was de weledele heer Jan Baptist Van de Woestijne d'Hansbeke, kasteelheer en oud-burgemeester te Hansbeke. Hij liet in het hongerjaar 1846 het godshuis van Hansbeke bouwen, besteedde in zijn leven veel geld aan liefdadige werken, giften aan kerk en parochie, en mag daarom terecht de onvergetelijke weldoener van Hansbeke genoemd worden. Hij overleed te Gent op 20 mei 1858 (16). De grafkelder met grafkapel van de adellijke familie Van de Woestijne bevindt zich aan de noordzijde van de kerktoren (17).

7. Ook te Hansbeke bloeide gedurende de vorige eeuwen de huissnijverheid om den brode. Men telde er talrijke spinnewielen en weefgetouwen zowel bij landbouwers als bij „kortwoners”. Schilderachtige bewaard gebleven wevershuisjes, gespreid over de ganse gemeente, zijn echte juweeltjes van bouwkundig erfgoed.

7. Een 18e-eeuwse kortwoning in de Voordestraat

Een mooie landelijke kortwoning, daterend uit de tweede helft van de 18e eeuw, bevindt zich op een lapje grond aan het begin van de Voordestraat achter het „Oud Gemeentehuis”: een witgeverfde laagbouw met licht getoogde ingangseur en drie blauw-witte beluikte kruisramen, onder een laag zadeldak van halfronde pannen. Het huisje dat eigendom is van graaf Boudewijn de Bousies, kasteelheer te Hansbeke, werd doorgaans bewoond door een dagloonman die op de nabijgelegen kasteelhoeve als boerenknecht werk vond. Margriet De Meyer woonde er de laatste dertig jaren vooraleer het huisje als buitenverblijfje werd verpacht.

Aan het huisje staat een eeuwenoude boom, een merkwaardig en zeldzaam exemplaar. Het is een gewone *Taxus* of „*Taxus baccata*” (18), die tot de familie der taxusachtigen behoort, met een 8-tal soorten op het noordelijk halfrond waarvan slechts één soort in Europa voorkomt. De stam groeit zeer traag in de dikte, 200 à 300 jaar oude bomen zijn slechts 30 cm. dik. Het hout, de bladeren en de zaden zijn giftig wegens de aanwezigheid van het alkaloïde taxine, en vooral gevaarlijk voor paarden. Het zeer harde hout wordt voor snijwerk aangewend, vroeger om zijn sterkte en taaiheid als boog- en pijlhout.

8. De wijk *Hamme*, en de *Hammestraete* die doodliep op het *oostvelt* ofte *gemeynte*, was wellicht één der vroegste buurtschappen van Hansbeke.

Het Oostveld, een uitgestrekte onvruchtbare vlakte bestaande in *heye* ofte *weede*, werd als gemeenschappelijke grond door de buurtbewoners gebruikt. Het schrale gras lieten ze afgraven door hun vee. Ze dolven er leem waarmee ze hun *stedekens* bouwden en staken er turf dat op stapels tot brandstof werd gedroogd. Zo ontstonden er meerdere (water)putten die meteen als rootputten werden aangewend terwijl het groot vlas op zonnige plekken van het veld opengespreid werd (19).

8. *Den Eekput* in *hammeackere*

Ten zuiden van de Hammestraat lag *den hammeackere*, die doorkruist werd van diverse voet- en veldwegen. Vanaf de Hammestraat liep in zuid-oostelijke richting een voet- en veldweg over de Hammeakker, dwars door het *meelvelt* naar *het lockstraetjen* dat in de *voordestraete* uitkwam. Later noemde men deze landweg de Meelveldstraat. Aan weerszijden van deze weg lagen tegenover elkaar twee partijen land, die beide *den eekput* werden genoemd en in 1640 respectievelijk door Jan Lievens en Marten De Coninck, landbouwers uit de Hammestraat, werden bebouwd. In het landboek van 1700 werd deze omgeving als de *Seckepuiten ende daeromtrent* aangegeven, duidelijk verwijzend naar de (vroegere) putten en de er dichtbijstaande eiken.

9. De aloude Veldstraat in de wijk Velde

Op een *drijbeck* naast *den eekput* langs de noordzijde van de Meelveldstraat stond tot kort na de eerste wereldoorlog een jeneverhuis „In den Eekput”. Popp vermeldt deze woning in 1864 die toen eigendom was van Pieter-Frans Maenhout, landbouwer. Deze afgelegen herberg werd laatst door Edmond Van Renterghem bewoond.

Een groep stoere kromgegroeide bomen aan *den Eekput* was tot voor kort zowat het pronkstuk van de wandeling „Ter Voorde”. Ze werden gerooïd in de sprokkelmaand van 1977.

9. De toponiem *veld* verwijst volgens M. Gyseling naar „een uitgestrekte open woeste vlakte buiten de akkers en de meersen”. Een „veldstraat” betekent vanzelfsprekend een weg die in vroegere tijden naar of doorheen een dergelijke onbebouwde streek liep.

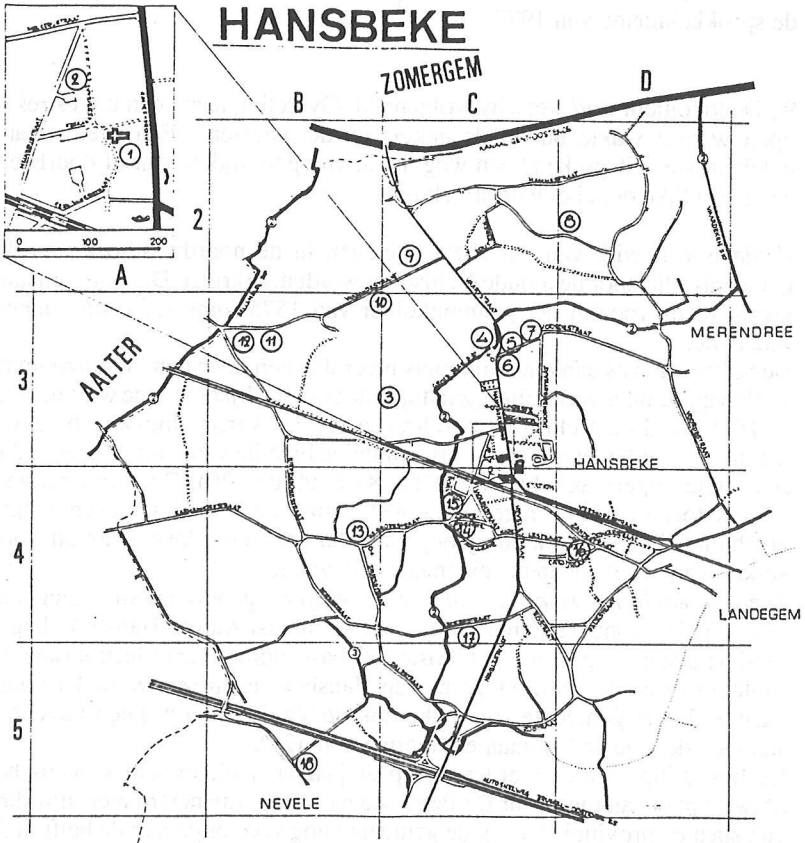
Velde is een wijk van Hansbeke, gelegen in de noordwesthoek van de gemeente, die door de aloude Veldstraat wordt doorkruist. Deze straatnaam kwam reeds voor in het penningkohier van 1575: *inde veltstrate, aende veltstrate*.

De *veltstrate* was aanvankelijk niets meer dan een door bomen omzoomde aardeweg, zonder verharding, zandig in de zomer, slijkerig in de winter. Nog in 1845 werd de Veldstraat beschreven als een verbindingsweg met een lengte van 1368 meter en een onregelmatige breedte van 9 tot 18 meter, die een totale oppervlakte had van 1 ha. 81 a. 99 ca. (20). De gemeenteraad besliste toen de baan een gelijkmatige breedte van 9 meter te geven, langsrachten inbegrepen, waarbij ongeveer 60 aren grondoverschotten voor verkoop aan de aangelande eigenaars vrijkwamen.

Toen *de edele mevrouw douairière De Nayer*, geboren Van Caneghem Jeanne (21), grondeigenares te Gent, aan de magistraat van Hansbeke begin 1851 voorstelde op haar eigen kosten de kasteeldreef vanaf haar kasteel te Bellem tot aan de gemeentegrens van Hansbeke te *kalseiden* onder voorwaarde dat de gemeente Hansbeke ook de Veldstraat zou laten kasseien, stemden de raadsleden unaniem hiermede in (22).

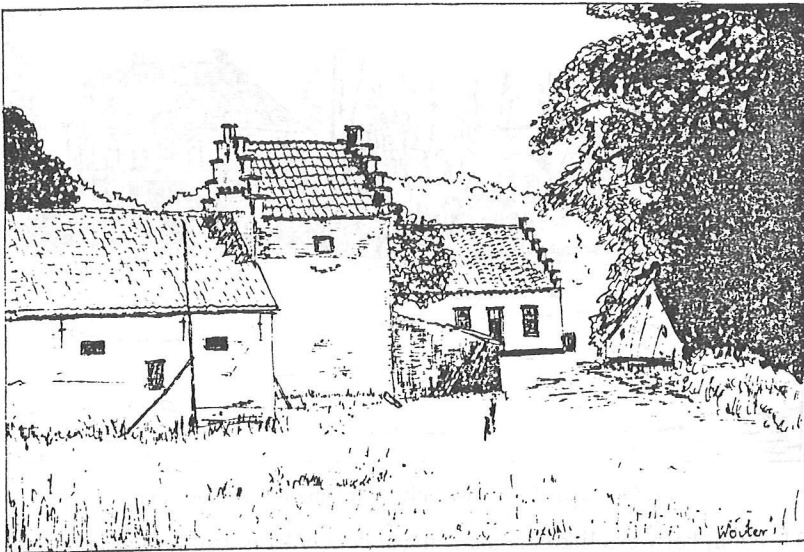
De bestratingswerken werden een paar jaar later uitgevoerd volgens het ontwerpplan van ingenieur De Perre. Ze werden gefinancierd met subsidies van staat en provincie terwijl de gemeente nog voor ongeveer de helft in de onkosten moest tussenkomen.

Omstreeks 1970 werd de kasseiweg door een betonbaan met twee rijstroken vervangen. Wegens het voorkomen van gelijkkluidende straatnamen in het gefusioneerde Nevele werd de aloude Veldstraat-toponiem gewijzigd in Warandestraat.

Heemkundige wandeling langs de contouren van Hansbeke.
Genummerde wegwijzer.

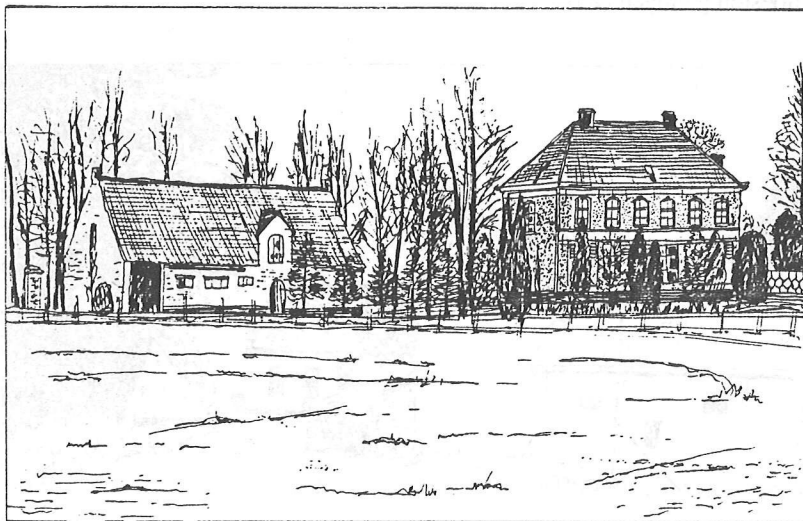
10. Gedurende het leenroerig tijdperk en in de daaropvolgende eeuwen was het houden van duiven een voorrecht van edellieden, abdijen en kloosters. Deze duivenkweek vormde een belangrijk onderdeel van de voedselvoorziening voor de rijke tafels. Daartoe werden speciale torens met duiventillen gebouwd, waarin honderden koppels konden nestelen, broeden en kweken. Men kan ze nog aantreffen op of rond kasteeldomeinen en op oude pachthoven, die aan abdijen of kasteelheren toebehoorden. Op de toren werd niet gevoederd, behalve in zeer strenge winters, zodat de duiven voedsel zochten op de omliggende akkers van de pachters die dit stilzwijgend moesten gedogen (23).

10. Pachthof met duiventoren in de Warandestraat

Op een pachthof aan de zuidkant van de Warandestraat staat nog een 16e eeuwse duiventoren, een vierkantig bakstenen gebouw van middelmatige hoogte met zadeldak en twee trapgevels. De toren is door een booggewelf verdeeld in een gelijkvloerse ruimte, bereikbaar langs een deur en een bovenliggende duivenkluis die enkel met een ladder via een luik in de buitengevel toegankelijk is. De kluis bevat 120 uitspringende gemetselde woonnissen. De vliegaten bevinden zich in de trapgevels.

Het pachtgoed, dat in 1571 verpacht was aan Anthonis De Meye(re), bestond uit een *huzynghen*, een *duvekeete*, zeven *gemete boghaerts* en 15 bunder land en meers (24). Het behoorde destijds toe aan Joncker Jacques Taccoen, later in de eerste helft van de 17e eeuw aan Joncker Serafinus van Scheynghem, *ruddere, heere van Ast*. In 1780 kwam het in bezit van de heer van de Heerlijkheid van Hansbeke. Als pachters zijn o.a. bekend: Mathys Van Dale (1575), Laureyns Van Renterghem (1619), Jan Martens fs Christoffel (1640), Gheert Martens fs. Jaecques (1650), Jooris Vande Verre (1672), Pieter De Langhe (1699), Marten Martens fs. Jan (1725).

11. Omwald 19e-eeuws buitengoed in de Warandstraat

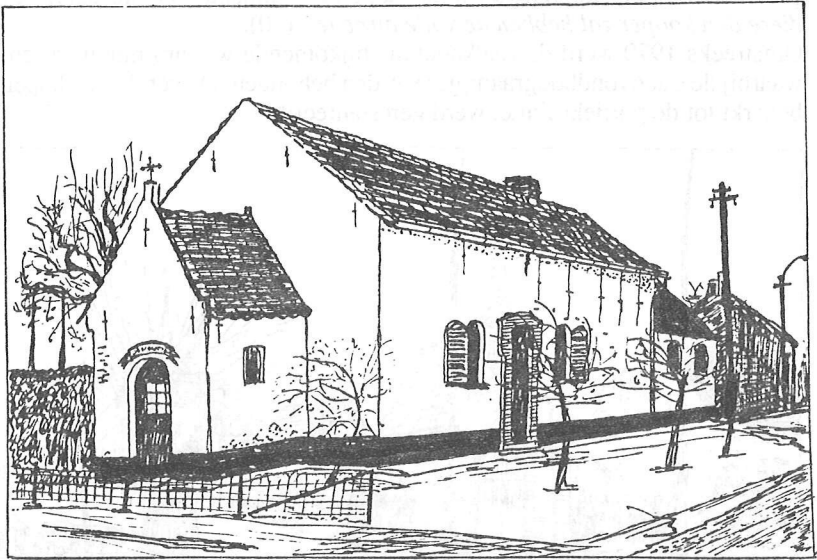
11. Nabij het westelijke uiteinde en aan de zuidkant van de Warandstraat bevindt zich een omwald 19e-eeuws buitengoed met bouwkern uit de 18e eeuw.

Volgens een kaart uit 1615 van de cartograaf Jacques Hoorebault stond reeds toentertijd op dezelfde plaats een merkwaardig (lust)huis, dat omstreeks 1640 aan Joncker Reynault Dierkens toebehoorde. Het neerhof met omliggende boomgaard en land werd verpacht aan Jacques Maes (25).

Het omwalde lusthuis en de belendende hofstede werden door Joos De Deken senior op zijn *figurative caerte* voorgesteld. Ze waren, volgens het bijhorend landboek anno 1700, eigendom van Frans Debbaut uit Gent. Frans Gobijns bewoonde toen het pachthof (26).

Toen het goed te koop gesteld werd, verscheen in het bijvoegsel van de „Gazette van Gend” van 16 december 1779 de volgende beschrijving: *een huys van plaisance met de remisen hovinge fruytbomen en haegen, rondom bewald, midsgaders een wel bebouwde hofstede met het huys schuere stallen ende boomgaerd... met nog zes partijen land ende bosch daeraen ende rondom gelegen, te samen groot 10 gemeten 260 roeden, gestaen ende gelegen binnen Hansbeke ende een deel op Bellem, komende ten noorden aen de Veldstraete (27).* Koper werd Pieter Judocus Martens, zoon van Pieter en Joanna Willems uit Zomergem (28).

Na zijn overlijden in 1795 werd het goed bewoond door Carel Lieven Verwilt, die er in de remisen een brouwerij oprichtte. Volgens de atlas van Popp behoorde de brouwerij in 1864 aan August Van Hoecke, molenaar te Nevele. Omstreeks 1880 kocht Carel-Louis Van Hecke, die van 1884 tot 1908 gedurende 24 opeenvolgende jaren burgemeester was te Hansbeke, de brouwerij. Deze „Brasserie de Buitenlust” werd verder uitgebaut door zijn zoon Honoré Van Hecke, die de laatste brouwer was te Hansbeke.

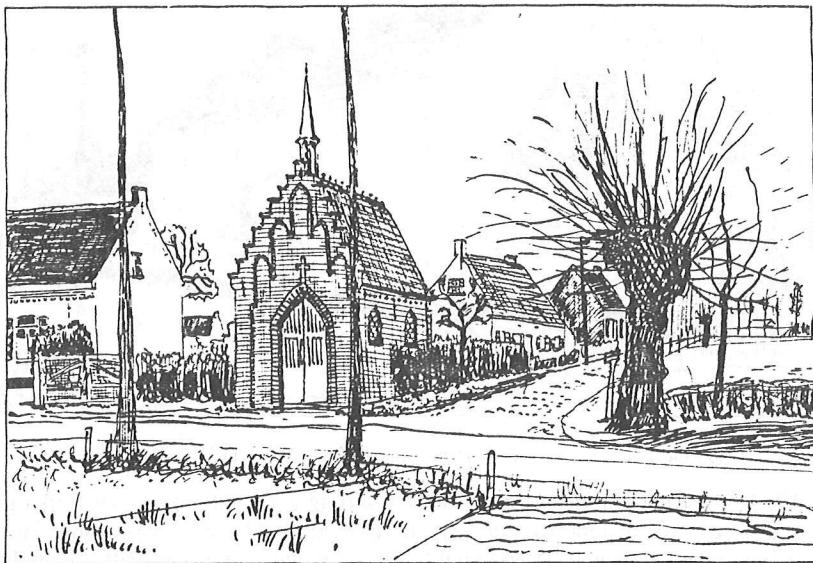
12. De 18e-eeuwse kapel „Nood zoekt Troost” in de Warandstraat

12. Ten zuiden van de Warandstraat, nabij de gemeentegrens met Bellem, staat een oud bakstenen kapel (letje) toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw. Het is bekend als de kapel „Nood zoekt Troost” wegens een opschrift boven de ingangdeur, ook als „Van Hecke's kapel” naar de familienaam van een vroegere eigenaar.

De oorspronkelijke bidplaats bestond uit een ruime zaal onder zadeldak, met toegang langs een op de oostelijke tuitgevel uitgebouwde portiek. Het jaartal 1767, omgeven door prachtig stukadoorwerk dat op de kapelmuur boven het portiekgewelf voorkwam, verwees blijkbaar naar het vermoedelijke bouwjaar. Door Zijne Excellentie Maximilianus Antonius Vander Noot, bisschop van Gent, werd op 15 maart 1768 een aflaat van 40 dagen verleend aan de bezoekers van de kapel die er de litanie' van Onze-Lieve-Vrouw of vijf Onzevader en vijf Weesgegroetjes baden. De aflaat kon eenmaal daags worden verdiend op alle zaterdagen van het jaar, op alle feestdagen van de Allerheiligste Maagd Maria en op elke dag van de octaaf van de feestdag van Onze-Lieve-Vrouw-Hemelvaart. Deze vergunning geldt voor de zeven volgende jaren en werd om de zeven jaar vernieuwd tot 1789 (29).

Er werd onder eenzelfde zadeldak langs de westelijke puntgevel een woning aangebouwd. In het bijvoegsel van de „Gazette van Gend” van 16 december 1779 werd de verkoop van het kapelhuis aangekondigd als volgt: *een huys, gemaect aen de kapelle, van welke kapelle ornamenten en sieraden van diere den kooper zal hebben de volle directie*” (30).

Omstreeks 1970 werd de zaalkapel als bijkomende woonruimte ingericht waarbij de oude rondboograampjes werden behouden. De verkleinde kapel, beperkt tot de portiekruimte, werd gerestaureerd.

13. De kapel van Onze-Lieve-Vrouw-van-Zeven-Weën in de Reibroekstraat

13. De kapel, toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw-van-Zeven-Weeën, staat op de hoek van de Dries- en de Reibroekstraat in de wijk Reibroek.

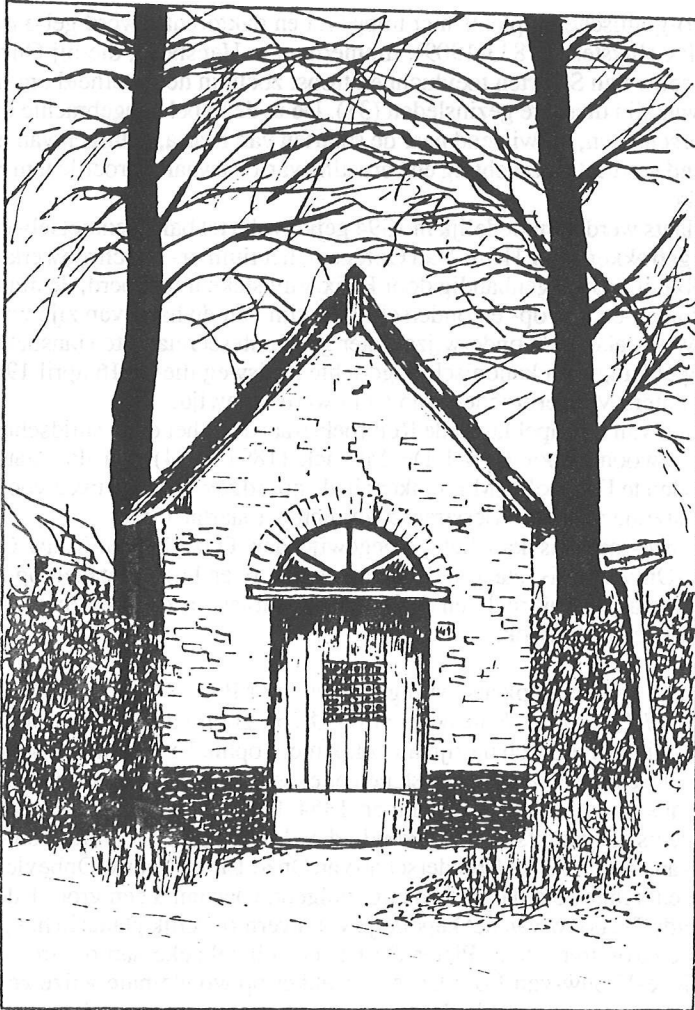
Deze neo-gothische bidplaats met trapgevel en daktorentje werd gebouwd door Felix Vuysteke (1833-1909), timmerman te Hansbeke, die bij Onze-Lieve Vrouw van Smarten toevlucht en troost zocht in de droefheid om het verlies van zijn dierbare gezinsleden (31). De in de kapel aangebrachte open onderschriften, verwijzend naar de smarten van Maria, getuigen van het schrijnend verdriet, verzuchting en berusting van de zwaarbeproefde familie Vuylsteke.

De bidplaats werd vermoedelijk in 1894 gebouwd. Het baksteenmetselwerk werd opgetrokken door Henri Van Ootegem, het timmer- en schrijnwerk en het meubilair werd eigenhandig door Felix Vuylsteke uitgevoerd, de muurschilderingen en alle op- en onderschriften zijn van de hand van zijn zoon Achiel Vuylsteke, toen onderwijzer later gemeentesecretaris te Hansbeke. In de kapel hangt een kanonisch opgerichte kruisweg die op 16 april 1900 door de Paters Minderbroeders van Gent werd ingewijd.

Ten oosten van de kapel langs de Reibroekstraat staat het oude smidshuis, eertijds bewoond door Cyriel De Muynck (1891-1974) één der laatste hoefsmeden te Hansbeke. Muurankers in de noordgevel van de tweewoonst op de oostzijde van het Driesstraatje vormen het jaartal 1769.

14. Het neo-romaans kapelletje, toegewijd aan Onze-Lieve-Vrouw-Onbevleete-Ontvangenis, staat in de schaduw van twee hoge platanen op het knooppunt van de Reibroek- en de Ommegangstraat ten zuidwesten van het dorp nabij de Grote Beek.

Deze kleine sobere bidplaats werd gebouwd door Bernard Van Der Plaetse (°Nevele 27.11.1794, † Hansbeke 31.03.1876), zoon van Pieter en Maria Vlerick. Hij vestigde zich na zijn huwelijk met Sophie Vyncke als koopman te Hansbeke en liet er in 1836 een stenen olie- en graanwindmolen oprichten. Nadat paus Pius IX op 8 december 1854 het geheim der Onbevleete Ontvangenis als geloofspunt afgekondigd had, werd op 12 februari 1858 in de kerk van Hansbeke het Broederschap van Onze-Lieve-Vrouw Onbevleete Ontvangenis ingesteld dat in de daaropvolgende decennia een groot ledenaantal telde. De bouw van het kapelletje vond vermoedelijk plaats in het jaar 1875 of daaromtrent, toen Pieter De Rudder uit Jabbeke aan de grot van Onze-Lieve-Vrouw-van-Lourdes te Oostakker op wonderbare wijze genas en de bedevaarten naar dit heiligdom reeds tevoren ingang vonden. Bij recente verbredingswerken aan de Ommegangstraat werd het kapelletje geïsoleerd op een voorschootje grond en nadien door het gemeentebestuur van Nevele op degelijke wijze gerestaureerd (32).

14. Het kapelletje van Onze-Lieve-Vrouw-Onbevleete-Ontvangenis aan de Ommegangstraat

CATALOGUS VAN DE BIBLIOTHEEK

VAN DE HEEMKUNDIGE KRING

„HET LAND VAN NEVELE”

AANWINSTEN 1987

- ARNOULS (M.A.), BRUWIER (M.), DHONDT (J.) ROUSSEAU (F.), VERCAUTEREN (F.). *De plaatselijke geschied-schrijving. Wenken voor vorsers*. Gemeentekrediet van België. Historische uitgaven Pro Civitate, reeks in-8°, nr. 1, 1962.
- BAETS (H. De), *Postgeschiedenis en Postmerken van Aalter*. Filatelistische studiekring Oost-Vlaanderen, Gent, jan-maart 1987.
- BOLLAERT (A.), LUYSSAERT (J.), TAELEMAN (J.), *Fietsroute. De ronde van Nevele*. C.S.C. Nevele en A. Vermeulenfonds, Nevele, 1987.
- BUYSSE, *Mededelingen van het C. Buyssegenootschap*, deel III. Gent, 1987.
- CLERCK (K. De), *Hoofdmomenten uit de ontwikkeling van de Gentse Rijksuniversiteit (1817-1967)*. Extra-nummer van De Brug, okt. 1967.
- CLERCK (K. De), *Schets van het Belgisch onderwijsbeleid in de 19e eeuw* Gent, 1981.
- DAMME (D. Van), *Universiteit en volksoontwikkeling. „Het hooger onderwijs voor het volk” aan de Gentse universiteit (1892-1914)*, Gent, Archief R.U.G., 1983.
- DENEWET (L.), *Volmolens voor wol en zeemleder in Vlaanderen en Waals-Brabant. Deel 1 : Geografische en chronologische inventaris*. Molenecho's, Zulte, Thema-nummer, 15e jrg, 1987, nr. 2-3.
- DEPREZ (P.), *Uitbatingen en grondbezit in Meigem (1571-1787), Een methodologisch artikel*. Oostvlaams verbond van de Kringen voor Geschiedenis. Voorlichtingenreeks nr. 17, Gent, 1956.
- DEVOS (P.), *Inventaris van het kunstpatrimonium van Oost-Vlaanderen XVI, De gemeentehuizen van Oost-Vlaanderen*, Band 1 en 2, Gent, 1982.
- GEVAERT (M.), STROBBE (A.), MOORTELE (J. Van De), *Dorp in de spiegel. Schetsen uit het dorpsleven van Lotenhulle en Poeke*, Davidsfonds Lotenhulle-Poeke, 1987.
- HEEDE (U. Van den), *150 jaar Sint-Aldegondiskerk Deurle (1835-1985)*, Deurle, 1987.

- HEYNDERICKX (J.), *De voormalige Sint- Gertrudiskerk te Wichelen.*, Heem- en Oudheidkundige Kring Wichelen, 1981.
- HOSTE (I.), *De vogels van Aalter en Knesselare.* De Wielewaal, Regionale Milieuvereniging Quercus, B.N.V.R., Aalter, maart 1987.
- KEIRSBILCK (C. Van), WATERSCHOOT (W.), *Rederijersstudieën II. Letterkundig leven te Kaprijke in de 15e en 16e eeuw. Lucas D'Heere en den hof en boomgaard der Poësiën (1565)*, Overdruk uit Jaarboek 1964-65, pp. 3-119 van de Koninklijke Soevereine Hoofdkamer van Retorica „De Fonteine” te Gent, 1966.
- KEUKELEIRE (E. De), *Dronghine. De tram te Drogen (1909-1959)*, Heemkundige Kring Dronghine, 1987.
- LUYSSAERT (J.), *Hansbeke - Van Gansbeke*, in *Vruchten van mijn akker*, Overdruk, Gent, 1986.
- NEYT (L.), *De staten van Goed van het Ambacht Waarschoot, Oostwinkel en Ronsele*, Deel I: 1605-1700. Tielt, 1987.
- QUAGHEBEUR (P.), *Welzijn door vooruitzicht. De Christelijke mutualiteitsbeweging in het Gentse*, Gent, 1986.
- ROELS (T.), VERSTRAETEN (R.), *Onze Lieve Vrouw ter Groenderstraete Bareldonk - Berlare*, Heem- en Oudheidkundige Kring van Berlare, 1985.
- RUYCK (L. De), MOELAERT (R.), RYSERHOVE (A.), *De kerkdorpen Merendree en Hansbeke heemkundig bekeken*, Heemkundig genootschap van het Meetjesland, 8-1979.
- RUYS (R.), *Langs Schelde en Durme*, Gewestelijk VVV voor toerisme vzw Schelde-Durme, 1986.
- SCHELSTRAETE (C.), KINTAERT (H.), RUYCK (D. De), *Het einde van de onveranderlijkheid. Arbeid, bezit en woonomstandigheden in het Land van Nevele tijdens de 17e en 18e eeuw.*, Heemkundige Kring „Het Land van Nevele”, Nevele, 1986.
- STEEGHERS (W.), *Personen uit Vinderhout overleden in het Bijlokehospital te Gent (1651-1799)*, Overdruk uit: *Appeltjes van het Meetjesland*, XXXVII, 1986.
- STEEGHERS, VANNIEUWENHUYSE. *Een interessant document betreffende de heerlijkheid Eeklo*, Overdruk uit: *Appeltjes van het Meetjesland*, XXXVII, 1986.
- TAGHON (P.), *Gent mei 1940*, Gent, Historica, 1986.
- VOS (A. De), *De Middeleeuwse loop van de Durme en haar bijrivier de Poeke*, Oostvlaams verbond van de kringen voor Geschiedenis, Voorlichtingenreeks nr. 23, Gent, 1958.

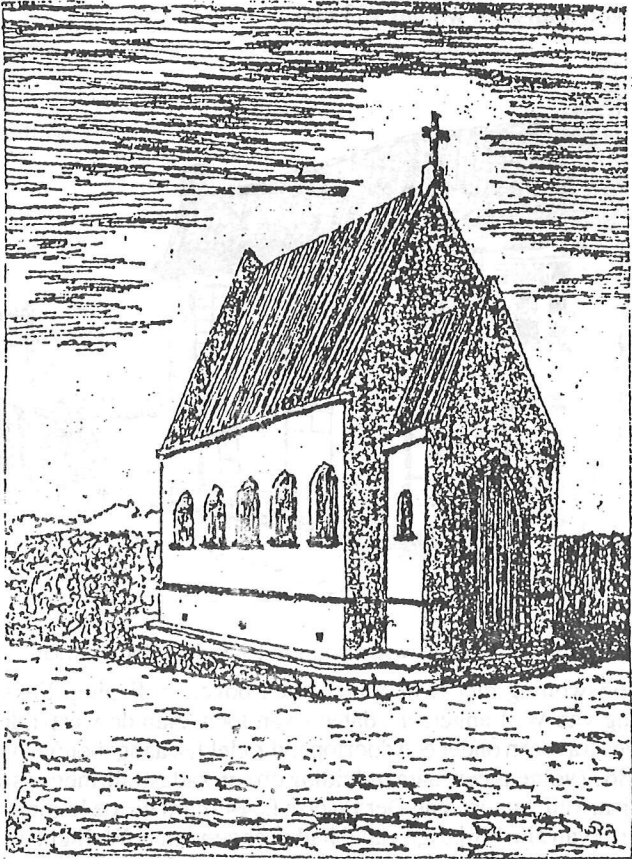
L. DE RUYCK

15. Nabij de stenen olie- en graanwindmolen, die in 1836 ten zuiden van het dorp werd opgericht, door Bernard Van Der Plaetse molenaar stond langs de toenmalige Ommegangstraat (nu Reibroekstraat) een statig herenhuis, dat door de opeenvolgende generaties van het molenaarsgeslacht Van Der plaetse werd bewoond (33). In de *Atlas pittoresque des chemins de fer de la Belgique* van A. Wauters (1840) werd dit herenhuis met noordgeoriënteerde voorgevel voluit afgebeeld, evenals de langs de westgevel pal op de rooilijn aangebouwde remise en woning (33 bis).

15. Gesloopte 19e-eeuwse woningen langs de Reibroekstraat

De eengezinswoning met twee traveeën en bovenverdieping, links op de pentekening van W. Langerart, dateert van toen. Aan de westzijde ervan werden twee traveeën onder een doorlopend zadeldak aangebouwd, vermoedelijk in 1867 (volgens een jaaraanduiding op een kadastrale metingsschets), huwelijksjaar van August Van Der Plaetse fs. Bernard die de leiding van het molenbedrijf van zijn 73-jarige vader had over genomen. Wellicht werd (en) deze woning(en) toentertijd betrokken door de molenaarszoon, mogelijk door zijn oude vader. Filemon Sutterman bewoonde deze woningen voor het laatst, waar hij het beroep van schoenlapper uitoefende. Nadat ze onbewoonbaar geworden waren en nog enige tijd als jeugdlokaal dienst deden werden de bouwvallige huizen enige tijd geleden gesloopt.

16. De Sint-Antoniushuis op de wijk Zande

16. Ten zuiden van het dorp op de wijk Zande staat een ruime bakstenen portaalkapel, toegewijd aan Sint-Antonius Abt (34).

Vroeger stond op dezelfde plaats langs de *oude heerweg* een klein kapelletje, dat reeds op de kaart van Ferraris (1771-1778) werd aangegeven en vanzelfsprekend ook op de latere kaarten De Vijlder (1813) en Vander Maelen (1846-1853). Op de Popp-kaart (1864) werd het deel van de oude heirweg tussen de *Straat naar Nevele* en het kapelletje trouwens als de Kapellestraat aangeduid. Volgens de atlas van Popp behoorde *het cauterstick*, de tussen de Kapellestraat en het Merendreestraatje gelegen partij zaailand waarop het kapelletje stond, in 1864 aan Pieter Jozef De Schuyter (35).

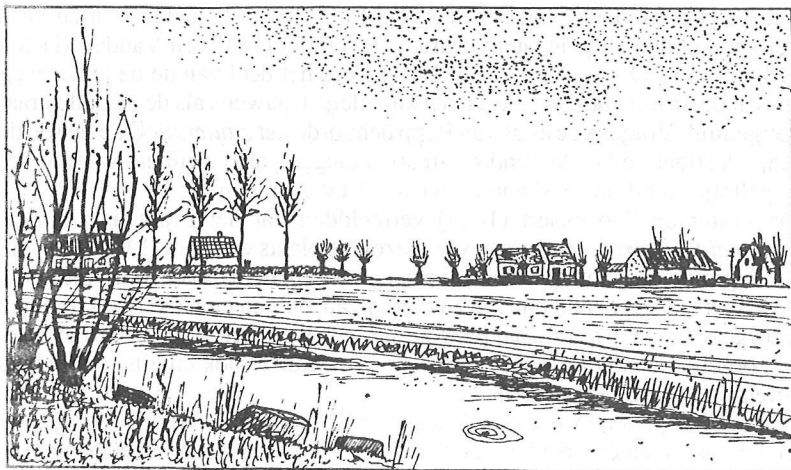
De Potter en Broeckart (1867) vermeldden dat het bedehuisje *in de nabijheid des ijzerenwegs* een veel bezochte plaats was. Men kwam, ook uit omliggende dorpen, op beeweg naar Zandekapelletje waar Sint-Antonius-Abt werd aangeropen om vee en dieren van ziekten en plagen te vrijwaren of te genezen. Op het altaar plaatste men een wassen beeltenis van het zieke of zorgenbarende dier, stak een penning in de offerblok en ging al biddend driemaal rond de kapel (36).

Het oude kapelletje werd met de steun van Monica Lambrecht (37), grondeigenares en rentenierster, weduwe van Charles Jean De Seille, wonend in de Kerkweg te Merendree, door de huidige portaalkapel in 1901 vervangen zoals trouwens blijkt uit de hardstenen jaartalcartouche boven de portaalingang. De bidplaats is een neo-gotische zaalkapel met ingangsportiek onder afzonderlijke zadeldaken. In de gotische raamnissen bevonden zich gekleurde beeldengroepen in gebakken steengoed die verschillende gebeurtenissen uit het leven van Sint-Antonius-Abt voorstelden en onlangs door nieuwe beeltenissen werden vervangen.

17. De vroegere Laagstraat, die de Grote Beek en de wijk Ro in oost-westrichting dwarst, werd bij de fusie van Hansbeke in Groot Nevele als de Boerestraat herdoopt, waarvan ze het (verlengde of het) oostelijke uiteinde uitmaakt.

In de 16e eeuw werd deze straat de *Laerstrate* genoemd.

Volgens Kiliaan betekent „laer” een „woest en onbebouwd land”, een „ledige, onbebouwde plaats”, meer bepaald een „weiland en turfopleverend broek”, volgens anderen dan weer meer in het bijzonder „een bosje van kreupelhout of kort struikgewas in een moerassig gebied”.

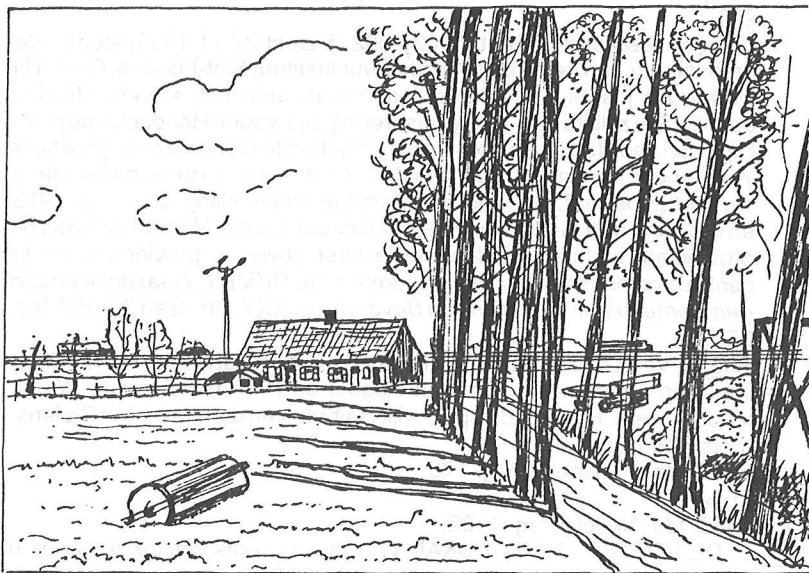
17. De Laagstraat op de wijk Ro

Het Xe-penningskohier van Hansbeke (1575) vermeldt *aende laerstrate* en *inde laerstrate*. In het landboek, anno 1640 of daaromtrent, vindt men *den laer*, *de laermeersch* en *den grooten laer*. Het landboek en de bijhorende kaart uit 1700 situeert *de laeren* langs de *laerstrate*, op de rechteroever en meer noordwaarts ook aan weerszijden van de Grote Beek. In dezelfde omgeving liggen *het laerken*, *den droogelaer* en *de laervlacke*. Het is duidelijk dat de toponiem *laer* hier verwees naar de alluviale gronden langs de beek die wellicht met laag bosgoed begroeid of plaatselijk turfrijk waren, hoewel de zogenoemde percelen reeds in 1640 zowel als land dan als meers werden betiteld. Nog heden ten dage spreekt men over *de laereput*, een verdwenen rootput langs de beek ten noorden van de *laerstrate*.

Achtereenvolgens werd de toponiem *laerstrate* verschreven: in het landboek van 1700 tot *laestrate* met weglating van de *r* van *laer*, op de Ferrariskaart (1764) tot *laedestraete*, op de Popkaart (1864) en op de Militaire kaart 21/4 (1884) tot *laagstraat*.

In de *laerstrate* woonden in vroegere eeuwen verscheidene ambachtslieden, waaronder een wagenmaker, een timmerman en een smid (38).

18. Het door sommigen zogenoemde Spinstraatje, rakelings langs de gemeentegrens tussen Hansbeke en Nevele, werd op de *figurative caerte* anno 1744 door Joos De Deken junior aangeduid als de *straete van nevel naer den damput*.

18. Het Spinstraatje op de zuidkant van de E-40 autoweg

Deze damput lag volgens de kaart uit 1700 van Joos De Deken senior aan de kruising van de vernoemde straat met de beek komende van Drievelden (39). De toponiem *damput* ontstond wellicht ingevolge het feit dat deze locale verbreding van de beek aan een afdamming van de waterloop voorkwam. Op de Popp-kaart uit 1864 werd de weg naar de damput kortweg de Damputstraat genoemd. Langs deze straat stonden twee huizen toebehorende aan Frans-Willem Borluut, grootgrondbezitter wonende te Gent, kasteelheer en burgemeester te Hansbeke. Door de aanleg van de autoweg werd het straatje doormidden gesneden. Het nog resterende deel aan de zuidkant van de autobaan is letterlijk van Hansbeke geamputeerd. In deze uithoek van Hansbeke staat momenteel nog één woning, waarin Oscar De Keyser en zijn vrouw Alice Boucquaert sedert 1934 reeds meer dan een halve eeuw wonen, zonder electriciteit en leidingswater. Het stukje straat werd na de fusieering ook Dalestraat genoemd.

Noten

- (1) A. MARTENS, *Heemkundige wandeling in de oude dorpswijk van Hansbeke aan de hand van een reeks pentekeningen van Wouter Langeriaert*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVII, afl. 4, nov. 1987, blz. 227-256.
- (2) Valentin Vaerwijck (°Gent 03.03.1882, † Gent 27.11.1959) studeerde architectuur aan het Hoger Architectuur Instituut Sint-Lucas te Gent. Hij werkte zes jaar bij Stan Mortier, provinciale architect, en vestigde zich daarna als zelfstandig bouwmeester bij zijn vader Hendrick-Leopold. Hij restaureerde o.m. de toren van het Belfort te Gent, de collegiale kerk van Dendermonde, bouwde „Oud Vlaanderen” en het belangrijkste deel van het „Modern Dorp” voor de Wereldtentoonstelling te Gent in 1913 en ontwierp o.m. het justitiepaleis te Dendermonde. Vanaf 1923 was hij provinciaal architect en fungeerde later zowel in provinciale als in centrale commissies voor Monumenten. (A. DEMEY, *Haasdonk en zijn gemeentehuis*, in *Het Land van Beveren*, jg. XXX, nrs. 2 en 3, 1987, blz. 88-89.)
- (3) August Van Laecke (°Lotenhulle 08.10.1898, † Hansbeke 02.12.1922) was een ongehuwde zoon van August en Philomena Vande Walle, landbouwers. Hij woonde op de wijk Reibroek en diende bij Jan Callens, metsers te Hansbeke.
- (4) RAG, fds. Hansbeke, reg. 170.
- (5) Ibidem.
- (6) RAG, fds. Nevele, reg. 1182.
- (7) F. DE POTTER, J. BROECKAERT: *Geschiedenis van de gemeenten der provincie oost-Vlaanderen*, Gent 1864-1870, eerste reeks, deel III, Hansbeke, blz. 8-13.
- (8) A. MARTENS, *Enkele notities in verband met een verdwenen kasteel te Hansbeke in Het Land van Nevele*, jg. III, afl. 1, 1972, blz. 8-14.
- (9) A. MARTENS, *Jaecques Martens, bailliu vanden hove heerlicheide ende vierschaere van Hansbeke (1602-1618) in Het Land van Nevele*, jg. XVII, afl. 1, maart 1986, blz. 60-74.
- (10) A. MARTENS: *Legende en werkelijkheid te Hansbeke in Het Land van Nevele*, jg. IV, afl. 3, 1973, blz. 119-126.
- (11) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, o.c. blz. 13.
- (12) A. MARTENS, *Iets over schandpalen te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. III, afl. 2, 1972, blz. 64-72.
- (13) A. MARTENS, *Sprokkeling: Inboedel van de herberg Hove, oud wethuis te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. III, afl. 1, 1972, blz. 41-44.
- (14) A. MARTENS, *Gebeurtenissen uit vroeger eeuwen in en om de dorpskerk*, in *Het Land van Nevele*, jg. III, afl. 4, 1972, blz. 228-248.
- (15) A. JANSSENS, *De Sint-Philomenakapel van Hansbeke in Het Land van Nevele*, jg. XVII, afl. 4, dec. 1986, blz. 236-247.
- (16) A. MARTENS, *Enkele aanvullende gegevens betreffende bouw en*

- Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. VIII, afl. 1, maart 1977, blz. 25-30.
- (18) Medegedeeld door Antoine Janssens, waarvoor hartelijk dank.
- (19) A. MARTENS, *Een probleem in verband met het Oostveld te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. III, afl. 3, 1972, blz. 151-159.
- (20) RAG, fds. Hansbeke Modern, reg. 7, blz. 71r, gemeenteraadszitting van 22.10.1845.
- (21) R. DEFBUYT, *Jakob-Lieven van Caneghem*, in *Land van de Woestijne*, 2e jg., nr. 1, 1979, blz. 20-31.
- (22) RAG, fds. Hansbeke Modern, reg. 8, blz. 27v, gemeenteraadszitting van 23-01.1851.
- (23) O. DE PRAET, *Duiventorens in Oost-Vlaanderen*, in *Oostvlaamse Zanten*, jg. 41, nrs. 3, 4, 5, 1966.
- (24) A. MARTENS, *Een 16e-eeuwse duiventoren in Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. VI, afl. 3, sept. 1975, blz. 151-153.
- (25) RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 222v.
- (26) RAG, fds. Hansbeke, reg. 170.
- (27) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *o.c.*, blz. 7.
- (28) Pieter Judocus Martens, zoon van Pieter en Joanna Willems, werd te Zomergem geboren op 04.03.1734. Hij huwde er op 02.05.1765 met Maria Jacoba Verwilt, dochter van Pieter en Catharina De Vlioger, en stierf te Hansbeke op 08.04.1795.
- (29) Volgens een steekkaart van E.H. Alfons Strobbe, pastoor te Kluizen.
- (30) F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *o.c.* blz. 7.
- (31) A. MARTENS, *De kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVIII, afl. 3, sept. 1987, blz. 140-160.
- (32) A. MARTENS, *Het kapelletje van Onze-Lieve-Vrouw Onbevleete Ontvangenis te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIX, afl. 1, maart 1988, blz. 29-38.
- (33) Ibidem.
- (33bis) De afbeelding uit bovengenoemde atlas werd afgedrukt in het artikel van A. MARTENS, *Het kapelletje van Onze-Lieve-Vrouw Onbevleete Ontvangenis te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele* jg. XIX, afl. 1, maart 1988, blz. 32.
- (34) (Sint) Antonius (Abt) verkocht al zijn bezittingen en verliet de wereld om als kluisenaar te gaan leven in de woestijnen van Egypte, waar hij de hoogste volmaaktheid betrachtte. Hij stierf in 336, 105 jaar oud. Hij mag aangezien worden als de vader van de Kluisenaars in het Oosten. Zijn feestdag wordt in de rooms-katholieke Kerk op 17 januari gevierd.
- (35) Pieter Jozef De Schuyter, zoon van Carel en Petronilla Rosa Wille, werd te Hansbeke geboren op 12.05.1811. Hij huwde er op 15.11.1843 met Eugenie Martens (*Hansbeke 18.03.1808, † Hansbeke 14.08.1845), dochter van Carel en Maria Rosa Sutterman. Na het vroegtijdig overlijden van zijn vrouw hertrouwde hij te Hansbeke op 27.05.1847 met

(°Hansbeke 10.03.1822, † Hansbeke 18.12.1869), dochter van Judocus en Maria Anna Martens. Hij overleed te Hansbeke op 01.04.1885.

- (36) Volgens een mondelinge mededeling van wijlen Charles De Jaegher aan de redactie van *Vlakaf* (*Vlakaf*, 2e jg., nr. 3, maart 1973).
- (37) Monica Lambrecht (°Hansbeke 03.10.1824) was eveneens dochter van de hogervernoemde Judocus en Maria Anna Martens. Ze huwde te Merendree op 23.11.1864 met Charles Jean De Seille (°Aalter 09.11.1829, † Merendree 06.10.1895), ontvanger-administrateur, zoon van Charles Joseph, achtereenvolgens burgemeester van Aalter en Hansbeke, en Marie Jeanne Dujardin. Ze stierf te Merendree op 05.04.1903.
- (38) A. MARTENS, *Uit voorbije eeuwen: Ambachtslieden te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. IV, afl. 3, 1973, blz. 156-160.
- (39) Wijlen Julien Strobbe, die als strekkenner over de oorsprong en de bovenloop van de *Ansbeek* of Grote Beek een merkwaardige stelling verkondigde, situeerde de ligging van deze verdwenen dampuit op de juiste plaats (*Vlakaf*, 4e jg., nr. 36, febr. 1975).

Albert MARTENS, Gent

HANSBEKE IN DE VISITATIEVERSLAGEN VAN BISSCHOP ANTOON TRIEST

Met het Concilie van Trente (1545-1563) wilde de Rooms-katholieke Kerk een antwoord geven op de Reformatie die in de 16e eeuw West-Europa overspoelde.

Eén van de talrijke decreten, die door het Concilie werden uitgevaardigd, behandelde het toezicht op het kerkelijk leven en verplichtte de bisschoppen om de twee jaar alle parochies van hun bisdom te bezoeken.

Ingevolge dit besluit, dat door de kerkprovincie Mechelen werd overgenomen, bezocht Antonius Triest, bisschop van Gent (1), gedurende zijn ambtsperiode om de drie jaar de ongeveer 150 parochies van zijn bisdom en schreef zijn bevindingen en verkregen inlichtingen in een verslagboek. M. Cloet, historicus, publiceerde een integrale tekstuitgave van dit notitieboek (2).

Deze bisschoppelijke in het Latijn gestelde visitatieverslagen zijn een zeer rijke bron aan allerhande gegevens over het kerkelijk en parochiaal leven in de eerste helft van de 17e eeuw. Ze bevatten ondermeer inlichtingen over het kerkgebouw, de sacristie, de uitrusting van de kerk, de sacramentaliën, het kerkhof en de pastorie, over het privéleven en apostolaat van de pastoor en over het gedrag van de parochianen.

Reeds verschillende vorsers bestudeerden het godsdienstig en zedelijk leven in onze gewesten aan de hand van deze visitatieverslagen. Ook in *Het Land van Nevele* verscheen een dito studie van H. Vervaeke over het kerkelijk leven in de dekenij Deinze (3).

In deze studies worden slechts enkele, al of niet vertaalde fragmenten uit de bisschoppelijke verslagen ter illustratie aangehaald.

De bisschoppelijke visitatieverslagen over Nevele werden echter integraal in het Nederlands vertaald door E. Cieters en J. Van de Castele. Deze vertaling met aanvullende noten werd opgenomen in *Het Land van Nevele* (4).

Ook de visitatieverslagen over Hansbeke werden door J. Van de Castele vertaald. Ze zijn het onderwerp van onderhavige bijdrage.

Zoals men bij het lezen ervan kan vaststellen bestaat het bisschoppelijk proza uit korte zinnen, vaak zonder werkwoord, meestal in de derde persoon.

Uit de teksten blijkt dat de bisschop tijdens zijn visitatie eerst de kerk en het kerkhof inspecteerde en daarna de pastorie bezocht waar hij de kerk- en armenrekeningen nazag. In de pastorie had hij doorgaans een afzonderlijk gesprek met de pastoor, met de koster en met verscheidene notabelen uit de parochie, de kerk- en dismeesters, het magistraat en de baljuw.

Deze personen werden zelden bij name vernoemd, in tegenstelling met de vermeende kettters die meestal voluit met doop- en familienaam geboekt staan. Sommige gebeurtenissen en vermeldingen vragen eveneens voor de

duidelijkheid een kleine toelichting. Daarom werd de tekst van J. Van de Castele van moten voorzien. Deze inlassingen zijn van de hand van A. Martens.

DE ELF VISITATIEVERSLAGEN OVER HANSBEKE

22 APRIL 1624 (C)

Diezelfde dag werd de kerk (5) bezocht en men vond dat ze een grondige herstellingsbeurt nodig had. Door gebrek aan eigen middelen zal ze geheel en al tot puin vervallen, tenzij de Broederschap van de H. Maria (6), die nogal rijk is, hulp biedt. De sacramentaliën worden op een behoorlijke manier bewaard, maar de sacristie biedt weinig ruimte. Er zijn hier 2 doopvonten maar ze zijn niet afgesloten. Er is hier geen pastoor (7), maar de onderpastoor van fort Philip (8) helpt hier belangloos de bevolking (9). Er zijn hier heel wat lieden van ketterij verdacht (10) waarvan de namen opgetekend werden en aan de officialiteit bekend gemaakt. Er is hier geen pastoorshuis waar een pastoor zou kunnen wonen. Nochtans is het hier een de pastoraat en goed inkomsten bedragen jaarlijks 60 lb., als het niet meer is. De bisschop heeft hier het vormsel toegediend aan een groot aantal gelovigen en was tengevolge van zijn werk zo vermoeid dat hij koorts kreeg en zich verplicht zag huiswaarts te keren. Vóór zijn vertrek sprak hij nochtans met de bewoners over de herstelling van de pastorie (11) en het volk deed de belofte die te herstellen.

12 MEI 1627

's Morgens vroeg bezocht de bisschop de kerk van Hansbeke. Het kerkhof was behoorlijk omheind (12) en de kerk goed uitgerust, maar de sacristie is veel te klein. Het tabernakel is zeker behoorlijk en erin berusten de pixis en de zilveren heilige vaten met olie. Een voortreffelijke doopvont, maar geen doopkapel. Geen godslamp voor het H. Sacrament, zoals ze ook niet te vinden was in andere kerken. Allen voldoen aan de kerkvoorschriften buiten enkelen die nochtans in de ogen van de pastoor (13) weinig verdacht zijn. Een uitzondering: weduwe Jan van Vinck, een tachtigjarige die zeker ketters is, maar die het, dankzij haar kinderen die het rechte pas bewandelen, kan verbergen. Men hoopt dat zij bij haar uitersten tot inkeer zal komen (14). Behoorlijke biecht- en preekstoel. Door de parochie werd onlangs een gans nieuwe pastorie gebouwd: ze heeft een fraaie tuin aan het kerkhof palend. Aan het andere uiteinde van het kerkhof werd eveneens een nieuw huis opge-

trokken voor de koster (15). De pastorie is zeer gerieflijk en goed uitgerust. Maar bij de pastoor wonen een jonge huishoudster, die wel zedig is, en een jongeling die een bloedverwant is. De bisschop liet ook de baljuw oproepen om hem te laken op zijn verdachte omgang met twee gezusters waarvan hij er een heeft zwanger gemaakt (16), maar de baljuw is niet verschenen. Alle verplichtingen resulterend uit de fundaties worden door de pastoor nageleefd die wekelijks een mis leest waarvoor de kerkfabriek jaarlijks 17 fl. betaalt. Men is in het ongewisse over het aantal missen die dienen te worden gelezen. Tenslotte zag de bisschop nog in de kerk een zijkapel (17) die, bij gebrek aan middelen, niet hersteld was, maar die nochtans heel wat volk kan bevatten. Hij keek ook de rekeningen na en vond dat alles goed werd beheerd.

6 SEPTEMBER 1630 (C)

Diezelfde dag bezocht de bisschop de kerk en vond het H. Sacrament in een zeer gebrekkig tabernakel bewaard en zonder godslamp. Een kleine sacristie, doch van het nodige voorzien. De rest was voldoende in orde. Het kerkhof is omheind en de kerk in goede staat. De zijkapel van de H. Maria nog niet hersteld. Er zijn hier geen bepaalde fundaties voor missen (18). De pastoor celebreert evenwel ieder week een mis voor overledenen waarvoor hij jaarlijks 17 fl. ontvangt. De missen worden op een vast uur opgedragen, maar dit is niet het geval met de vespers. Op de dubbele feestdagen draagt de pastoor de mis op. Hij is een toegewijd man in zijn functie maar heeft tot hertoe nog geen lijst van de gezinnen opgemaakt. De parochieregisters zijn in orde. De kerkrekeningen vermelden niet de juiste begrenzing van de pastorale goederen (19) noch de hypoteekrenten, ook niet het bedrag dat de parochie van de kerk geleend heeft. Allen voldoen aan de voorschriften van de kerk en er was niemand met een slechte reputatie. Er zijn hier noch relieken noch aflaten.

17 APRIL 1633

Diezelfde dag, nadat hij het middagmaal had genomen in het fort Philip (20), bezocht de bisschop de kerk en vond ze in dezelfde gebrekkige staat als vroeger: er is hier gebrek aan middelen en deze parochie heeft de vorige jaren zwaar onder de pest geleden (21). Nochtans is dat absoluut niet verschoonbaar, want genoemde parochie is de kerk nog 500 fl. schuldig die ze van haar in leen kreeg. Aan dak en muren zijn dringend grondige herstellingen nodig, inzonder de bidplaats van de dorpsheer (22), waarlangs de dieven heel gemakkelijk de kerk kunnen binnendringen. De doopvont is zonder water omdat in dat deel van de kerk maar weinig regenwater opgevangen wordt,

doch het doopwater wordt in een ander bekken bewaard. De mis wordt op een behoorlijke manier gecelebreerd en er wordt ook gepredikt. De vespers worden op het voorgeschreven uur gezongen, maar de pastoor schijnt nogal afzijdig te staan tegenover het catechismusonderricht. Na een vermaning belooft hij beterschap. Verder heeft hij zoals de koster, (23), een goede naam. Het vieren van de heiligdagen is sterk verwaarloosd. De baljuw (24), erover ingelicht, belooft er beter voor te zorgen. De baljuw, de magistraat (25) en de kerk- en dismeesters zijn fatsoenlijke lieden. Ongeveer 500 paasplichtigen, waaronder een twintigtal hun verplichting niet nakomen. Geen verdachten van ketterij, geen godslasteraars, geen bijgelovigen, geen echtscenders of personen die openlijk in concubinaat leven. Die van elders naar hier komen wonen, worden aan controle onderworpen. Er moeten hier geen bomen gesnoeid worden op de pastorale goederen, want er zijn er geen; er is ook geen register van de pastorale goederen voorhanden. De parochieregisters zijn goed bijgehouden, maar het uur van de geboorte werd niet genoteerd. Daar de pastoor hier nog maar onlangs verblijft (26) is er nog geen lijst van de gezinnen opgemaakt. Geen tabel van de godvruchtige fundaties. De rekeningen zijn voldoende in orde. De bezittingen van de broederschap van de H. Maria, die eertijds aanzienlijk waren, zijn nu bij die van de kerkfabriek gevoegd (27). Het schijnt dat die broederschap opnieuw zal worden opgericht. Een degelijke pastorie

16 SEPTEMBER 1637

De pastoor van deze parochie (28) was niet verwittigd van de komst van de bisschop. Deze vond de kerk nogal slordig zoals ook de uitrusting: alles was in slechtere staat dan voorheen en de kerk vergt een herstellingsbeurt. Geen bewaarplaats voor de sacramentaliën, geen passend schilderij boven het altaar en geen tabernakel. Naar het zeggen van de pastoor zijn het tabernakel en het schilderij in de maak. In een goede kast worden de standaarden en het H. Sacrament bewaard. Door nalatigheid van de politionele macht (29) worden de heiligdagen verwaarloosd. Er zijn hier 500 paasplichtigen (30) die allen voldoen. Nochtans zijn er onder hen enkelen die, in de ogen van de pastoor, van ketterij verdacht zijn. Men vertelt en vermoedt dat de oud-baljuw (31) duchtig aan bezweringen doet. De voet van de kelk is van brons. Sedert vele jaren zijn er hier geen rekeningen meer vereffend. De registers zijn goed bijgehouden. Een degelijke pastorie en in goede staat. Over de pastoor, de koster en de overigen wordt niets anders dan goeds verteld. Het kerkhof is omheind.

18 SEPTEMBER 1640 (C)

De bisschop vond er de pastoor ziek; deze geniet een goede faam bij zijn parochianen. Er zijn ongeveer 500 paasplichtigen die allen voldoen, behalve Petrus Vervinck (32), zoon van Jan; nochtans wordt hij niet als verdacht van ketterij aangezien. De overleden baljuw (33) deed, volgens de pastoor aan bezwering. Het dak van de kerk moet zo vlug mogelijk hersteld worden. Een gebrekkig altaar op een vochtige plaats. Een kleine sacristie waar heel wat zaken ontbreken. Nochtans maken de vroegere rekeningen van de kerkfabriek gewag van een hoog bedrag, meer dan 500 fl., dat ze in leen aan de parochie gegeven heeft: daarover staat niets vermeld in de rekeningen. De registers zijn in orde, niet de rekeningen die geen melding maken van de begrenzing van de pastorale goederen. Er is geen enkele schilderij, de doopvont is goed, zo ook het tabernakel. Het kerkhof is omheind.

24 AUGUSTUS 1642

Deze kerk is nu beter uitgerust dan voorheen, maar er is nog altijd een gedeelte dat niet hersteld is. Er is ook nog geen beter altaar op een drogere plaats opgesteld. Er is geen tabel van de godvruchtige fundaties, er is ook geen andere opdracht voor het celebreren van een wekelijkse mis voor de overledenen: de pastoor krijgt ervoor ieder jaar 17 fl. In de registers van de pastoor zijn de decreten niet conform en in de doopregisters wordt enkel de naam van de vader van de dopeling aangegeven, niet die van de moeder. De doopkapel is nog niet afgesloten. De pastorie is degelijk en in goede staat. Er zijn hier 500 paasplichtigen die allen voldoen, behalve een vrouw. De vroedvrouw (34) kent niet behoorlijk de manier van dopen. Over de parochianen, de pastoor (35) en de koster (23) niets anders dan goeds. Er zijn er die nochtans beweren dat er in deze parochie dikwijls twee pseudo-lezers rondlopen; de ene is uit Ursel, Laurentius de Munck genaamd, de andere uit Knesselare, Adam genaamd: ze zouden hebben geëxorciseerd ten huize van Petrus de Weert (36) en op een wijk te Nevele, ten huize van Maurits Cakaert (37). Hoewel Martinus van Buren (38) zijn paasplicht volbrengt, was hij hier van ketterij verdacht: hij is nu naar Lovendegem verhuisd zonder getuigschrift.

7 MEI 1644 (C)

Diezelfde dag vóór het middagmaal bezocht de bisschop de kerk die een grondige reparatiebeurt nodig heeft. Uit verschillende afgesloten rekeningen

blijkt dat men aan de kerk 100 lb. gr. en meer verschuldigd is, eveneens aan de tafel van de H. Geest: die sommen blijven nu ongebruikt in de handen van de kerk- en dismeesters (39). Bovendien heeft de parochie van de kerkfabriek de som van 500 fl. in leen ontvangen, som dieze nog niet teruggegeven heeft en waarvoor ze aan de kerk geen schuldbekentenis afleverde. De ordedienaren (40) zijn hier onverschillig tegenover het niet naleven van de heiligdagen en tegenover de mensen die de kerk vóór het einde van de mis verlaten. Een kleine sartistie, een duistere kerk, een gebrekkig tabernakel. De tiendheffers (41) zijn niet gehaast om de kerk te herstellen hoewel een overheidsbesluit dat vereist. De pastoor heeft een gerieflijke en deftige woning; hij heeft een goede naam bij iedereen. Er zijn 550 paasplichtigen. Joannes Martens (42) gaat door voor een belezzer. Aegidius Vervinck (43), Aegidius Braet, Henricus de Cuyper (44) zijn van ketterij verdacht hoewel ze aan hun paasplicht voldoen. Joannes Braet (45) volbrengt zijn paasplicht niet. De koster (46) geeft geen rekenschap van de kleine terugbetalingen die hij ontvangen heeft.

29 MEI 1649 (C) pr. vesper (47)

De bisschop wijdde hier het altaar ter ere van de H. Petrus (48). Het kerkhof is goed omheind. De kerk is in 't geheel nog niet hersteld en sedert mijn laatste bezoek is er niets nieuws aangebracht. Anders is ze wel goed uitgerust. De pastorie met aanpalende tuin is in alle geval gerieflijk. De pastoor (49) is ijverig en door de parochianen graag gezien, bedachtzaam in het afhandelen van zaken en oplettend voor het nakomen van zijn verplichtingen. Er zijn ongeveer 518 paasplichtigen waarvan sommigen van ketterij verdacht zijn maar die nochtans hun paasplicht nakomen; er wordt wel van hen verteld dat ze hier en daar wel eens samenkomen. Daarover is de baljuw (24), die brouwer is, ingelicht en hij belooft dat hij op die zaak zal letten. Die baljuw schijnt geen acht te slaan op hen die in zijn huizen op de heiligdagen bier schenken. Er is geen vaste datum voor de controle van de rekeningen. Rekeningen en archieven worden door de pastoor bewaard. Men stelt een grote wanorde vast in het beheer van de geldmiddelen van de kerk en de armendis (50); na een bepaalde afrekening heeft de baljuw tot zich getrokken de vereffening en de vorderingen van alle vroegere afgesloten rekeningen voor een bedrag van ongeveer 2000 fl., maar verschillende schuldenaars zijn insolvent of zijn gestorven zonder middelen na te laten. De bisschop heeft bevolen dat voortaan het decreet van het Concilie nauwgezet moet worden nageleefd. Voor de benoeming van de magistraat wordt de pastoor geconsulteerd. De baljuw beloofde ervoor te zorgen dat aan de kerk de 500 fl. wordt terugbetaald die hij van de kerkfabriek geleend had en ook nog de som die

hij geleend had aan dezelfde kerkfabriek voor de restauratie van de pastorie. De baljuw beloofde eveneens dat hij de parochie zou overhalen prijzen voor de catechismus toe te kennen. Het is een goede manier om het catechismusonderricht te bevorderen. Joannes Martens (51), zeer verdacht van ketterij, is overleden. Robertus Kerrebroucken (52) en Jacobus Pieters (53) en echtgenote voldoen aan hun paasplicht.

3 SEPTEMBER 1651

Diezelfde dag bezocht de bisschop de kerk die zich in dezelfde staat als vroeger bevond, hoewel ze over voldoende middelen beschikt. Voor een lening is de parochie haar 500 fl. verschuldigd. De magistraat (54) beloofde dat van maart af 150 fl. zullen worden terug gestort en dat er verder regelmatig zal afbetaald worden. Ze zal er tevens voor zorgen dat de schuld van Judocus van Vlaenderen wordt vereffend. Voortaan zullen er prijzen voor het catechismusonderricht worden geschonken. Er is een afzonderlijke boekhouding voor de inkomsten van het altaar van de H. Maagd, maar die behoren aan de kerkfabriek. Naar het voorbeeld van de baljuw (24), brouwer die bier uitvoert, worden de heiligheden niet goed gevierd. Na een vermaning heeft hij beterschap beloofd. Er is geen vaste datum voor de controle van de rekeningen. Het edikt wordt absoluut niet nageleefd. Het archief is niet in orde. De pastoor (49) zelf bewaart het archief en de kostbare uitrusting. Verschillende rekeningen moeten nog vereffend worden. Zoals overeengekomen is de baljuw belast met de vereffening, maar hij schijnt wel wat slordig te zijn. Men is de kerkfabriek en de armendis respectievelijk 2000 fl. verschuldigd. Er zijn hier \pm 600 paasplichtigen die allen een goede naam hebben zoals ook de pastoor. De kleine rekeningen worden geheel en al verwaarloosd: er is nochtans met de griffier (55) overeen gekomen dat hij ze na zes jaar zou afsluiten nadat de andere rekeningen zijn vereffend en de hypoteekrente is uitgekeerd. Verder zijn de rekeningen en registers in orde. De pastorie is in goede staat.

16 AUGUSTUS 1654 (C)

Diezelfde dag bezocht de bisschop de kerk (58) en vond die in dezelfde toestand als vroeger, het is er duister. Geen behoorlijke sacristie. Er werd nog geen aanvang gemaakt met de restauratie van de kapel van de H. Maagd. Maar het werd beloofd; nu er vrede gesloten is tussen de baljuw (24) en de pastoor (49) zal het geschieden en uitgevoerd worden tegen de wil in van de tiendheffers (51). De dorpsheer maakt aanspraak op de benoeming van de kerk- en dismeesters (56). Er is geen behoorlijke sacristie. De dorpsheer (57)

spant zich niet in om de verstandhouding tussen magistraat en pastoor te bevorderen. Over de pastoor en het volk werd er niets anders dan goeds gezegd. De parochie gaf de 500 fl. die ze van de H. Geesttafel geleend had terug (die som was nu herleid tot \pm 400 fl.). Judocus... en vrouw voldoen niet aan hun paasplicht. Het reglement van het Concilie wordt niet nageleefd. De laatste rekening werd in 1650 afgesloten. Tot hiertoe beheert de pastoor alleen de inkomsten van de kapel van de H. Maagd en gaf er nog nooit verantwoording van. De baljuw had de bedragen van de kleine rekeningen geïnd maar heeft nog geen rekening en verantwoording ervan afgelegd. Als verontschuldiging voert hij aan dat alle rekeningen nog niet vereffend zijn. De pastorie (58) is gerieflijk en verkeert in goede staat. Het catechismusonderricht is goed.

Albert MARTENS, Gent

Noten

- (C) Bezoekdag waarop ook het H. Vormsel werd toegediend door de bisschop.
- (1) Een biografie van bisschop Triest door H. Cools verscheen in het *Land van Beveren*, jg. XX, nrs. 1 en 2, 1977, *Antoon Triest (Beveren 1577-Gent 1657)*.
- (2) M. CLOET, *Itinerarium visitationum Antonii Triesti episcopi gandavensis (1623-1654). De Visitatieverslagen van bisschop Triest*, Universitaire Pers, Leuven, 1976.
- (3) H. VERVAEKE, *Het kerkelijk leven in de dekenij Deinze onder deken Michiel Zachmoorter (1612-1660) en bisschop Antoon Triest (1622-1657)*, in *Het Land van Nevele*, jg. XIII, afl. 3-4, 1982.
- (4) E. CIETERS en J. VAN DE CASTEELE, *Nevele in de Visitatieverslagen van bisschop Triest*, in *Het Land van Nevele*, jg. VII, afl. 4, dec. 1976, p. 187-211.
- (5) Op de kaart uit 1615 van Jacques Hoorebault (RAG, fds. Kaarten en Plannen, nr. 97), die het ontwerptracé van het kanaal Gent-Brugge situeert doorheen de omliggende dorpen, vindt men een eigentijds beeld van de kerk van Hansbeke in het begin van de 17e eeuw (kaftfoto 1). Van deze 17e-eeuwse kerk met oostertoren is niets overgebleven. Nog in 1790 werd de kerk praktisch volledig herbouwd (F. DE POTTER en J. BROECKAERT, *Geschiedenis van de gemeenten der provincie Oost-Vlaanderen*, Gent 1864-1870, eerste reeks, deel III, Hansbeke, blz. 25).
- (6) De confrerie van de H. Maria werd reeds vermeld in het Xe-penningkohier van 1575 (RAG, fds. Nevele, reg. 1182). Ze bezat toen te Hansbeke vier partijen land resp. *in ammeacker, aen 't staken* en *de vlackemoertele* met een gezamenlijke oppervlakte van 1500 roeden.
- (7) De kerk van Hansbeke stond onder het patronaat van de premonstratenzer-abdij van Drongen. De benoeming van de pastoor geschiedde

- door de bisschop op voorstel van de abt van Drongen. In de eerste decennia van de 17e eeuw werden Hansbeke en Merendree door eenzelfde pastoor bediend. De pastoor celebreerde 's zondags afwisselend in één van beide kerken (H. VERVAEKE, *o.c.*, blz. 167 en 192). Isaac Oerlemans, premonstratenzer, geboren te Oudewater in Zeeland, was pastoor te Hansbeke van 17.04.1613 tot 07.02.1624 (F. MICHEM, *De parochiegeestelijkheid in het Meetjesland tijdens het Oud Regiem*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 32, 1981). Hij had de gewoonte te preken na de mis in plaats van dadelijk na het Evangelie, omdat hij na een sermoen moeilijk kon zingen. Hij ging zo op in zijn predikatie dat hij de tijd uit het oog verloor en veel te lang preekte. Zijn sermoenen werden zeer gewaardeerd en op prijs gesteld door de parochianen (H. VERVAEKE, *o.c.*, 216-218). Hij werd pastoor-deken te Evergem waar hij stierf op 02.07.1633. Zijn opvolger Frans Diericx kwam ongeveer een maand na het bisschoppelijk bezoek te Hansbeke aan.
- (8) Tijdens de laatste fase van de 80-jarige oorlog (1621-1648) was de Brugse Vaart het voornaamste verdedigingsmiddel tegen de invallen van de Hollandse vrijbuiters. Ter versterking werden op de zuidzijde van het kanaal verschillende forten gebouwd o.a. het Groot Fort St.-Filiep tussen Hansbeke en Bellem (A. DE VOS, *Krijgsverrichtingen in en om Zuid-Meetjesland*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 8, 1957).
- (9) Vermoedelijk gaat het hier om Maercus Vaes onderpastoor, die van de wethouders van de heerlijkheid Hansbeke een voortreffelijke attestatie kreeg en *gheduerende den tijt dat hij de voorseyde keure bedient heeft, hem heerlick heeft ghedreghen ende ghecompoteert* (A. MARTENS, *Een voorbeeldig getuigschrift over een onderpastoor in Het Land van Nevele*, jg. II, afl. 3, 1971).
- (10) In de ledenlijst van de Hervormde Kerk te Aardenburg, waar van 1609 tot 1620 vele nieuwe leden uit Vlaanderen werden ingeschreven, telde men Joos Bollinck (1608), Gillis Van Hulle (1608), Janneken Settermans, huisvrouw van Jan Steyaert (1609), Claes de Gaudisabois (1610), Cornelis Setterman (1610), Gillis Van Kerrebroeck (1610) en zijn vrouw Sara Tats (1611), Cornelia Goorts (1612) en Cornelia, huisvrouw van Pieter de Suttere (1613), allen van Hansbeke. Later bleef Hansbeke een echt broeïnest van heresie en werden door de pastoor klachten ingediend tegen Egidius Van Hulle, huisvrouw en kinderen, en tegen de huisvrouw van Gerolf Van Nevele (1616) terwijl Maria Speeckaert, Cornelia Braets en Gillis Van Heyste als heretieken werden aangeduid (N. KERCKAERT, *De heresie in het Meetjesland tijdens de eerste helft der 17e eeuw*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 6, 1954).
- (11) Deze onbewoonbare, te herstellen pastorie staat op de kaart uit 1615 van Jacques Hoorebault naast de kerk afgebeeld (zie kaart).
- (12) Op de schets van Jacques Hoorebault is de omheining van het kerkhof duidelijk merkbaar (zie kaart).
- (13) Frans Diericx, premonstratenzer, was vanaf 25.05.1624 pastoor te Hansbeke (F. MICHEM, *o.c.*). Hij overleed er op 12.12.1645 en werd in

- de kerk begraven.
- (14) Vintgen Heyndricx, weduwe van Jan Van Vinckt fs. Jacob, had twee zonen Jacques en Jan (RAG, fds. Hansbeke, reg. 89, blz. 45r). De oudste zoon Jacques, wagenmaker, gehuwd met Mayken Serweytens, dochter van Gillis en Lippyngen Lootens, was in 1621-1622 burgemeester van de heerlijkheid van Hansbeke (RAG, fds. Hansbeke, bd. 64). Vintgen stierf op 25 september 1628. Ze liet zich blijkbaar niet berechten toen haar laatste uur kwam, want ze werd in aanwezigheid van twee (officiële?) getuigen, Joos Sutterman en Carel Van Rentergem, begraven in de tuin op het erf van haar zoon Jacques (RAG, Hansbeke, par. reg. 1, blz. 151).
- (15) Pieter Rootsaert was koster in 1630 (RAG, fds. Hansbeke, bd. 9). Hij trad vaak op als getuige bij huwelijken in de parochiekerk. Een zekere Pieter Rootsaert, zoon van Thomaes en Suzanne Vande Walle, was gehuwd met Martyndthen Van Quaethem.
- (16) Ten dien tijde was Lieven Van Kerrebrouck, vermoedelijk zoon van Gilis en Johanna 't Zutters, baljuw te Hansbeke. Elisabeth Backers baarde van hem een onwettig kind van het vrouwelijk geslacht dat op 16 maart 1624 gekerstend werd onder de naam van Petronella, in het bijzijn van de doopheffers Pieter Rootsaert, koster, en Petronella Clercq (RAG, Hansbeke, par. reg. 1, blz. 1). Over de besproken levenswandel van de baljuw zijn geen nadere gegevens bekend. Toch is het opmerkelijk dat hij gedurende het laatste kwartaal van 1627, d.i. enkele maanden na het bisschoppelijk bezoek, op de *dynghedaghen* afwezig bleef waar hij door Gillis De Backer, officier, als *vivi bailliu* werd vervangen. Uiteindelijk zetelde hij voor de laatste maal op 12 april 1628 en werd door Jan Martens als baljuw opgevolgd (A. MARTENS, *Jan Martens, doopsge_zinde baljuw te Hansbeke in Het Land van Nevele*, jg. XII, afl. 2, juni 1986).
- (17) Deze zijkapel, toegewijd aan de H. Maria, vereerd door de vernoemde confrerie, bevond zich vermoedelijk in een kruisbeuk die in de schets van J. Hoorebault aan de zuidzijde van de kerk kan herkend worden. De huidige kerk heeft een zijaltaar, toegewijd aan O.L. Vrouw, in de zuidelijke zijbeuk.
- (18) Toch dateert een fundatie, die tot nog toe wordt nageleefd, van 10 maart 1566, overeenkomstig het testament van Barbara de Wale, echtgenote van Antoon de Baenst, die in het bezit was van de heerlijkheid van Hansbeke. Jaarlijks moest op 10 maart een jaargetijde worden opgedragen *tot laefvenisse van haere siele met een gesonghen misse en t'vuystellen vande baere* (A. MARTENS, *Legende en werkelijkheid te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. IV, afl. 3, 1973, blz. 119-126).
- (19) Voor zover als duidelijk is in het Xe-penningkohier van 1575, bezat de kerk van Hansbeke een *Huys* en 100 roeden *lands*, gebruikt door Jooris Ruuck en gelegen *bij de kercke*, een *Huyseken* bewoond door Janne Plassaert, een *mersch* gelegen *tussen calene* en nog 5 partijen land, waarvan één *aenden clyncaert* lag. Al deze eigendommen hadden een

- gezamenlijke oppervlakte van 1110 roeden.
- (20) Volgens mededeling van L. Stockman, waarvoor onze dank, was een broer van bisschop Triest commandant van het fort St.-Philip. Vanzelfsprekend dat de bisschop tijdens zijn visitaties in de streek soms in het fort middagmaalde en er zelfs overnachtte.
 - (21) Op het einde van de maand oktober 1631 brak te Hansbeke de zo gevreesde *contagieuse* ziekte (pest) uit onder de er gelegerde soldaten van de Oudburg. Ze werden bijgestaan en verpleegd door de Zwarte Zusters en de Paters Celrebroeders van Gent (A. DE VOS, *Krijgsverrichtingen in en om Zuid-Meetjesland tijdens de laatste fase van de 80-jarige oorlog 1621-1648*, in *Appeltjes van het Meetjesland*, nr. 8, 1957, blz. 139-140).
 - (22) De heerlijkheid van Hansbeke behoorde op het einde van de 16e eeuw aan Francois van Nieuwenhuise, heer van Hansbeke en Axpoele, gehuwd met Magdalena de Clerck. Hun enige dochter Livine van Nieuwenhuise huwde op 6 augustus 1586 met Philippe le Vasseur, heer van Guernoval. Na haar dood in 1632 ging de heerlijkheid van Hansbeke over aan haar zoon Albert Hubert de Guernonval, ridder, baron van Ekelsbeke, Axpoele etc. *hooch bailliu der stede van Ghendt*. (DE GHELLINCK VAERNEWIJCK, *Sceaux et Armoiries*, blz.187). Het *heerlijke* omwalde kasteel stond toentertijd op een *motte* langs de *straete commende van de Leye naer de kercke* aan een kronkeling van de Grote Beek, met aanpalend neerhof en tegenover het oude wethuis en herberg „Ten Hove”. Omstreeks 1700 was het kasteel vervallen, de ruïnes ervan dempt (A. MARTENS, *Enkele notities in verband met een verdwenen kasteel te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. III, afl. 1, 1972, blz. 8-14). J. Hoorebault tekende ook het kasteel en het neerhof op zijn kaart van 1615 (zie kaft).
 - (23) In de jaren 1632-33 werd Jacques De Blicck als koster vernoemd. Hij was gehuwd met Tanneken Hamelinck (RAG, fds. Hansbeke, bd. 9). Hij woonde omstreeks 1640 in een hofstede, groot 67 roeden, gelegen ten westen van het kerkhof en de pastoretuin (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 67).
 - (24) Baudewijn De Meyere fs. Cornelis volgde in 1633 Jan Martens op als baljuw van de heerlijkheid van Hansbeke en bekleedde dit ambt tot 1658 (A. MARTENS, *Baljuws van de Heerlijkheid van Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVII, afl. 1, 1986, blz. 50-59). Hij was brouwer en bewoonde een hofstede op de noordzijde van Hammestraat (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 278). Hij huwde met Catharina Bruggeman. Uit dit huwelijk werden te Hansbeke tussen 1633 en 1652 twaalf kinderen geboren.
 - (25) In 1633-35 waren Jan Van Hulle, burgemeester, Gherof Lamme, Pieter Anthonis, Pieter Van Vynckt en Heinderick De Cuyper schepenen te Hansbeke, Loys Dhanens en Jan Van Speybrouck schepenen te St.-Martens-Leerne, waar een enclave lag van de Heerlijkheid van Hansbeke (A. MARTENS, *Burgemeesters en schepenen van de Heerlijkheid van Hansbeke* in *Het Land van Nevele*, jg. XVII, afl. 2, blz. 99-116).

- (26) Deze notitie van de bisschop is frappant en lijkt niet te verwijzen naar Frans Diericx, die in 1624 te Hansbeke pastoor werd. Hij stierf er nochtans op 12.12.1645, hetgeen kan laten veronderstellen dat hij al die tijd de parochie Hansbeke bediende. In de *catalogus pastorum*, opgesteld in 1842 en opgetekend in het *Liber Memorialis* van Hansbeke, worden niettemin Joannes Fr. Vrouwens op datum van 14 maart 1635 en Francies Declercq op datum van 6 mei 1636 als pastoors vermeld. Werd pastoor Diericx om één of andere reden tijdelijk door deservitors vervangen?
- (27) Hoewel de notities in het landboek van Hansbeke (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A) onvolledig blijken, bezat de kerk er omstreeks 1640 minstens zeven partijen land met een totale oppervlakte van ca. 2500 roeden waaronder *de vlackenmortele, het veldtbilcken aan het oostvelt en den merghelbilck*, alsmede een bos en een hofstede, groot 93 roeden, bewoond door Nicolaeis Van Caneghem, later in 1652 door Jan Mortier fs. Lieven en in 1656 door Jacques Willems. De *vlackenmortele* behoorde in 1575 inderdaad aan de confrerie van de H. Maria.
- (28) Vermoedelijk gaat het hier om Francies Declercq.
- (29) Volgens het ferieboek, daterend 1633-1640, was Martens Le Fevere (alias Lefebure) in de dertiger jaren officier van de Heerlijkheid van Hansbeke (RAG, fds. Hansbeke, reg. 150).
- (30) De leeftijd, waarop kinderen in de 17e eeuw voor het eerst communiceerden lijkt 15 of 16 jaar te zijn, waaruit wordt afgeleid dat 60 procent van de bevolking tot de communicanten (of paasplichtigen) moet worden gerekend. (M. CLOET, *De leeftijdsgrens tussen communicanten en niet-communicanten*, in *De Leiegouw*, VIII, 1966). De bevolking van Hansbeke in 1637 kan derhalve op $500 : 0,60 = 833$ worden geraamd.
- (31) De opeenvolgende baljuws in de eerste helft van de 17e eeuw waren Jacob Martens, die in 1618 overleed, Lieven Van Kerrebroeck, Jan Martens en Boudewijn De Meyer, die van 1633 tot 1658 het baljuwsambt bekleedde. De aanmerking van bisschop Triest in zijn visitatieverslag van 1637 over de oud-baljuw (sic) kan zowel naar Lieven Van Kerrebroeck als naar Jan Martens verwijzen.
- (32) In het landboek van 1640 (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A) komt de familienaam Vervinck niet voor. Wel woont een Petrus Van Vynckt in de *wijk Ro en Sande* op een hofstede van 284 roeden. Mogelijk is hij een derde zoon van de hogervernoemde „ketterse” weduwe van Jan Van Vinckt (zie noot 14).
- (33) Aangezien ex-baljuw Jan Martens pas in 1646 overleed, is het duidelijk dat de oud-baljuw die door de pastoor van bezweringen werd beschuldigd Lieven Van Kerrebroeck was (zie noot 31), die naar verluidt tussen 1637 en 1640 zou overleden zijn.
- (34) De naam van de vroedvrouw laat zich nog raden. De toenmalige *cherugijn* was Arendt Coddens. Hij bewoonde een hofstede op de wijk van Ro en Zande, groot 124 roeden toebehorend aan de weduwe Jacques Van Vynckt. Hij was gehuwd met Maria Van Maldeghem, die te

- Hansbeke tussen 1626 en 1637 vijf kinderen baarde en er stierf op 02.07.1637, korte tijd na haar laatste kraambed. Hij overleed te Hansbeke op 19.11.1645, 52 jaar oud.
- (35) De toenmalige pastoor is ongetwijfeld Frans Diericx (zie noot 26). Hij verscheen in 1641 voor de schepenbank van Hansbeke als koper van Joos De Meyere fs. Gheerolf. In de *wettelijke passeering* wordt hij pastoor van Hansbeke genoemd. (RAG, fds. Hansbeke, reg. 90, blz. 72v).
- (36) Pieter De Weirt woonde in de wijk *Reybrouck* op een hofstede van Joos Lievens. Hij bewerkte een 25-tal partijen land met een gezamenlijke oppervlakte van ca. 40 gemeten. (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 147). Hij was burgemeester van Hansbeke in 1646-1649.
- (37) Maurus Caecquaert pachtte, samen met Joos De Pestele, vier partijen *velt* en bos, waaronder de *vossebergen*, gelegen op de oostkant van de *crommestraete* (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 180).
- (38) Marten van Buere bewoonde een hofstede in de wijk *Kercke*, ten oosten van *sheeren straete* en bebouwde een 15-tal partijen land, ongeveer 20 gemeten samen. (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 68).
- (39) Ten dien tijde waren opeenvolgend dismeesters: Gheeraert De Deckere (1643), Jan Van Laecke (1644) en Pieter De Meyere fs. Bauduyn (1645) (RAG, fds. Hansbeke, bd. 54).
- (40) Jan Lefebure fs. Marten volgde zijn vader op als officier van de heerlijkheid van Hansbeke. Hij legde de eed af op 29 september 1639 voor de schepenbank die vergaderde *ten huuse van Gheraert Vande Putte*, gehuwd met Joanna Van Moerbeek, uitbater van de herberg „Hove” tevens wethuis (RAG, fds. Hansbeke, reg. 150, blz. 254). Vanaf omstreeks 1649 werd de herberg „Hove” bewoond door de officier Jan Lefebure en zijn vrouw Elisabeth Gijsels fa. Jan (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 6).
- (41) Het Xe-penningkohier uit 1575 vermeldt als tiendeheffers: de *prelaet van Dronghen*, het *capittel van Doornick*, (de) St Pieters (abdij), de *kerk van Hansbeke*, Lieven Weyns pastoor van Hansbeke en Joos Van Renterghem. De kosten voor onderhoud en herstelling van het kerkgebouw dienden door de O.L.Vrouwabdij van Drongen gedragen te worden: (A. MOELAERT, *Uit vijf oude oorkonden over tienden te Hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. XII, afl. 1, 1981, blz. 387-390).
- (42) Jan Martens, oud-baljuw van de heerlijkheid van Hansbeke, was weliswaar doopsgezind. Hij trad trouwens op als curator in het sterfhuis van Lieven Van Kerrebroeck, oud-baljuw die eveneens als bezweerder was afgeschilderd. (A. MARTENS, *Jan Martens (1590-1646) doopsgezinde baljuw te hansbeke*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVII, afl. 2, 1986, blz. 117-129).
- (43) Gillis Van Vynckt bewoonde een hofstede, op de wijk van Ro en Zande, met 12 gemeten land (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 130v).
- (44) Heinderick De Cuyper pachtte het „Goed ter Voorde”, dat aan de abdij van Drongen toebehoorde (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 11). Hij huwde te Hansbeke een eerste maal met Elisabeth Van Wassenhove

- (24.04.1632), een tweede maal met Anna Vanheyste (06.03.1639). Uit het eerste huwelijk werden drie, uit het tweede werden vier kinderen geboren (M. MISPELON, *Familie De Cuyper*, in *Vlaamse stam*, jg. IX, nr. 7, blz. 502-503). Heinderick De Cuyper was schepen te Hansbeke in 1633-1641 en werd op 10 juli 1641 als burgemeester aangesteld. Hij overleed er op 28.01.1646.
- (45) Jan Braet bewoonde een hofstede op de zuidkant van de Veldstraat en bewerkte 12 partijen land (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 245).
- (46) Jacques De Blicck werd als koster opgevolgd door Jan Hertman, die ook een herberg openhield (RAG, fds. Hansbeke, bd. 9).
- (47) Bezoekdag waarop de bisschop (op de pastorie) het avondmaal gebruikte.
- (48) De huidige kerk heeft ook een zijaltaar, toegewijd aan de H. Petrus, in de noordelijke zijbeuk.
- (49) Na het overlijden op 12.12.1645 van pastoor Frans Dierix vond reeds op 21 december daaropvolgend een concursus plaats, een samenkomst waarop de verschillende kandidaten voor het vacante pastoraat praktische oefeningen kregen en hen een aantal theoretische vragen werden gesteld (H. VERVAEKE, *o.c.*, blz. 168). Petrus Swevers, geboren te Brussel ca. 1616, werd de nieuwe pastoor vanaf 09.01.1646. Hij bezat het baccalaureaat in de godgeleerdheid. Hij was tevoren onderpastoor te Zwijndrecht (1641-43) en pastoor op Polder van Namen sedert 22.09.1643. Hij werd deken van Deinze in 1681 maar bleef tegelijkertijd pastoor te Hansbeke waar hij overleed op 30.01.1694 (F. MICHEM, *o.c.*).
- (50) Pas in 1646, na aankomst van de nieuwe pastoor op de parochie, werden door de resp. dismeesters de armenrekeningen opgemaakt voor de jaren 1639 (Maurus Van Houcke), 1640 (Vincent Van Moerbeke), 1641 (Jacques Lambrecht), 1642 (Mattheus Van Wassenhove). Ook de volgende jaren werden de armenrekeningen nog met enige vertraging afgesloten (RAG, fds. Hansbeke, bd. 54).
- (51) De doopsgezinde oud-baljuw Jan Martens stierf op 27.09.1646.
- (52) Robert Van Kerrebrouck woonde op een hofstede langs de noordzijde van Hammestraat, met 10 bijhorende partijen land of ca. 9 gemeten (RAG, fds. Hansbeke, reg. 5A, blz. 290).
- (53) Jacques Pieters vond onderdak in een woonst van de Armendis, die hem ondersteunde. Na zijn overlijden werd het *huiseken*, waarop door Lieven Andries nog te voren *vyftich stroot gheleyt* werden, verkocht aan Gillis Colpaert (RAG, fds. Hansbeke, bd. 54).
- (54) Op 27.10.1649 vond een vernieuwing van de wethouders plaats: Gilis Van Hove, burgemeester, Bauduin Maenaut, Segher Van Renterghem, Philip Van Wouterghem te Deinze Reckelinghe, Jan De Clercq, Jacques Lambrecht en Michiel Van Vynckt, schepenen. (A. MARTENS, *Burgemeesters en schepenen*, *o.c.*).
- (55) Jacques Goossens, zoon van Cornelis was griffier van de heerlijkheid van Hansbeke. Hij legde de eed af op 14 februari 1643 (RAG, fds.

Hansbeke, reg. 152, vóórpagina). Hij huwde met Janneken Beghijn, dochter van Joachim (griffier van Hansbeke en Ursel) en Janneken Clyncke. Hij was ook griffier te Zomergem.

- (56) Dit was reeds het geval sedert 1647 toen Joos Loontjens fs. Joos en Pieter Vander Straeten fs. Gheert als kerkmeester resp. armenmeester werden benoemd door Boudewijn De Meyere, baljuw, *vuyt naeme vanden heere op het advys* van Petrus Swevers, pastoor. Ze legden op 06.02.1647 voor de schepensbank de gebruikelijke eed af. (RAG, fds. Hansbeke, reg. 152, blz. 240v).
- (57) Philip Albert de Guernoal, baron van Ekelsbeke, heer van Ledringhem, Axpoele, Hansbeke, etc.
- (58) Uit de elf visitatieverslagen, daterend 1624-1654, van bisschop Triest kan men zich een summier beeld vormen van het uitzicht van de kerk en de pastorie in de eerste helft van de 17e eeuw.

Kerk

De visitatieverslagen verstrekken schaarse gegevens over het eigenlijke kerkgebouw. Het gebouw ontving weinig daglicht, het was er duister. Een zijkapel met altaar, toegewijd aan de H. Maria, kon heel wat mensen bevatten, de sacristie bood echter weinig ruimte, er was een afzonderlijke bidplaats voor de dorpsheer en een doopkapel die nochtans niet was afgesloten. De kerk verkeerde, anno 1624, in een gebrekkige staat die na verloop van decennia, ondanks bepaalde herstellingen, er niet veel op verbeterd was. Vooral het dak liet in de dertiger jaren veel te wensen over. Het altaar stond op een vochtige plaats waar wellicht regenwater binnenzijpelde. Onder de uitrusting van de kerk bevond zich een degelijke preekstoel, een behoorlijke biechtstoel, een voortreffelijke doopvont. Het tabernakel bleek toereikend, dan gebrekkig en tijdelijk niet meer aanwezig te zijn. Er ontbrak een godslamp en een schilderij boven het altaar. De sacramentaliën, waaronder de pixis, de zilveren vaatjes met de H. Olie en een kelk met bronzen voet, werden veilig bewaard, zo mogelijk in het tabernakel, in een stevige (sacristie)kast, desnoods in de pastorie.

Pastorie

In het voorjaar van 1624 verkeerde de *priesteragie* in een zodanige vervallen toestand dat ze onbewoonbaar was en hersteld moest worden. Nog vóór 1627 werd het pastoorshuis op kosten van de gemeente, die daartoe bij de kerkfabriek het nodige geld leende, gerestaureerd, als het ware bijna volledig vernieuwd. De gerestaureerde pastorie was een voorname en degelijke woning, goed uitgerust en zeer gerieflijk. Ze had een fraaie tuin die aan het omheinde kerkhof paalde. Ze bleef gedurende de daaropvolgende decennia in goede staat.

Gelijktijdig met de renovatie van de pastorie werd aan het andere uiteinde van het kerkhof een nieuw huis voor de koster gebouwd.

WEERBARE MANNEN IN POEKE IN 1638

Na de dood van Aartshertogin Isabella (+ 1633) wordt Don Ferdinand (1609-1641), de Kardinaal-Infant (een zoon van koning Filips III), hier tot Landvoogd aangesteld. In 1634 komt hij met een machtig leger vanuit Milaan naar de Spaanse Nederlanden, die tegelijk door Frankrijk en door de Hollandse Republiek militair bedreigd worden. In februari 1635 sluiten Frankrijk en de Republiek het zgn. „traité de partage”, een offensief en defensief verdrag waarin ze het ook al eens worden over de „verdeling” van de Zuidelijke Nederlanden.

Maar de Landvoogd houdt stand in die moeilijke strijd op twee fronten tegelijk. Op het noordelijke front verloopt de strijd met wisselende kansen. In 1637 verliest Don Ferdinand de stad Breda, maar herovert Venlo en Roermond. Antwerpen wordt belegerd (1638), maar blijft in Spaanse handen. En in het Zuiden behalen de Fransen evenmin succes tegen de bekwame keizerlijke veldheer Piccolomini.

Toch moet de Landvoogd alle mogelijke weermiddelen aanwenden. Zelfs die van een „volksmilitie”, die in geval van nood zou kunnen ingezet worden voor de plaatselijke verdediging.

Op 30 mei 1638 stuurt de Landvoogd naar de Vlaamse Kasselrijen een brief (1), waarin alle steden en parochiën het bevel krijgen onverwijld alle weerbare mannen tussen 20 en 50 jaar op de lijst te brengen, te bewapenen en te monstren.

In uitvoering van dit bevel gebeurde de monstering te Poeke op 14 juni 1638, in aanwezigheid en onder toezicht van jonkheer Guillaume van Vaernewijck en jonkheer Charles de Schiettere, heer van Maelstaepke, hoogpointers en vrijsheren van de Kortrijkse Kasselrij.

De monstergrol, die bewaard gebleven is (2), vermeldt 52 namen. Er wordt, in tegenstelling tot de lijsten van de meeste andere (grotere) gemeenten, geen indeling in korporeenschappen meegedeeld: alle namen volgen gewoonweg op elkaar, telkens met de vermelding van de bewapening. Er zijn 26 man bewapend met een schietwapen (roer) en 23 man met een steekwapen (pijk). De tamboer, Gillis van Poucke, en twee andere mannen - Jan Neerijnck en Mauwers Lootens - beschikken blijkbaar niet over enig wapen.

Wat de schrijfwijze der namen betreft, hebben we de indruk dat de man die de originele lijst kopieerde, moeite had om alle namen juist te lezen. Bij een paar namen moesten we dan ook een vraagteken plaatsen (Marijn vander Vennet, Adriaen Hanius, Blasius Plae?telle en Lieven Sucaet).

Ziehier dan de „garde civique” van Poeke in 1638, in de volgorde van de oorspronkelijke rol:

Lieven VANRENTERGHEM, Joos STROBBE, .. VANDE WALLE, Gillis

VAN POUCKE, tamboer, Marijn VANDE VENMAELT (sic! = VANDER VENNET ?), Jan MALREYT, Frans GOETGHELUIJCK, Augustijn JOLIJT, Joos VAN ACKERE, Joos DURLAY, *VINCENTRAES*, Daniël DE SPLENTERE, Paulus VANDEN WEGHE fs. Paulus, Jan NEERIJNCK, Jan DE SCHRIEVER, Adriaen HANIUS (?), Blasius PLAE.-ELLE (?), Jan DE SCHOEMAKER, Pieter DE SCHOEMAKER, Boudewin DE WILDE, Lauwereijns VAN LEERBERGHE, Gillis DHANINS, Joos VAN OVERBEKE, Guillaume VAN LEERBERGHE, Hughe (?) VAN PARIJS, Gheraert VAN OVERBEQ, Gillis VAN OVERBEKE, Charel VANDER VENNET, Jaques VANDER VENNET, Jan NOPPE, Gheraert LAMPAERT, Boudewijn DE MEIJER, Pieter VAN DAELE, Guillaume SCHRAMME, Lieven VANDE WEGHE, Paulus VANDE WEGHE fs. Loijs, Loijs VANDE WEGHE fs. Paulus, Jan VERMEERE, Mauwers LOOTENS, Lauwereijns VAN CRAYENBROUCK, Gillis VAN CRAYENBROUCK, Joos POPPE, Daniël VANDE WEGHE, Philips STROBBE, Jan VANDE WALLE, Gillis STROBBE, Joos VANDE STEENE, Jacques VERMEERE, Anthonius CATTEL, Guillaume VERDUERE, Lieven SUCAET (?) en Frans VANDE WOSTIJNE.

Wat de frekwentie der namen betreft, gaat het om in totaal 38 verschillende familienamen. Koplopers zijn de namen VANDE WEGHE (vijfmaal), STROBBE, VANDER VENNET en VAN OVERBEKE (elk driemaal), DE SCHOEMAKER, VAN CRAYENBROUCK, VAN LE(E)RBERGHE en VERMEERE (elk tweemaal). De overige dertig namen komen elk slechts éénmaal voor.

-
- (1) „Lettres de son Alteze l'Infant d'Espagne... du 30. de May 1638”, opgenomen in „Plakkaten van Vlaenderen”, Boek III, Deel II (Gent, 1685), blz. 1078.
 - (2) Rijksarchief Gent, Archief van de Raad van Vlaenderen, nr. 946. Een aantal lijsten van weerbare mannen anno 1638 zijn in diverse tijdschriften gepubliceerd: die van *Astene* en *Petegem* in het K.O.K.-Jaarboek van Deinze, die van *Machelen*, *Olsene* en *Zulte* in het Jaarboek van Zulte, die van *Gottem* en *Grammene* in „Vlaamse Stam”.

P. HUYS
Drongen

„HET LAND VAN NEVELE” 1987, JAARGANG XVIII

INHOUDSANALYSE

- A. BOLLAERT, De O.L.Vrouwkapel in de Beentjesstraat te Poesele, blz. 161-168.
- A. BOLLAERT, De H.-Antoniuskapel in de Kasteeldreef te Sint-Martens-Leerne, blz. 169-176.
- A. BOLLAERT, Kerstmis in Poesele, blz. 269-274.
- P. DE MEYER, Van de Moortele's kapelleke te Lotenhulle, blz. 188-192.
- D. HEYNSSENS, De kapellen in Landegem, blz. 193-195.
- A. JANSSENS, Industrieel erfgoed (VIII): de cichoreifabriek Buysse - Loveling te Nevele. blz. 69-103.
- A. JANSSENS, Leonce Mulle de Terschueren en de katholieke schoolpenning te Nevele, blz. 116-124.
- A. JANSSENS, Kapel van O.L.Vrouw van Lourdes te Nevele, blz. 177-187.
- A. JANSSENS, Archeologische vondst te Nevele, blz. 257-258.
- J. LUYSSAERT, „Het Land van Nevele” 1986, jaargang XVII. Inhoudsanalyse, blz. 56.
- J. LUYSSAERT, Bij dit kapellennummer, blz. 135.
- J. LUYSSAERT, In memoriam Armand Bauwens, blz. 136-139.
- A. MARTENS, Een groothandel in fruit te Hansbeke in het tweede kwartaal van de twintigste eeuw, blz. 3-39.
- A. MARTENS, Een verdwenen openbare weegbrug te Hansbeke, blz. 104-115.
- A. MARTENS, Enkele aanvullende gegevens betreffende bouw en bouwheer van de Philomenakapel te Hansbeke, blz. 125-130.
- A. MARTENS, De kapel van Onze-Lieve-Vrouw van Zeven Weeën te Hansbeke, blz. 140-160.
- A. MARTENS, Heemkundige wandeling in de oude dorpswijk van Hansbeke aan de hand van een reeks pentekeningen van Wouter Langerart, blz. 225-256.
- L. NEYT, Enkele verdwenen herbergen te Merendree, blz. 199-224.
- W. STEEGHERS, Personen uit de gemeenten van het Land van Nevele in de overlijdensregisters van de Sint-Niklaasparochie te Gent (1701-1796), blz. 50.

- W. STEEGHERS, Overleden begijntjes van het groot begijnhof Sint-Elisabeth te Gent, uit de gemeenten van het Land van Nevele (1701-1796), blz. 51-55.
- W. STEEGHERS, Personen geboren in het Land van Nevele en overleden in het Bijlokehospitaal te Gent (1625-1799), blz. 259-268.
- J. VAN DE CASTEELE, (vertaling en bewerking). Een getuigens over Nevele 1914-1918, blz. 40-49.

Verslagen, blz. 57-64, blz. 277-280.

Boekbeoordeling

- I. HOSTE, De vogels van Aalter en Knesselare (A. STROBBE), blz. 275-276.
- M. GEVAERT, A. STROBBE, J. VAN DE MOORTELE, Dorp in de Spiegel, Aalter, 1987 (A. STROBBE), blz. 65.

J. LUYSSAERT

HULIN DE LOO (1862-1945): BURGEMEESTER VAN LOTENHULLE EN HOOGLERAAR: AANVULLINGEN EN EEN RECHTZETTING

In mei 1899 wordt aan de Gentse universiteitsprofessoren, die vergaderen in de Akademische Raad, gevraagd naar hun houding tegenover een eventuele „vervlaamsing” van de Universiteit. Op 44 aanwezigen stemden er 34 voor het uitsluitend behoud van het Frans in het hoger onderwijs. Onder hen was Georges Hulin.

In maart 1901 hield te Gent de Noordnederlandse professor A.G. Van Hamel een voordracht waarin hij de vlaamsgezinden scherp hekelde die de algemene verspreiding van het Frans in Vlaanderen bestreden. De Vlaamse pers, uiteraard, en ook een aantal Noordnederlandse journalisten protesteerden heftig tegen die misplaatste inmenging in onze taalpolitiek. Doch 34 Gentse professoren reageerden averechts. Aan Van Hamel stuurden ze een openbare brief om hem te feliciteren voor zijn anti-Vlaamse uitlatingen. *Onder de 34 hoogleeraren*, schrijft professor Paul Fredericq, *vond men al de Franskiljons der hoogeschool*. En Georges Hulin was er één van.

Een Brussels strijdblad *L'Antiflamingant* - de titel geeft voldoende de strekking weer - heeft in juli 1911 een referendum onder de Gentse professoren georganiseerd en 52 hebben eraan meegewerkt, waaronder Georges Hulin. Naar zijn oordeel mag in België het hoger onderwijs geleidelijk worden vernederlandst. Antwerpen zou het best, volgens Hulin, in aanmerking komen voor een universiteit met Nederlands als voertaal, maar de bestaande Universiteit te Gent met Frans stelsel afschaffen zou een misdaad zijn. En nog altijd volgens Hulin zou een vernederlandste Universiteit te Gent zeer schadelijk zijn voor de bloei van die inrichting. Met het uitbreken van de oorlog in augustus 1914 bleef de Gentse universiteit gesloten tot in oktober 1916. De Duitse bezetter zal dan de universiteit opnieuw openen met het Nederlands uitsluitend als voertaal. De professoren worden gepolst naar hun paraatheid om in het Nederlands te doceren. Enkel acht onder hen hebben positief geantwoord. Vanzelfsprekend was Hulin de Loo niet bij die acht. Met de Duitse nederlaag zal ook de eerste vernederlandste Universiteit verdwijnen.

De Gentse Universiteit wordt reeds in januari 1919 opnieuw geopend met, net zoals vroeger, het Frans als voertaal. Maar de strijd voor de vernederlandsing gaat onverminderd verder. De regering blijft niet doof voor de Vlaamse eisen in zover dat de minister van Onderwijs informeert naar de bereidheid van de Gentse professoren om hun onderwijs in het Nederlands te geven. Dat was in mei 1919. Op de 28 antwoorden zijn er 15 die verklaren in staat te zijn in het Nederlands te doceren. Eigenaardig genoeg is er geen antwoord van

Hulin de Loo. Misschien heeft hij zich niet verwaardigd te antwoorden. Hoe langer hoe meer dringt men van Vlaamse zijde aan op de vernederlandsing van de Universiteit. De toenmalige beleidslieden trachten die druk op te vangen door de tweetaligheid in te voeren. De studenten hebben nu de keus: 2/3 van kursussen in het Nederlands en 1/3 in het Frans te volgen, ofwel 2/3 in het Frans en 1/3 in het Nederlands. In december 1922 informeert onderwijsminister Nolf naar de bereidheid van de professoren om hun colleges in de twee talen te geven. Het antwoord van Hulin de Loo kwam zeer laatjldig toe: pas op 3 september 1923. Spijtig genoeg is er geen afschrift van zijn brief in het archief voorhanden. Maar zonder enige twijfel zal het antwoord negatief geweest zijn.

Omwille van die gedeeltelijke vernederlandsing hebben de franskiljons met behulp van materiële steun uit Frankrijk te Gent op de Koornlei de *Ecole des Hautes Etudes* opgericht. De voertaal is er uitsluitend Frans. Faculteiten: rechten, politieke wetenschappen, wijsbegeerte en letteren, eveneens een instituut voor kunstgeschiedenis en een handelshogeschool. Bij de plechtige opening van die *Ecole* op 10 november 1923 werd o.a. het woord gevoerd door Hulin de Loo. Hoewel de *Ecole des Hautes Etudes* een strijdmachine was tegen de officiële Universiteit gaven enkele professoren van deze laatste er ook college.

Inmiddels ging de strijd om de volledige vernederlandsing van de Gentse Universiteit verder. En die kwam er in 1930: in alle faculteiten startte het 1e jaar integraal Nederlands onderwijs. Om alle dubbelzinnigheid te vermijden kregen de universiteitsprofessoren verbod om aan de *Ecole des Hautes Etudes* te doceren. Een enkele legde zich bij dat verbod niet neer: Hulin de Loo. Hoe hij juridisch - Hulin was ook doctor in de rechten - zijn houding rechtvaardigde komt op het volgende neer: voor het verbod dat hij op ons oplegt beroept de Minister zich op een wettekst uit 1849 die hij foutief interpreteert: *Zonder toestemming van de regering mogen de professoren geen ander beroep uitoefenen*. De redenering van Hulin was: doceren aan de *Ecole des Hautes Etudes* is geen ander beroep uitoefenen. En zo scheen hij in zijn recht te zijn. Wetteksten en interpretatie zijn niet altijd ondubbelzinnig! Tekenend voor de houding van Hulin is een passus uit het verslag van de toenmalige rector Vermeylen dat hij naar de Minister stuurde: *Professor Hulin de Loo geeft in de Ecole des Hautes Etudes 2 leergangen, die ook in de universiteit gedoceerd worden en tot een diploma leiden: Histoire de la Peinture en Logique. Ik zei hem, dat naar mijn persoonlijk oordeel de eerste leergang, waarin prof. Hulin de Loo onderwerpen van zeer omschreven aard behandelt, ongemoeid mocht gelaten worden, maar niet echter de tweede. Waarop prof. Hulin de Loo beslist antwoordde dat hij niet toegeven zou, en u het recht ontkende om een hoogleeraar, buiten de universiteit, iets van zijn*

vrijheid te ontnemen. En inderdaad Hulin voegt de daad bij het woord en doceert verder aan de *Ecole des Hautes Etudes* en aan de Universiteit. De academische overheid en de minister zien oogluikend toe. Dan hebben de studenten het „recht” zelf in handen genomen: op 17 december 1930 hebben zij Hulin de Loo uit de lokalen van de universiteit verdreven. Achteraf bekeken lijkt die zaak ook wel ingewikkeld zodat dr. L. Elaut het ook mis heeft in zijn anders lezenswaardige memoires waar hij schrijft: *Zij (de studenten) hadden het aan de stok met Professor Hulin de Loo, die uit zijn collegezaal werd weggejaagd omdat hij weigerde in het Nederlands te doceren...* Zo zit het niet in mekaar: Hulin mocht aan de universiteit blijven doceren in het Frans totdat het Frans stelsel „uitgestorven” was, maar hij mocht van overheidswege niet meer doceren aan de *Ecole des Hautes Etudes*. De Hulin-episode uit de jaren 1930 heeft de Regering doen wankelen en hevige perspolemieken uitgelokt. De rumoerige professor zal niet meer op de Gentse Universiteit verschijnen hoewel uit de briefwisseling blijkt dat hij wel van plan was er verder te doceren. In 1932 wordt Hulin tot het emeritaat toegelaten, maar hij zal zijn leerstoel aan de *Ecole des Hautes Etudes* blijven bekleden.

Geraadpleegde werken:

BASSE M., *De Vlaamse Beweging van 1905 tot 1930*, 2 dln., Gent 1933.

DE CLERCK K., *Kroniek van de strijd voor de vernederlandsing van de Gentse universiteit*, Brugge, 1980.

ELAUT L., *Mijn memoires*, Beveren en Nijmegen, 1981.

ELIAS H. J., *Geschiedenis van de Vlaamse gedachte*, deel 4, Antwerpen 1971.

ELIAS H. J., *25 jaar Vlaamse Beweging 1914-1939*, deel 3, Antwerpen, 1969.

Encyclopedie van de Vlaamse Beweging, 2 dln., Tielt en Utrecht, 1973.

FREDERICQ P., *Schets eener Geschiedenis der Vlaamsche Beweging*, deel 3, Gent, 1909.

Rijksuniversiteit Gent: Liber memorialis 1913-1960, deel 1, Gent, 1960.

Wij danken eveneens mevrouw A.M. Simon - Van der Meersch en mevrouw E. Langendries die ons wegwijis maakten in het archief van de Rijksuniversiteit.

NASCHRIFT

Zoals vermeld in het vorig nummer van ons tijdschrift had Georges Hulin een aanvraag ingediend om de Loo aan zijn naam toe te voegen. Bij K.B. werd hem dat in 1913 toegestaan. Iedereen kan nu een verandering van naam aanvragen. De wet bepaalt: *De Belgen kunnen 1° machtiging vragen om hun*

geslachtsnaam te veranderen, 2° vragen om hun naam te wijzigen; 3° verzoeken om hun naam aan te vullen met een bijnaam of toegevoegde naam. Men kan om verschillende redenen een naamverandering aanvragen: de naam is dubbelzinnig of belachelijk, b.v. Hanus mag zijn naam in Hanet veranderen; men wil meer luister aan zijn naam geven door toevoeging van de naam van een illustere voorouder, Ganshof wordt Ganshof van der Meersch, of toevoeging van een plaatsnaam, zo Hulin met de Loo, wat wijst op de bezittingen die hij te Lotenhulle bezat. Maar die bijvoeging heeft hier geen uitstaans met een adellijke titel. De gangbare adellijke titels in België zijn de volgende: jonkheeren jonkvrouw, ridder, baron en barones, burggraaf en burggravin, markies en markiezin, hertog en hertogin, prins en prinses. Zo zal er op de rouwbrief en op het bidprentje van Hulin de Loo geen adellijke titel vermeld worden. Dat hij een wapen voert bewijst ook niet dat hij een adellijke status zou hebben. Iedereen mag een wapen voeren voor zover het geen bijkomende uitwendige versierselen heeft die op de adellijke status wijzigen. Zo ziet men dat het wapen dat Hulin voert geen kroon draagt. Voor de adellijke wapens kan men de rang van adel aflezen van de kroon.

Geraadpleegd:

Wet van 11 -12 germinal an XI

Gemeentewet: Burgerlijke stand - Geboorte.

VAN DAMME M., *Adel*, Gent, 1982.

De redactie

Bijlage 1

Toen Hulin de Loo in het binnen- en buitenland de krantenkoppen haalde! Een staaltje uit VOORUIT van 18 dec. 1930:

Woensdagmorgen om half twaalf, toen de heer Hulin de Loo zijn les pas was begonnen, drong een afgevaardigde van de Vlaamsche studenten in het auditorium binnen en maande prof. Hulin aan de lokalen van de universiteit te verlaten; dit om verdere wanonderlijkheden te vermijden, werd gezegd. De professor weigerde aan die uitnodiging te voldoen. Toen drongen een honderdtal studenten het lokaal binnen, stinkbommen vlogen tegen de muren stuk, pakjes blauwswel werden uitgestrooid en onder gehuil en getier verliet prof. Hulin de universiteit. Op den voet werd hij gevolgd door een tweehonderdtal studenten en terwijl hij zich naar het rectoraat begaf om zijn beklag in te dienen, werd hij door de studenten vergezeld die zich eveneens naar den rector begaven. De rector was echter afwezig. Er werd toen door de studenten een vergadering gehouden, waarop een motie werd aangenomen,

die het ontslag eischt van M. Hulin de Loo, evenals dit van al de heeren professoren aan de Ecole des Hautes Etudes werkzaam. Deze motie werd overgemaakt aan de ministers Jaspar en Vanuhier.

De studenten zouden dreigen met verdere incidenten, indien van hogerhand niet krachtdadig wordt ingegrepen.

Bijlage 2

Een staaltje uit DE STANDAARD van dezelfde datum:

... Professor, in naam van de Vlaamsche studenten, vraag ik U onmiddellijk de gebouwen van de Universiteit te verlaten. Toen prof. Hulin zich ergerde en den student in 't Frans toeriep: „Sortez d'ici, s.v.p.” kwamen de studenten het auditorium binnengestormd..

Hij meende zich te verschansen in de kleedkamer, maar ook hier volgde hem eene afvaardiging van de groep: heel beleefd heeft een van de studenten hem zijn overjas en zijn hoed aangeboden, terwijl in de gangen de bende huilde: ontslag aan de Ecole of buiten!

Bijlage 3

DEN Uyl, maandblad van het Algemeen Vlaamsch
Hoogstudentenverbond, tak Gent - januari 1931.

Groot Epies Epos ontdekt in de archieven van de Gentse
Studentenschap uit den jare „toen men schreef: 1930”.

L'Incident scandaleux à Gand.

Gedicht in verzen.

*In de goede Gente stede,
Was er daar ne professor,
Die wou lesse blijven geven
„à l'école des domoor”.*

*Universiteitsstudenten
Vonden dat wat al te kras,
En ze trokken op, de venten,
Om te geven volle gas!*

*'t Was elf uren als ze kwamen,
En voorwaar nog vóór de noen,
Op Sint Pieters al te samen,
Om hun Vlaamse plicht te doen!*

*En ze gingen flink op stappe,
Naar de universiteit,
En ze liepen op de trappen,
Want het was nu hoge tijd!*

*De portier begon te vloeken,
En liep naar de telefoon,
Om polisie te verzoeken,
Tegen al dat hels vertoon!*

*Maar 't en zou hem niet gelukken,
Want ze hadden 't rap gezien,
Ze beteugelden z'n nukken,
Alzoo met 'n man of tien!*

*D'andre trokken door de gangen,
Altijd verder, altijd voort,
om Hulin de Loo te vangen,
En te zetten aan de poort!*

*En de vent was aan 't doseren
Voor 'n franskiljon of acht,
En van al dat samenzweren
Had ie zeker niks verwacht!*

*En 'n kraan 'ge vent trok binnen,
En die plaatste d'r zich vóór:
„Schei maar uit met al uw zinnen,
„En trek er vlug van door!!!”*

*„Zie, we laten U nu lieber,
„Maar het is toch hoge tijd,
„Dat venten van uw kalieber,
„Gaan van d'Universiteit!!!”*

*En Hulin die maakt zich dikke,
En ie roept en schreeuwt en tuit:
„Sortez d'ici, gij potverdikke,
„Sortez, sortez of trek er uit!!!”*

*De student nu keert zich omme,
En roept naar de hele bent:
„Gauw, ge moogt nu binnen kommen,
„Leert nu mores aan die vent!!!”*

*En ze stormden naar binnen.
Tweemaal honderd, elk op toer,
En Hulin verloor z'n zinnen,
Voor die massa in z'n „cours”!*

*En die franskiljon of zeven,
Die daar brabbelden in 't frans,
Meenden van hun lat te geven,
Maar 't en was niet veel avans!*

*En ze wierpen nu met bommen,
Die verspreidden zo veel stank,
Dat Hulin zocht te ontkommen,
En gauw vluchtte naar de gang!*

*„In de kleerkas nu gekropen.,
Dacht Hulin, „dat es de truuk”
Maar ze kwamen aangelopen:
„Nom d'un chien, ze zain doir uuk!!!”*

*Met z'n frak zonden z' hem wandlen,
En ze gaven hem z'n hoed,
Dat heet ik beleefd toch handlen,
Met ne vent die buiten moet!*

*En z'n koers van achttienhonderd,
Zevenennegentig totaal,
Hing te zweven, janverdonderd,
Heel ontbladerd door 't lokaal!*

*En ze staken hem nu buiten,
Gaven hem also de les,
Wierpen blauwsel, de schavuiten,
Als simbool van z'n nobless!*

*En ze trokken door de straten,
Blij en lustig in 'n stoet,
En ze zongen uitgelaten,
Lijk men bij studenten doet!!*

*En naar 's rektors huis getogen,
En 't daar al gedeklaareerd,
Vrij en vrank en ongelogen
Net lijk 't was gearriveerd!*

*Maar ie werd niet thuis gevonden,
Dat was nu 'n harde slag,
Dan hem maar 'n brief gezonden,
Met wat hun op 't harte lag!*

*Nu de Vlaamse Leeuw gezongen,
Dat 't dreunde door de stad,
En van vreugd' op straat gesprongen
Lootje'er nu gelegen had!!!*

*'t Resultaat van dat spektakel
Was naar der studenten zin:
Heel de bladen vol gekakel,
't Boeltje kwam weer vóór de pin!*

*Al de fransikljons aan 't razen,
Dat je 't hoort door dorp en stad,
Kijk ze van koleire blazen,
's Jonges, wat plezier is dat!!*

*En de „Flandre Libéral”
Kreeg van woede appendisiet;
En ze spuwde zo veel galle,
Dat z'er nu nog groen van ziet!!!*

*En Jaspar kon nie meer slapen,
Was geen beetje op z'n gemak,
En zei aan die Brussels' apen:
„'t Is verdomme gene kak !!!”*

*'t Ventje schoot plots in koleire,
't Kreeg verdraaid ne dikke krop,
't Stond te vloeken en te zweiren,
't Zat er bovenarems op!!!*

*„ Die vervloekte Gentse sloebers,
„Laten me geen stond met rust,
„Als 't zo voort gaat sarniedjoebels,
„Dat Belgiek m'n voeten kust!!!!”*

*Zo riep Jaspar, die goede vader,
Vlaamse studenten, hier te Gent,
Straks werpt g'hem met z'n g... in 't water.
Hebt toch kompassie met de vent!!!!*

Rik Van Bommelen

VOOR U GELEZEN

J. TAEDEMAN, *De Nevelse Zeistraat anno 1870-1880 en die van Buysse, in Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap*, III, Gent, 1987.

Enkele auteurs hebben reeds vroeger geprobeerd figuren uit het werk van Cyriel Buysse en van zijn tante Virginie Loveling te identificeren met Nevelse inwoners uit die tijd. Baanbrekend werk op dit gebied werd verricht door ons bestuurslid Jozef Van de Castele (1).

Ook ons betreurd bestuurslid Armand Bauwens herkende in de novelle *Meester Gevers* van C. Buysse een Meigems onderwijzer uit de schoolstrijd (2).

In zijn boeiend artikel neemt J. Taeldeman de Zeistraat en haar bewoners onder de loupe. Uit de bevolkingsregisters (1870-1880) van Nevele heeft hij alle namen van de toenmalige bewoners vergeleken met die van figuren uit *Het recht van de sterkste* van C. Buysse.

Bij deze poging tot identificatie waarschuwt hij de lezer met de woorden van C. Buysse zelf:

„In mijn werk is het gedeelte van de verbeelding zeer groot” en „De mensen in mijn boeken zijn niet helemaal integraal zoals zij langs de wereld lopen”. Volledige zekerheid over wie nu de echte persoon is achter de romanfiguur kunnen we nooit krijgen, maar toch zijn de gelijkenissen soms merkwaardig. De twee herbergiersters uit *Het recht van de sterkste* nl. Stoute Treze en Witte Manse zouden wel kunnen Marie-Thérèse De Paepe (Treze) en Marie Clemence De Vreese (Manse) zijn. Verdere vermoedelijke gelijkenissen vond de auteur tussen:

Klod De Vos ~ Ivo De Vos (°1834).

Bruno De Vos (°1838)

Bradden Dhondt ~ Petrus Dhondt (°1839)

Slimke Snoeck ~ August Snoeck (°1832).

In *Zoals het was* voert C. Buysse een zeker Mietje Compostello ten tonele en inderdaad in de Zeistraat woonde er in 1870 een Marie Compostelle (°1812). Ook uit de Blasiusdriesstraat, als het ware het verlengde van de Zeistraat, komen nog enkele bekende namen te voorschijn:

Clep Sandrie ~ Petrus Sandrie (°1853)

Moeffe Vrieze ~ Maria De Vrieze (°1841)

Muimme Taey ~ Maria De Taeye (°1854).

Voor een reeks andere bijnamen uit het werk van Buysse bleek de identificatie onmogelijk.

Men moet dus blijvend op zijn hoede zijn bij het lezen van Buysse en zijn werk zeker niet als een tijdschroniek of als familiekundige bron gebruiken (3).

J. L.

NOTEN

- (1) J. VAN DE CASTEELE, *Adèle Charlotte Fobe, de Nevelse vriendin van Virginie Loveling*, in *Het Land van Nevele*, jg. IV (1973), blz. 35-52.
J. VAN CASTEELE, *Het burgemeesterschap van Léonce Mulle de Terschueren: zoals het was en zoals Buysse het zag in Het Land van Nevele*, jg. VI (1975), blz. 38-125.
J. VAN DE CASTEELE, *Het rusthof te Vosselare en zoals C. Buysse het zag in „Het Hofje“*, in *Het Land van Nevele*, jg. VI (1975), blz. 118-215.
- (2) A. BAUWENS, *Meigem in het werk van Cyriel Buysse*, in *het Land van Nevele*, jg. XIV (1983), blz. 61-67.
- (3) De derde aflevering van de *Mededelingen van het Cyriel Buysse Genootschap* kan verkregen worden tegen storting van 450 fr. op rekening 290-0019692-22 van het Cyriel Buysse Genootschap.

L. NEYT, *Staten van goed van het ambacht Waarschoot, Oostwinkel en Ronsele* (1701-1756), deel II, Tielt, 1987.

Luc Neyt is voor onze lezers zeker geen onbekende. Om zo te zeggen elk jaar publiceert hij in ons tijdschrift een artikel over Merendree. Het valt bij de lectuur van zijn artikelen op dat zijn heemkundige opzoekingen goed gestoffeerd zijn met familiekundige gegevens. Dat hoeft ons niet te verbazen want Luc Neyt is in de eerste plaats een familiekundige. Als genealoog heeft hij voor ons werkgebied heel belangrijke familiekundige bronnen voor iedereen toegankelijk gemaakt o.m. door de publicatie van de *Staten van goed van de heerlijkheid Merendree*.

Met de uitgave van bovengenoemd werk stapt hij buiten de grenzen van ons werkgebied, maar familiekundigen weten dat hun voorouders ook wel eens hun gemeentegrenzen overschreden.

Deze onmisbare bron kan besteld worden door 325 fr. (+ 35 fr port) te storten op rekening 000-0419293-59 van Luc Neyt, Luxemburglaan 21, 8880 Tielt.

J. L.

A. BOLLAERT, *De „Status animarum” van Poesele uit 1729 in De Levensboom. Informatieblad V.V.F. Meetjesland*, jg. I (1988), nr. 1, blz. 6-11.

In Het Land van Nevele (jg. XV (1984), blz. 216-226) publiceerde A. Bollaert aan de hand van de gegevens uit de *status animarum* een synthese van de Poeselse bevolking in 1729. Uit dezelfde periode bestaat er een *gaerboek* dat teruggaat op een landboek van 1670, waarvan de kaarten jammer genoeg verloren gegaan zijn. A. Bollaert reconstrueerde echter deze kaart en dit liet hem toe van de vijftig gezinnen uit de *status animarum* niet alleen alle gezinsleden op te sommen maar ook de plaats terug te vinden waar die gezinnen in Poesele woonden. In 1729 telde Poesele 265 inwoners waarvan er 247 in de telling werden opgenomen.

Geïnteresseerde familiekundigen kunnen *De Levensboom* bestellen door storting van 200 fr. (100 fr. voor leden van V.V.F.-Nationaal, lidnummer vermelden a.u.b.) op rekening 954-1186061-87 van V.V.F. Meetjesland, Oostmolenstraat 130, 9880 Aalter. Het tijdschrift verschijnt vier keer per jaar.

J. L.

VERSLAGEN

Zondag 7 februari 1988 lezing door Dr. C. Vandenbroecke over: „Vrijen en trouwen van de middeleeuwen tot nu ”en achttiende statutaire vergadering. Vijfenzestig aanwezigen.

Op onze jaarvergadering was professor Chris Vandenbroecke onze eminente gastspreker over „Vrijen en trouwen van de middeleeuwen tot nu”. In zijn inleiding uitte hij kritiek op de wijze waarop in het secundair onderwijs het vak geschiedenis „verkracht” wordt. Al te veel abstracties maken het vak levensvreemd volgens hem. Hij wil meer de klemtoon leggen op het menselijk aspect in de geschiedenis. Daarom breekt hij een lans voor geschiedenisonderwijs dat ons bewust maakt van het levensverhaal van zovele anonieme Vlamingen die onze geschiedenis gemaakt en meegemaakt hebben. Om de geschiedenis levensnabijer te brengen, onderzoekt hij bepaalde ondertonen of constanten in het dagdagelijks verleden.

Een van die constanten is het vrijen en de huwelijksbeleving van onze voorouders. In zijn voordracht probeerde hij enkele algemeen - aanvaarde vooroordelen op te ruimen. Een eerste vooroordeel bestaat erin dat we ervan uitgaan dat onze voorouders in de loop van de vorige eeuwen zeer veel kinderen hadden. Hij toonde aan dat dit niet het geval was, maar dat onze mensen al altijd gestreefd hebben naar een kleine gezinslast. Hij illustreerde met allerlei voorbeelden hoe ze daarin slaagden. Het kinderaantal was alleen uitzonderlijk hoog in de tijd van onze grootouders in de loop van de 19-de eeuw. Hoe dat mogelijk was, legde hij overtuigend uit.

Een tweede vooroordeel is volgens de professor onze overtuiging dat onze voorouders altijd al zeer puriteins geweest zijn inzake de seksualiteitsbeleving. Met allerhande voorbeelden toonde hij ironisch-humoristisch aan hoe men - weer met uitzondering van de periode 1850 -1950 - gewoon genoten heeft van dit natuurlijke gegeven. Een derde vooroordeel is de algemeen geldende overtuiging dat jongeren vroeger weinig kans kregen om met elkaar te vrijen of om echt jong te zijn. Hij bewees dat de jeugd wel niet totaal vrij was maar dat de jongeren tussen 15 en 25 jaar reële macht en vrijheid hadden vroeger. In een laatste punt besprak hij het feit dat men ook vroeger aan geboortespreading deed.

De voordracht van de professor bewees op overtuigende wijze dat de mensen vroeger en nu op de eerste plaats mensen zijn, wat ook de politieke, economische, sociale en culturele achtergronden zijn waarin ze leven. Hij besloot zijn lezing met een warm pleidooi voor meer begrip voor de rol van de vrouw als moeder in de geschiedenis. „Vergeeten we niet, zo zei hij, dat er nooit zovele soldaten gesneuveld zijn op het slagveld, als vrouwen in het kraambed”.

Na deze boeiende lezing van Dr. C. Vandenbroecke kondigde de voorzitter de achttiende statutaire vergadering aan en begon met een overzicht van de activiteiten in 1987.

Voorals besparingsmaatregel werd het aantal activiteiten in 1987 drastisch

verminderd, maar met des te meer zorg werd het tijdschrift uitgegeven. De leden ontvingen 280 bladzijden tekst over de gemeenten uit het Land van Nevele. Vooral het „Kapellennummer” kende een groot succes. Hoogtepunt uit de activiteiten was de lezing door Theo Penneman over „Heks en Seks”. Een suggestieve affiche had blijkbaar haar uitwerking niet gemist. Ook het bezoek aan het Hopmuseum te Poperinge en Frans - Vlaanderen, onder leiding van Prof. em. R. Tavernier, kende een ruime belangstelling.

Na het activiteitenverslag las penningmeester André Bollaert zijn financieel verslag voor. Door een strenge bezuiniging op de activiteiten konden we 1987 beëindigen met een ruim batig saldo. Dat is wel een verheugend feit, aangezien het saldo in 1986 zeer klein was en ons verplichtte zuiniger met onze inkomsten om te gaan. De financiële steun die we van graaf B. de Bousies - Borluut en van notaris A. Duerinck in de loop van 1987 mochten ontvangen heeft natuurlijk het batig saldo helpen vormen.

Volgens de statuten waren André Bollaert, Yvonne De Vos, Daniël D'Hooge en Jan Luysaert ontslagnemende bestuursleden. Ze stelden zich alle vier herkiesbaar en werden met handgeklap in hun functie bevestigd.

Toch had de voorzitter de onaangename taak van enkele andere bestuursleden afscheid te moeten nemen.

In de eerste plaats herdacht hij de figuur van Armand Bauwens die op 3 juli 1987 te Hansbeke overleed (1). Hij was gedurende 17 jaar bestuurslid en heeft op zijn manier de groei van de heemkundige kring helpen bepalen.

Bestuurslid Paul D'Hoker, die een eigen zaak leidt in Nevele, drukte de wens uit om het bestuur te mogen verlaten. Paul werd op 29 januari 1978 in het bestuur opgenomen en liet zich al vlug opmerken door zijn dynamische aanpak van het secretariaat en de verzending van het tijdschrift. Hij stak ons tijdschrift in een nieuw kleedje en ontwierp bovendien tientallen opvallend verzorgde affiches voor de aankondiging van onze activiteiten. Ook heeft hij onze vereniging de statuten van een vzw bezorgd. We hebben Paul leren kennen als een harde werker. Consequent als hij is, nam hij afscheid omdat hij zijn taak als bestuurslid niet meer honderd procent kon vervullen.

Omwille van haar gezinslast en drukke beroepsbezigheden bood ook Lucia Lavent haar ontslag aan als bestuurslid. Lucia trad toe tot het bestuur van de heemkundige kring op 23 januari 1977. In 1979 verscheen in ons tijdschrift haar merkwaardig artikel over: „Het kultuurlandschap te Nevele in de 17de eeuw”, (2). Een tijdlang was ze mederedactrice van ons tijdschrift, maar allengs moest ze ook die opdracht van zich afschuiven. We danken Lucia voor de prettige samenwerking en voor de gezellige bestuurvergaderingen bij haar thuis.

Bestuurslid Jozef Van de Castelele vond dat hij als ondervoorzitter de leeftijdsgrens had bereikt en dat hij beter zijn taak aan een jongere kracht kon overlaten. Hoewel het voltallige bestuur vindt dat Jozef zijn taak als ondervoorzitter heel goed vervult en helemaal geen ouderdomsoverschijnselen vertoont, willen we toch de wens van Jozef respecteren. Hij neemt echter geen definitief afscheid want hij blijft bestuurslid en zal onze vereniging

verder met wijsheid helpen leiden.

In onderlinge afspraak met de andere bestuursleden nam Arnold Strobbe de taak van ondervoorzitter op zich. We weten dat Arnold als voorzitter van het Davidsfonds Lotenhulle - Poeke al meer dan zijn werk heeft. Bovendien verzorgt hij voor ons tijdschrift geregeld goed gedetailleerde en gedocumenteerde artikelen waarin hij heel veel voorbereidend onderzoekswerk steekt. Toch was hij na enige aarzeling bereid het ondervoorzitterschap op zich te nemen. We weten uit ervaring dat samenwerken met Arnold inspirerend werkt en danken hem voor zijn bereidwillige medewerking.

Na de bestuursverkiezing stelde de voorzitter voor om de ontslagnemende bestuursleden L. Lavent en P. D'Hoker te verheffen tot Prins in de Orde van Nevelse Huwier. Secretaris Lieven De Ruyck, die op 23 januari 1977 als pas afgestudeerd historicus bestuurslid werd, werd ook Prins in de Orde van de Nevelse Huwier. Omdat we nog niet in het bezit waren van de „eretekens” zullen deze nieuwe Prinsen en Prinses hun ordeteken later aan huis ontvangen.

Om deze achttiende statutaire vergadering af te sluiten konden de aanwezigen napraten bij een glas bier en een boterham met hoofdvlaakke, door bestuurslid Dirk Heynssens gemaakt.

A.S. en J. L.

- (1) J. LUYSSAERT, *In memoriam Armand Bauwens*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVIII (1987), afl. 3, blz. 136-139.
- (2) L. LAVENT, *Het kultuurlandschap te Nevele in de 17de eeuw*, in *Het Land van Nevele*, jg. X (1979), afl. 3-4, blz. 119-172.

ACTIVITEITENVERSLAG 1987

- 23.01.87 SINT-MARTENS-LEERNE
Lezing met dia's door lic. F. Vermeulen over: „Het grafveld van Sint-Martens-Leerne en de Romeinse bewoning in de Leievallei”.
Tachtig aanwezigen.
- 01.02.87 MERENDREE
Zeventiende statutaire vergadering.
- 01.02.87 MERENDREE
Lezing door Prof. Em. A. Van Elslander over „Buysse en zijn literaire voorouders”.
Vijfentwintig aanwezigen.
- 21.06.87 POPERINGE en FRANS-VLAANDEREN
Heemkundige uitstap naar het hopmuseum te Poperinge en naar Frans-Vlaanderen o.l.v. Prof. Em. R. Tavernier.
Dertig aanwezigen.

verminderd, maar met des te meer zorg werd het tijdschrift uitgegeven. De leden ontvingen 280 bladzijden tekst over de gemeenten uit het Land van Nevele. Vooral het „Kapellennummer” kende een groot succes. Hoogtepunt uit de activiteiten was de lezing door Theo Penneman over „Heks en Seks”. Een suggestieve affiche had blijkbaar haar uitwerking niet gemist. Ook het bezoek aan het Hopmuseum te Poperinge en Frans - Vlaanderen, onder leiding van Prof. em. R. Tavernier, kende een ruime belangstelling.

Na het activiteitenverslag las penningmeester André Bollaert zijn financieel verslag voor. Door een strenge bezuiniging op de activiteiten konden we 1987 beëindigen met een ruim batig saldo. Dat is wel een verheugend feit, aangezien het saldo in 1986 zeer klein was en ons verplichtte zuiniger met onze inkomsten om te gaan. De financiële steun die we van graaf B. de Bousies - Borluut en van notaris A. Duerinck in de loop van 1987 mochten ontvangen heeft natuurlijk het batig saldo helpen vormen.

Volgens de statuten waren André Bollaert, Yvonne De Vos, Daniël D'Hooge en Jan Luysaert ontslagnemende bestuursleden. Ze stelden zich alle vier herkiesbaar en werden met handgeklap in hun functie bevestigd.

Toch had de voorzitter de onaangename taak van enkele andere bestuursleden afscheid te moeten nemen.

In de eerste plaats herdacht hij de figuur van Armand Bauwens die op 3 juli 1987 te Hansbeke overleed (1). Hij was gedurende 17 jaar bestuurslid en heeft op zijn manier de groei van de heemkundige kring helpen bepalen.

Bestuurslid Paul D'Hoker, die een eigen zaak leidt in Nevele, drukte de wens uit om het bestuur te mogen verlaten. Paul werd op 29 januari 1978 in het bestuur opgenomen en liet zich al vlug opmerken door zijn dynamische aanpak van het secretariaat en de verzending van het tijdschrift. Hij stak ons tijdschrift in een nieuw kleedje en ontwierp bovendien tientallen opvallend verzorgde affiches voor de aankondiging van onze activiteiten. Ook heeft hij onze vereniging de statuten van een vzw bezorgd. We hebben Paul leren kennen als een harde werker. Consequent als hij is, nam hij afscheid omdat hij zijn taak als bestuurslid niet meer honderd procent kon vervullen.

Omwille van haar gezinslast en drukke beroepsbezigheden bood ook Lucia Lavent haar ontslag aan als bestuurslid. Lucia trad toe tot het bestuur van de heemkundige kring op 23 januari 1977. In 1979 verscheen in ons tijdschrift haar merkwaardig artikel over: „Het kultuurlandschap te Nevele in de 17de eeuw”, (2). Een tijdlang was ze mederedactrice van ons tijdschrift, maar allengs moest ze ook die opdracht van zich afschuiven. We danken Lucia voor de prettige samenwerking en voor de gezellige bestuurvergaderingen bij haar thuis.

Bestuurslid Jozef Van de Castele vond dat hij als ondervoorzitter de leeftijdsgrens had bereikt en dat hij beter zijn taak aan een jongere kracht kon overlaten. Hoewel het voltallige bestuur vindt dat Jozef zijn taak als ondervoorzitter heel goed vervult en helemaal geen ouderdomsoverschijnselen vertoont, willen we toch de wens van Jozef respecteren. Hij neemt echter geen definitief afscheid want hij blijft bestuurslid en zal onze vereniging

verder met wijsheid helpen leiden.

In onderlinge afspraak met de andere bestuursleden nam Arnold Strobbe de taak van ondervoorzitter op zich. We weten dat Arnold als voorzitter van het Davidsfonds Lotenhulle - Poeke al meer dan zijn werk heeft. Bovendien verzorgt hij voor ons tijdschrift geregeld goed gedetailleerde en gedocumenteerde artikelen waarin hij heel veel voorbereidend onderzoekswerk steekt. Toch was hij na enige aarzeling bereid het ondervoorzitterschap op zich te nemen. We weten uit ervaring dat samenwerken met Arnold inspirerend werkt en danken hem voor zijn bereidwillige medewerking.

Na de bestuursverkiezing stelde de voorzitter voor om de ontslagnemende bestuursleden L. Lavent en P. D'Hoker te verheffen tot Prins in de Orde van Nevelse Huwier. Secretaris Lieven De Ruyck, die op 23 januari 1977 als pas afgestudeerd historicus bestuurslid werd, werd ook Prins in de Orde van de Nevelse Huwier. Omdat we nog niet in het bezit waren van de „eretekens” zullen deze nieuwe Prinsen en Prinses hun ordeteken later aan huis ontvangen.

Om deze achttiende statutaire vergadering af te sluiten konden de aanwezigen napraten bij een glas bier en een boterham met hoofdvlaakke, door bestuurslid Dirk Heynssens gemaakt.

A.S. en J. L.

- (1) J. LUYSSAERT, *In memoriam Armand Bauwens*, in *Het Land van Nevele*, jg. XVIII (1987), afl. 3, blz. 136-139.
- (2) L. LAVENT, *Het kultuurlandschap te Nevele in de 17de eeuw*, in *Het Land van Nevele*, jg. X (1979), afl. 3-4, blz. 119-172.

ACTIVITEITENVERSLAG 1987

- 23.01.87 SINT-MARTENS-LEERNE
Lezing met dia's door lic. F. Vermeulen over: „Het grafveld van Sint-Martens-Leerne en de Romeinse bewoning in de Leievallei”.
Tachtig aanwezigen.
- 01.02.87 MERENDREE
Zeventiende statutaire vergadering.
- 01.02.87 MERENDREE
Lezing door Prof. Em. A. Van Elslander over „Buysse en zijn literaire voorouders”.
Vijfentwintig aanwezigen.
- 21.06.87 POPERINGE en FRANS-VLAANDEREN
Heemkundige uitstap naar het hopmuseum te Poperinge en naar Frans-Vlaanderen o.l.v. Prof. Em. R. Tavernier.
Dertig aanwezigen.

- 30.06.87 HANSBEKE
Uitreiking van de Nieuwlandprijs.
- 11-12.07.87 POESELE
Uitdelen van bedevaartvaantjes van de H. Donatus.
- 27.09.87 POEKE
Lezing door T. Penneman over: „Heks en Seks”.
Vierenzeventig aanwezigen.
- 20.12.87 MERENDREE
Stalkaarsenwandeling.
Dertig deelnemers.

TIJDSCHRIFT: verscheen drie keer.

CONTACTBLAD: verscheen drie keer.

BESTUURSVERGADERING: het bestuur kwam elf keer bijeen.

DOCUMENTATIECENTRUM:

- stond elke eerste zondag van de maand open voor het publiek.
- groeide aan met 27 boeken over typisch heemkundige onderwerpen.

Zondag 13 maart 1988 lezing te Lotenhulle door Prof. Dr. J. Everaert over „Landverhuizers uit Vlaanderen naar Amerika in de 19e eeuw”. Vijftig aanwezigen.

Tussen 1843 en de eerste wereldoorlog vertrokken uit Antwerpen ongeveer 1,9 miljoen „derde-klasse-passagiers”. Onder deze schuilnaam boekten de registratiediensten de uitwijkelingen. Hoe kwam zulke mensenstroom op gang?

- Landverhuizers: nuttige ballast!

Antwerpen groeide in de vroege 19de eeuw snel uit tot een wereldhaven. Ze bleef nochtans kampen met een fundamenteel probleem: schepen voerden wel massa's koloniale produkten aan, maar moesten leeg weer vertrekken. Landverhuizers als terugvracht brachten de oplossing.

Antwerpen speelde drie troeven uit tegen zijn concurrenten Londen, Bremen en Le Havre. In 1843 kwam de spoorverbinding met Keulen klaar, de zogenaamde „IJzeren Rijn”. Het overlands vervoer werd aldus aanzienlijk goedkoper. In Antwerpen zelf legden voortdurend emigratieschepen aan. Vooral Amerikaanse rederijen verzekerden een regelmatige dienst, o.a. de bekende „Red Star Line”, die onder Belgische vlag voer. Tenslotte en niet in

het minst moest Antwerpen een internationale reputatie als veilige transithaven zien te verkrijgen én te behouden.

– „Laissez faire” of overheidsinmenging?

Het werven, het logeren en het verschepen van landverhuizers bleven aanvankelijk nog een zaak van de privésector. Maar wantoestanden en publieke schandalen riepen steeds luider om een reglementering. Het regeeringscommissariaat voor emigratie, ingesteld in 1873, betekende dan ook een mijlpaal.

Geleidelijk aan bestreek de overheidscontrole vier terreinen. Het overzees transport kwam eerst aan de beurt. Zowel schepen als landverhuizers werden geïnspecteerd. Daarna volgden de emigratie-agentschappen met hun wijdvertakt net van hulp-agenten. Aan het begin traden zij nog op als zelfstandige makelaars, die landverhuizers recruteerden in binnen- en buitenland. Maar de frekwente misbruiken bleven verder woekeren, ook wanneer het ronselapparaat stilaan in de greep van grote rederijen geraakte. Een andere tere plek waren de overbevolkte en onhygiënische logementen voor de landverhuizers. Sommige bestemmingslanden tenslotte orkestreerden bedrieglijke ronselcampagnes in kranten en brochures. De regering kende met haar preventieve voorlichtingsbureaus weinig succes. Méér effect bereikten humanitaire verenigingen en de socialistische pers.

– Ook Vlaanderen zond zijn (arme) zonen uit...

Vele Europese nationaliteiten passeerden langs Antwerpen, uiteraard ook landgenoten, al waren er niet zoveel.

De Belgische transatlantische emigratie verliep in drie zeer ongelijke fazen. Gedurende de jaren 1843-'55 steunde onze regering openlijk de emigratie van sociaal-marginalen. Maar alle ondernemingen mislukten, zoals een volkplanting in Guatemala of de deportatie naar Brazilië.

Wel was hiermee de weg naar Latijns-Amerika gebaad. De ronsel-emigratie, die werkte met gratis passage-tickets, beleefde drie hoogtepunten. De „Braziliaanse koorts” flakkerde tweemaal op: eerst tijdens de vijftiger en nogmaals in de late tachtiger jaren van de vorige eeuw. Telkens mikte men er op goedkope contractarbeiders voor de plantages. Rond 1890 zocht de „Argentijnse rage” eerder naar landbouwkolonisten.

Zonder twijfel was Noord-Amerika de succes-bestemming bij uitstek. Landverhuizers zogen er spontaan en intensief familie, vrienden en kennissen aan, een soort kettingreactie dus. De ononderbroken emigratiestroom naar de Verenigde Staten zwol zelfs tweemaal aan tot een kleine vloedgolf. Tijdens de periode 1887-'92 vertrokken overwegend Waalse industrie-arbeiders naar Illinois. Nóg krachtiger was de emigratiepiek van 1901-'13 die zich naar de streek rond Detroit en Moline richtte. Vooral Vlaamse ongeschoolde

plattelands-dagloners trokken er samen.
Canada zal pas later het lijstje vervolledigen. In de jaren vlak na de beide wereldoorlogen vestigen er zich meestal Vlamingen.

– **En die rijke oom uit Amerika dan**

Alle landverhuizers zochten de miserie in eigen land te ontvluchten. Sommigen keerden ontgoocheld en berooider dan ooit terug, vooral in de aanvangsjaren. Anderen labeurden een tijd overzee als gastarbeiders-avant-la-lettre, maar repatrieerden uiteindelijk toch ook. Alleen Noord-Amerika bood echte kansen op een betere toekomst. De meeste uitwijkelingen troffen er wel het beloofde land aan, maar de droom werd doorgaans pas na meerdere generaties werkelijkheid.

J. EVERAERT

Bij deze lezing hadden onze bestuursleden A. BOLLAERT, A. JANSSENS, A. STROBBE en J. VAN DE CASTEELE een tentoonstelling opgebouwd met foto's, documenten en voorwerpen die herinnerden aan de landverhuizers uit onze streek.

INHOUD

A. STROBBE, Onder vier ogen met Antoine Janssens	79
A. MARTENS, Heemkundige wandeling langs de contouren van Hansbeke aan de hand van een reeks pentekeningen van Wouter Langerart	105
A. MARTENS, Hansbeke in de Visitatieverslagen van bisschop Antoon Triest	131
P. HUYS, Weerbare mannen in Poeke in 1638	146
J. LUYSSAERT, „Het Land van Nevele” 1987, jaargang XVIII Inhoudsanalyse	148
Redactie, Hulin de Loo (1862-1945): burgemeester van Lotenhulle en hoogleraar. Aanvullingen en een rechtzetting	150
Voor u gelezen	157
Verslagen	160
L. DE RUYCK, Catalogus van de bibliotheek van de heemkundige kring „Het Land van Nevele”. Aanwinsten 1987	blz.(39)

Voorzitter en voorzitter redactieraad

Jan LUYSSAERT
Veldestraat 26
9841 NEVELE-Merendree

Ondervoorzitter

Arnold STROBBE
Lokouter 12
9856 AALTER-Lotenhulle

Secretaris en bibliothecaris

Lieven DE RUYCK
Heistestraat 45
9840 NEVELE-Landegem

Penningmeester

André BOLLAERT
Beentjesstraat 24
9850 NEVELE-Poesele

Bestuursleden

- I. BUYSSE, Knokstraat 12, 9880 Aalter-Poeke
- Y. DE VOS, Kalkhofstraat 7, 9800 Deinze
- D. D'HOOGHE, Langemunt 58, 9850 Nevele
- D. HEYNSSSENS, Bovenstraat 12, 9840 Landegem
- A. JANSSENS, A.C. Van der Cruyssenstraat 60, 9850 Nevele
- A. MARTENS, Spinmolenplein 263, 9000 Gent
- M. MICHIELS, Langemunt 104, 9850 Vosselare
- G. SCHAECK, Vosselarestaat 16, 9840 Landegem
- J. VAN DE CASTEELE, Rodenbachstr. 74, 9910 Gent-St.-Amandsberg

